

PUT K OSNAŽIVANJU:

UNAPRJEĐENJE USLUGA
ZA DJECU U POKRETU

SWISS – EUROPE
Rapid Response Fund

Centar za nestalu
i zlostavljaju djecu

unicef
za svako dijete

PUT K OSNAŽIVANJU: UNAPRJEĐENJE USLUGA ZA DJECU U POKRETU

Izvješće o provedenom prikupljanju podataka
o iskustvima djece bez pratnje i stručnjaka
koji im pružaju neposrednu zaštitu i podršku

IMPRESUM

PUT K ONSAŽIVANJU: UNAPRJEĐENJE USLUGA ZA DJECU U POKRETU

Izvešće o provedenom prikupljanju podataka o iskustvima djece bez pratnje i stručnjaka koji im pružaju neposrednu zaštitu i podršku

Ured UNICEF-a za Hrvatsku zahvaljuje Državnom tajništvu za migracije Švicarske Konfederacije koje je financijski podržalo provedbu programa „Podrška djeci i obiteljima u migracijama u procesu zaštite i integracije u Hrvatskoj”. U sklopu tog programa, kroz partnerstvo Ureda UNICEF-a za Hrvatsku i Centra za nestalu i zlostavljaju djecu, uz stručno vodstvo i podršku vanjskog suradnika izv. prof. dr. sc. Drage Župarić-Iljića te predanost Dragane Tubić i Nike Šiprag-Wendling iz Centra za nestalu i zlostavljaju djecu, nastalo je ovo izvješće o iskustvima djece bez pratnje i stručnjaka koji im pružaju neposrednu zaštitu i podršku. Cilj je ovog izvješća da informira i da usmjerava daljnju izradu specijaliziranih intervencija i edukacije za stručnjake, s ciljem osnaživanja svakog djeteta bez pratnje da prepozna rizike i informira se o tome gdje potražiti pomoć, kao i podrži sigurne i regulirane putove za djecu bez pratnje u skladu s njihovim najboljim interesom.

Nakladnik: Ured UNICEF-a za Hrvatsku u suradnji s Centrom za nestalu i zlostavljaju djecu

Napisao: izv. prof. dr. sc. Drago Župarić-Iljić, Odsjek za sociologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Lektura: Alisa Kichl

Grafičko oblikovanje: Andrea Biškupić

Fotografije: DavidTB/Shutterstock.com, Ignacio Martin Martin/istockphoto.com

Zagreb, studeni, 2025.

Sva prava pridržava nakladnik.

Prilikom korištenja citata i materijala iz ove publikacije, molimo navedite izvor:

Župarić-Iljić, Drago (2025). *Put k osnaživanju: Unaprjeđenje usluga za djecu u pokretu (Izvešće o provedenom prikupljanju podataka o iskustvima djece bez pratnje i stručnjaka koji im pružaju neposrednu zaštitu i podršku)*. UNICEF Hrvatska i Centar za nestalu i zlostavljaju djecu.

Za sve obavijesti možete se obratiti nakladniku.

Informacije i stavovi navedeni u ovom priopćenju pripadaju autorima i ne odražavaju nužno službeno mišljenje Schweizerische Eidgenossenschaft, Swiss-Europe Rapid Response Fund ili UNICEF-a. Ni Schweizerische Eidgenossenschaft ni Swiss-Europe Rapid Response Fund ni UNICEF, ili bilo koja osoba koja djeluje u njihovo ime, ne mogu se smatrati odgovornima za korištenje informacija sadržanih u ovom izvješću.

ISBN 978-953-8599-03-3

Sadržaj

POJMOVNIK	4
UVOD	6
1. SAŽETAK	9
2. KONTEKST, SVRHA I CILJ PRIKUPLJANJA PODATAKA	10
3. METODOLOGIJA PRIKUPLJANJA PODATAKA	11
3.1. Ograničenja u prikupljanju podataka	12
3.2. Etički aspekti prikupljanja podataka	12
3.3. Osiguranje kvalitete prikupljanja podataka	14
4. REZULTATI PRIKUPLJANJA PODATAKA	16
4.1. Pregled postojećih publikacija, informacija i podataka (desk-review)	16
4.2. Prikaz podataka prikupljenih anketnim istraživanjem	19
4.3. Analitički prikaz rezultata terenskog dijela prikupljanja podataka	22
4.3.1. Fokus-grupe i intervju s odgojiteljima i drugim stručnjacima koji rade s djecom bez pratnje	24
4.3.2. Intervjui s djecom bez pratnje	36
5. SINTEZA KLJUČNIH NALAZA I ZAKLJUČNA RAZMATRANJA	42
6. SMJERNICE I PREPORUKE ZA KREIRANJE ALATA ZA SPECIJALIZIRANE INTERVENCIJE	47
6.1. Prijedlog strukture materijala za stručnjake	48
6.2. Prijedlog strukture materijala za djecu bez pratnje	49
7. NAUČENE LEKCIJE	50
8. LITERATURA	52
9. PRILOZI	54

Alternativna skrb odnosi se na svaki oblik skrbi, formalni ili neformalni, čiji je cilj osigurati zaštitu i dobrobit djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi ili koja su u riziku od razdvajanja od obitelji.¹ Ovisno o kontekstu, alternativna skrb može se pružati kroz srodničku skrb, različite oblike udomiteljstva, institucionalnu skrb (bez obzira na to radi li se o većem ili manjem broju djece) ili kroz različite oblike samostalnog stanovanja uz podršku.

Balkanska ruta ili zapadnobalkanska ruta jedan je od migrantskih putova koje ljudi koriste za kretanje preko granica ili unutar države, a uključuje Bugarsku, Rumunjsku, Mađarsku i Hrvatsku na kopnenim granicama sa zemljama zapadnog Balkana.²

Deinstitucionalizacija je reforma sustava alternativne skrbi o djeci vođena javnim politikama, a čiji je cilj sprečavanje razdvajanja obitelji pružanjem odgovarajuće podrške djeci, obiteljima i zajednicama; povećanje i osnaživanje skrbi i usluga u obiteljskom okruženju i zajednici; priprema djece koja napuštaju skrb uz osiguravanje njihove socijalne uključenosti i neometanog prijelaza prema neovisnom življenju i ponovnom spajanju s obitelji; te smanjenje usmjerenosti na institucionalnu skrb za djecu (i druge skupine).

Dijete bez pratnje definira se kao osoba mlađa od 18 godina koja je državljanin treće zemlje ili osoba bez državljanstva, a koja je stigla bez pratnje odrasle osobe koja je za nju odgovorna po zakonu ili po običaju, ili koja je ostala bez pratnje nakon ulaska na teritorij države članice Europske unije.

„Gejm” (igra) engleski je izraz, neformalni pojam koji migranti koriste za svaki pokušaj bijega preko granice na zapad. Ovaj pojam jasno govori o percepciji prelaska granice kao „gejma” – ponavljajuće „igre” s barijerama i teškoćama koje treba nadvladati te „levelima” ili razinama koje u toj igri treba proći.

Mentalno zdravlje i psihosocijalna podrška složeni je pojam koji se koristi za opisivanje bilo koje vrste lokalne ili vanjske podrške koja ima za cilj zaštititi ili promicati psihosocijalnu dobrobit ili spriječiti ili liječiti mentalne poremećaje. Obuhvaća širok raspon usluga mentalnog zdravlja i psihosocijalne podrške na svim razinama (prevencije, promicanja i liječenja).³

Organizirano stanovanje uz podršku socijalna je usluga kojom se osigurava mladoj osobi stanovanje u obiteljskoj kući, u stanu u obiteljskoj kući ili u zgradi u lokalnoj zajednici kako bi se podržalo njezino neovisno življenje, odnosno kako bi ona postala neovisna.

Pushback (engl.) predstavlja razne mjere koje poduzimaju države, a koje rezultiraju time da se migranti, uključujući podnositelje zahtjeva za međunarodnu zaštitu, bez odgađanja prisiljavaju vratiti u zemlju iz koje su pokušali prijeći ili su prešli međunarodnu granicu, a da im pritom nije omogućen pristup međunarodnoj zaštiti ili postupcima azila ili im je pri tom

---

1 Opća skupština Ujedinjenih naroda (UNGA), *Smjernice za alternativnu skrb o djeci*, GA Res 142, UNGAOR, šezdeset četvrta sjednica, dodatak br. 49, svez. I, (A/64/49 (2010.)) 376, New York, 2010. <https://www.unicef.org/protection/alternative-care-Guidelines-English.pdf>

2 European Border and Coast Guard Agency – FRONTEX (2025) *Migratory Routes*. <https://www.frontex.europa.eu/what-we-do/monitoring-and-risk-analysis/migratory-routes/migratory-routes/>

3 UNICEF (2022). *Global Multisectoral Operational Framework for Mental Health and Psychosocial Support of Children, Adolescents and Caregivers Across Settings*. UNICEF, New York. <https://www.unicef.org/media/109086/file/Global%20multisectoral%20operational%20framework.pdf>

uskraćena bilo kakva individualna procjena njihovih potreba za zaštitom, što može dovesti do kršenja načela zabrane vraćanja.⁴

Skrbništvo je oblik zaštite djeteta bez roditeljske skrbi kojim se nadomješta roditeljska skrb. U Hrvatskoj je skrbništvo pravni institut kojim se štite prava i interesi djece bez roditeljske skrbi. Djetetu bez pratnje imenuje se posebni skrbnik ispred nadležnog područnog ureda Hrvatskog zavoda za socijalni rad kako bi se zaštitila njegova osobna i imovinska prava i interesi.

Skrb u obiteljskom okruženju (za razliku od institucionalne skrbi) predstavlja oblik kratkotrajne ili dugotrajne skrbi prilikom koje se dijete smješta u obiteljsko okruženje. Takvi oblici uključuju srodničku skrb, skrbništvo i udomiteljsku skrb.

Spajanje obitelji (eng. *family reunification*) pravo je državljana trećih zemalja koji imaju dozvolu boravka važeću najmanje godinu dana i koji imaju razumne izgleda za dobivanje prava na stalni boravak. Spajanje obitelji u svakom bi se slučaju trebalo primjenjivati na članove uže obitelji, odnosno na supružnika i djecu. Nadalje, članak 5. stavak 3. Direktive o pravu na spajanje obitelji također obuhvaća „spajanje” kada državljanin treće zemlje već boravi u Europskoj uniji na temelju različitih dozvola (npr. dozvole boravka u svrhu naknade ili studiranja).⁵

Traganje za članovima obitelji (engl. *family tracing*) postupak je traženja članova obitelji, uključujući rođake ili bivše skrbnike djeteta bez pratnje, s ciljem osiguranja obnove obiteljskih veza i prava na jedinstvo obitelji.⁶

Udomiteljska skrb oblik je alternativne skrbi za djecu organizirane na temelju odluke nadležnog tijela o smještaju djece u obitelj koja nije njihova vlastita, a koja je odabrana, kvalificirana i licencirana za pružanje takve skrbi, te koja je pod nadzorom nadležnog tijela.⁴ Udomiteljsku skrb može organizirati nadležno tijelo (na žurnoj, kratkoročnoj ili dugoročnoj osnovi) kako bi odgovorilo na niz različitih potreba s kojima se suočavaju djeca.

---

4 European Commission – Migration and Home Affairs (2025). *Push back*. https://home-affairs.ec.europa.eu/networks/european-migration-network-emn/emn-asylum-and-migration-glossary/glossary/push-back_en

5 European Commission – Migration and Home Affairs (2025). EMN Asylum and Migration Glossary. (11 june 2025). https://home-affairs.ec.europa.eu/networks/european-migration-network-emn/emn-asylum-and-migration-glossary/glossary/family-reunification_en

6 European Commission – Migration and Home Affairs (2025). EMN Asylum and Migration Glossary. (11 june 2025). https://home-affairs.ec.europa.eu/networks/european-migration-network-emn/emn-asylum-and-migration-glossary/glossary/family-tracing_enhttps://home-affairs.ec.europa.eu/networks/european-migration-network-emn/emn-asylum-and-migration-glossary_en

UVOD

Prikupljanje podataka provedeno je u sklopu projekta koji provodi Centar za nestalu i zlostavljana djecu (CNZD), provedbeni partner Ureda UNICEF-a za Hrvatsku, na temelju njihove programske suradnje pod nazivom „Put k osnaživanju: Unaprjeđenje usluga za djecu u pokretu” (*Pathway to Empowerment: Strengthening the services for children on the move*). Ovaj projekt provodi se u sklopu krovnog programa „Podrška djeci i obiteljima u migracijama u procesu zaštite i integracije u Hrvatskoj”, financiranog sredstvima Državnog tajništva za migracije Švicarske Konfederacije. Čitav projekt, koji traje od prosinca 2024. do kraja listopada 2025. godine, ima za svrhu jačanje kapaciteta pružatelja socijalnih usluga kako bi se osiguralo da djeca bez pratnje imaju pristup integriranoj, inkluzivnoj i visokokvalitetnoj zaštiti te uslugama podrške u slučajevima kada su smještena u centre za pružanje usluga u zajednici, u prihvatilišta za tražitelje međunarodne zaštite ili u skrb u obiteljskom okruženju, poput udomiteljskih obitelji.

Projektne aktivnosti temeljene na analizi rezultata desk-istraživanja i terenskog istraživanja u vidu prikupljanja podataka rezultirat će razvojem niza kratkih specijaliziranih intervencija, odnosno sveobuhvatnog edukacijskog alata. Taj će alat razraditi praktične smjernice, a poslužit će kao resurs za provođenje praktičnih aktivnosti s djecom bez pratnje. Namijenjen je pružateljima socijalnih usluga, prvenstveno odgojiteljima, udomiteljima i drugim stručnjacima koji rade s djecom bez pratnje u sustavu socijalne skrbi i prihvatilištima za tražitelje međunarodne zaštite, a sve s ciljem osnaživanja tih stručnjaka za daljnji učinkovitiji rad s djecom bez pratnje. Te specijalizirane intervencije namijenjene su i djeci bez pratnje, s ciljem da ih se nauči kako prepoznati rizike i gdje potražiti pomoć. Specijalizirane intervencije služe i kao praktični alat kojim nastojimo strateški podržati sigurne i regularne putove za djecu bez pratnje u skladu s njihovim najboljim interesom.

Neizmjereno smo zahvalni svima koji su pomogli da se ovo prikupljanje podataka realizira. U prvom redu, zahvalni smo svoj djeci i mladima bez pratnje koje smo upoznali u Zagrebu i u Bihaću, a čije su osobne priče, koje su nesebično pristali podijeliti s nama, jezgra ove analize. Zahvaljujemo i svim stručnjacima koji rade s djecom bez pratnje, a koji su sudjelovali u prikupljanju podataka te svojom ekspertizom, iskustvom, ali ponajviše srčanošću i voljom za pomoći djeci bez pratnje, kao i željom za dijeljenjem znanja i iskustava sa svojim kolegama, obogatili ovaj proces. Posebno hvala stručnjacima iz Bihaća, prvenstveno kolegici Ameli Čatović-Adilović iz Ureda UNICEF-a za Bosnu i Hercegovinu, zahvaljujući čijoj je nesebičnoj pomoći dolazak na teren u Bihać uopće bio moguć. Velika hvala i djelatnicima organizacije World Vision u Privremenom prihvatnom centru Borići u Bihaću, koji su pomogli u praktičnim aspektima organizacije intervjua s djecom te s nama podijelili svoje bogate uvide i iskustva. Zahvala ide i djelatnicama drugih organizacija, poput IOM-a i IPSIA BiH, koji su se odazvali na fokus-grupe.

Također, zahvaljujemo djelatnicima centara za pružanje usluga u zajednici u Hrvatskoj i djelatnicima Hrvatskog Crvenog križa koji su sudjelovali u prikupljanju podataka, i kojima će edukacije najviše i koristiti u svakodnevnom radu s djecom bez pratnje. Najveća hvala kolegici Ivani Zadro iz Ureda UNICEF-a za Hrvatsku, koja je *spiritus movens* ovog projekta i dugogodišnja predana borkinja za prava sve djece kojoj su potrebni pomoć, podrška i zaštita. Naposljetku, zahvaljujemo i prevoditeljima Simi Gholami i Naderu Wahechu (bez kojih razgovori s djecom ne bi bili mogući) na svakoj prevedenoj rečenici i na svakom zajedničkom smijehu na terenu. Iako nije uvijek bilo lako i ugodno govoriti, slušati, prevoditi i zajednički šutjeti o brojnim izazovima s kojima su se susretala djeca bez pratnje, nadamo se ipak da nam dijeljenje njihovih iskustava može pomoći u razumijevanju njihove ranjivosti, ali i enormne snage, kojima smo svjedočili u razgovorima s njima, te tako koristiti u razradi praktičnih alata za jačanje njihove otpornosti na nesigurnim putovima kojima se kreću.

Tim projekta:

Dragana Tubić i Nika Šiprak Wendling (CNZD)

Drago Župarić-Iljić (FFZG)

1. SAŽETAK
2. KONTEKST, SVRHA I CILJ PRIKUPLJANJA PODATAKA
3. METODOLOGIJA PRIKUPLJANJA PODATAKA
4. REZULTATI PRIKUPLJANJA PODATAKA
5. SINTEZA KLJUČNIH NALAZA I ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

1. SAŽETAK

Djeca u migracijama, a posebice djeca bez pratnje, izložena su na putu brojnim opasnostima poput nasilja, trgovanja ljudima, seksualnog iskorištavanja i rodno uvjetovanog nasilja, fizičkih povreda zadobivenih tijekom kretanja ili onih zadobivenih u nesigurnim i neadekvatnim uvjetima smještaja. Nerijetko traume zbog gubitka ili razdvajanja od obitelji dovode do daljnje ranjivosti i pogoršanja mentalnog zdravlja, a prekid u obrazovanju, diskriminacija i marginalizacija u zemljama prihvata otežavaju integraciju te ugrožavaju razvoj i osamostaljenje djece migranata. Ovime su još više pogođene djevojčice bez pratnje i djeca s teškoćama ili kroničnim zdravstvenim stanjima.

Podaci prikupljeni intervjuima s djecom bez pratnje pokazuju da ta djeca u nadi za boljim i sigurnijim životom putuju uglavnom po nepristupačnim terenima, u iznimno nesigurnim, iscrpljujućim i opasnim okolnostima, najčešće putem krijumčarskih mreža, uz sveprisutno nasilje, koje su uvelike internalizirala, gotovo kao neku „normalnost”. Stoga su nerijetko nepovjerljiva prema stručnjacima i autoritetima, a posvećenost dolasku na cilj privremeno suspendira razmišljanje o rizicima na putu i traumama koje putem proživljavaju, bez obzira na to što nemaju posve jasnu sliku o tome što ih očekuje na željenoj destinaciji. Većina te djece još uvijek ne vidi Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu kao područje u kojem bi htjela ostati, osim ako nisu „zapela” ovdje, pa ove teritorije vide kao relativno prihvatljivu drugu ili treću opciju – ako bi ovdje uspjela pronaći posao. No jezične barijere, loša obrazovna pozadina, a nerijetko i nepismenost, uvelike mogu otežati i ograničiti pristup pomoći i uslugama.

Podaci prikupljeni anketnim istraživanjem i fokus-grupama među stručnjacima koji rade s djecom bez pratnje upućuju na relativno nisku do osrednju razinu informiranosti i na relativno nisku do osrednju kvalitetu (samo)procijenjenih znanja i vještina tih stručnjaka. Bolje su procijenjena znanja o profilima djece bez pratnje te o razlozima napuštanja zemlje porijekla i odvajanja od roditelja, a prosječno su procijenjena znanja o rizicima koji mogu zahvatiti djecu bez pratnje na njihovu putu, o zajamčenosti prava i statusa za djecu bez pratnje u Hrvatskoj te znanja o potrebama koje djeca bez pratnje imaju u Hrvatskoj. Iako stručnjaci uviđaju brojne rizike neregularnih putovanja krijumčarskim rutama, smatraju da su djeca bez pratnje naviknuta na nasilje i traume kao na sastavni dio puta. Dodatni stalni pritisak na djecu stvaraju očekivanja njihovih obitelji da nastave svoj put do destinacije, u kojoj se trebaju što prije snaći kako bi što prije počela raditi i slati novce svojoj obitelji u zemlju porijekla. Prekratko zadržavanje djece bez pratnje u smještaju i sustavu skrbi za mnoge stručnjake predstavlja velik izazov kad se radi o uključivanju te djece u odgojno-obrazovni sustav, a sportske, vjerske i kulturno-umjetničke aktivnosti vide kao važne za jačanje otpornosti i za razvijanje osjećaja pripadnosti. Neophodno je da stručnjaci koji rade s djecom bez pratnje imaju pristup prevoditeljima i interkulturalnim medijatorima. Potrebne su im specijalizirane edukacije o prepoznavanju znakova nasilja i iskorištavanja te o provedbi procjene ranjivosti i snaga djeteta, a potreban im je i sustav podrške putem supervizija. Potrebni su im i treninzi u vidu usvajanja temeljnih znanja o kulturama i religijama država iz kojih djeca bez pratnje dolaze. Također, moraju poznavati i osnove interkulturalne komunikacije, koja podrazumijeva socijalno i kulturno osjetljiv pristup etničkim, jezičnim, kulturnim i drugim razlikama.

2. KONTEKST, SVRHA I CILJ PRIKUPLJANJA PODATAKA

Sukladno definiciji iz Zakona o međunarodnoj i privremenoj zaštiti (članak 4. stavak 17., Narodne novine, broj 17/2025), „*dijete bez pratnje je državljaniin treće zemlje ili osoba bez državljanstva mlađa od osamnaest godina, koja je ušla u Republiku Hrvatsku bez pratnje odrasle osobe odgovorne za njega u smislu roditeljske skrbi sukladno zakonodavstvu Republike Hrvatske, sve dok se ne stavi pod skrb takve osobe, a uključuje i djecu koja su ostala bez pratnje nakon što su ušla u Republiku Hrvatsku*”. Hrvatsko zakonodavstvo prepoznaje definiciju djeteta bez pratnje (engl. *unaccompanied child*), ali ne i definiciju djeteta odvojenog od roditelja (engl. *separated child*). Dijete odvojeno od roditelja jest dijete odvojeno od obaju roditelja ili od svojeg prethodnog primarnog ili uobičajenog skrbnika, ali ne nužno od drugih osoba s kojima je u srodstvu. To stoga može uključivati djecu u pratnji drugih odraslih članova obitelji.⁷

Osnovni kontekst i polazište za prikupljanje podataka i razvijanje specijaliziranih intervencija s ciljem osnaživanja djece bez pratnje da prepoznaju rizike i informiraju se na svojem daljnjem putovanju proizlazi iz činjenice da unazad tri godine, naročito nakon ulaska Republike Hrvatske u schengenski prostor, svjedočimo pojačanom dolasku djece bez pratnje na hrvatske granice te njihovu kratkotrajnom boravku u Hrvatskoj, tj. nastavku putovanja prema drugim europskim zemljama. Prema podacima Eurostata o broju djece bez pratnje tražitelja međunarodne zaštite u 2023. godini, ukupno je 43 060 djece podnijelo zahtjev u svim zemljama članicama Europske unije.⁸ Prema statistici Ministarstva unutarnjih poslova⁹, 2021. godine bilo je 195 tražitelja međunarodne zaštite koji su bili „maloljetnici bez pratnje”, a 2022. godine bilo ih je 436. Ulazak Hrvatske u schengenski prostor donio je i povećanje broja djece bez pratnje tražitelja međunarodne zaštite: 2023. godine bilo ih je 1516, a 2024. godine bilo ih je 1980. Prema podacima Ministarstva unutarnjih poslova, u 2024. godini doneseno je ukupno 718 odluka o djeci bez pratnje tražiteljima međunarodne zaštite, od čega su čak 704 bile odluke o obustavi postupka. Većinom je razlog za obustavu postupka bilo neodazivanje pozivu na saslušanje (intervju), do kojeg je došlo zbog njihova napuštanja hrvatskog teritorija.¹⁰ Dakle, u situaciji ubrzanog tranzita djece bez pratnje kroz Hrvatsku nesigurnim i neregularnim načinima putovanja potrebno je djelovati edukativno i intervencijski radi ublažavanja rizika i opasnosti s kojima se djeca na svojem daljnjem putu suočavaju.

U ovom izvješću bit će predstavljeni nalazi iz različitih faza prikupljanja podataka, koji će poslužiti za osmišljavanje i razradu alata specijaliziranih intervencija s ciljem osnaživanja odgojitelja i stručnih radnika, kao i same djece bez pratnje, te umanjivanja faktora rizika koje djeca doživljavaju kretanjem na svojim putovima. Sve zamjenice koje se u ovom izvješću koriste u muškom rodu podjednako se mogu odnositi i na ženski rod, osim ako, radi sadržaja, nije specificirano razlikovanje rodova u zamjenicama osobnog ili posvojnog tipa.

---

7 Vidi: International Committee of the Red Cross, International Rescue Committee, Save the Children, UNICEF, UNHCR, and World Vision International (2004). *Inter-agency Guiding Principles on Unaccompanied and Separated Children*. <https://www.unhcr.org/sites/default/files/legacy-pdf/4098b3172.pdf>

8 EUROSTAT (2025). Unaccompanied minor asylum applicants by type, citizenship, age and sex - annual aggregated data. (1 September 2025). https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/migr_asyumacta/default/table?lang=en&category=migr.migr_asy.migr_asyapp.migr_asyum

9 MUP statistika (2025). *Statistički podaci o tražiteljima međunarodne zaštite maloljetnicima bez pratnje prema dobi i spolu zaključno do 30.9.2025. godine*. <https://mup.gov.hr/UserDocsImages/statistika/2025/10/trazitelji%20medunarodne%2015.10.2025.xlsx>

10 Vidi: Republika Hrvatska – Pravobraniteljica za djecu (2025). *Izvješće Ureda pravobraniteljice za djecu za 2024. godinu*. <https://dijete.hr/hr/izvjesca/izvjesca-o-radu-pravobraniteljica-za-djecu/>

3. METODOLOGIJA PRIKUPLJANJA PODATAKA

Prikupljanje podataka temeljilo se na pristupu sekvencijalnog mješovito-metodskog dizajna eksplorativnog tipa, koji uključuje pregled postojećih publikacija, informacija i podataka (engl. *desk review*), anketu te fokus-grupe i individualne intervju. Prva dionica prikupljanja podataka odnosila se na provedbu pregleda postojećih publikacija, informacija i podataka, kojim se konzultiralo postojeću literaturu na temu djece bez pratnje i skrbi, što je uključivalo postojeća istraživanja te priručnike, digitalne i pisane alate, izvješća, preporuke i ostale publikacije, s posebnim naglaskom na podteme rizika u putovanjima, skrbi i asistencije, osnaživanja i otpornosti itd. Pregled postojećih publikacija, informacija i podataka u ovoj dionici proveden je u siječnju i veljači 2025. godine, mada im se rekurzivno vraćalo i u kasnijim mjesecima provedbe projekta, posebice stoga što je pregled pomogao u osmišljavanju i razradi instrumentarija koji je korišten u kasnijim, terenskim dionicama prikupljanja podataka.

Druga dionica (anketni upitnik) odnosila se na kvantitativno istraživanje prikupljanjem podataka *online* anketiranjem putem upitnika izrađenog u *SurveyMonkey online* platformi s ciljem mapiranja iskustava i potreba stručnjaka unutar ustanova koje pružaju uslugu smještaja i prihvata djece bez pratnje u nacionalnom sustavu socijalne skrbi. Prikupljanje podataka anketnim upitnikom napravljeno je samo za dionike u hrvatskom sustavu socijalne skrbi (tijekom travnja 2025. godine).

Treća dionica prikupljanja podataka odnosila se na kvalitativno istraživanje s odgojiteljima i drugim stručnjacima u sustavu socijalne skrbi o situaciji u vezi s djecom bez pratnje te njihovoj mogućnosti pristupa uslugama i aktivnostima u sustavu prihvata i skrbi. Kvalitativno istraživanje uključivalo je provedbu fokus-grupa uživo, uključujući i komparativnu perspektivu odgojitelja i stručnih radnika, jer se provedba fokus-grupa održala u Republici Hrvatskoj i u Bosni i Hercegovini, pri čemu je fokus-grupa koja se održala u Bihaću poslužila i kao komparativni moment za bolje razumijevanje potreba stručnjaka koji ondje rade s djecom bez pratnje, a koji su često zadnja instanca sustavne podrške prije nego što djeca bez pratnje nastave svoj put, tranzit, pa potom dolaskom u Hrvatsku postanu korisnici sustava skrbi u nadležnosti domaćih stručnjaka. Bihać je odabran ciljano jer se pretpostavlja da najveći broj djece bez pratnje koja se zateknu u Hrvatskoj boravi upravo u Unsko-sanskom kantonu, u Privremenom prihvatnom centru Borići, prije nego što krenu na daljnji put preko granice i stignu na hrvatski teritorij. Prikupljanje podataka metodom fokus-grupe održano je u Zagrebu u travnju, a u Bihaću u svibnju 2025. godine.

Četvrta dionica prikupljanja podataka odnosila se na kvalitativno istraživanje prvenstveno s djecom i mladim osobama s iskustvom dolaska u Hrvatsku bez pratnje roditelja ili skrbnika o njihovu iskustvu boravka u Hrvatskoj, kao i u Bosni i Hercegovini, o njihovim planovima i perspektivama s obzirom na uvjete prihvata i smještaja, o pomoći i podršci koju primaju te o očekivanom nastavku putovanja, ili želji za ostankom i integracijom u jednoj od ovih dviju zemalja. Provedeni su polustrukturirani intervjui uživo: sa šestero djece bez pratnje, prilikom terenskog posjeta Privremenom prihvatnom centru Borići u Bihaću (u svibnju 2025. godine), i s dvije mlade osobe na području grada Zagreba koje imaju iskustvo dolaska u Hrvatsku kao djeca bez pratnje (u svibnju i lipnju 2025. godine).

3.1. OGRANIČENJA U PRIKUPLJANJU PODATAKA

Jedno od ograničenja prikupljanja podataka ticalo se nemogućnosti regrutiranja sugovornika među djecom bez pratnje u hrvatskom nacionalnom kontekstu, konkretno unutar Centra za pružanje usluga u zajednici Zagreb-Dugave i unutar Prihvatilišta za tražitelje međunarodne zaštite u Zagrebu. Iako smo se više puta obraćali prevoditeljici i interkulturnoj medijatorici u Centru Dugave, pa čak i dogovorili dolazak i provedbu intervjua, dogodilo se u više navrata da bi nam već nakon nekoliko desetaka minuta ili kojeg sata, ako je susret bio dogovoren za sutradan, došla povratna informacija kako su djeca već bila napustila prostor Centra. Slično je bilo i prilikom dogovaranja *online* intervjua s dvoje djece bez pratnje koja su bila smještena u Centru za pružanje usluga u zajednici Osijek. Nakon što smo dva puta kontaktirali s njihovom posebnom skrbnicom kako bismo dogovorili intervju, dobili smo povratnu informaciju da su djeca već napustila centar.

K tomu, nakon kontakta s voditeljem Prihvatilišta za tražitelje međunarodne zaštite u Zagrebu, koji je inicijalno pristao na suradnju, ipak u konačnici nismo uspjeli realizirati provedbu intervjua u prostoru prihvatilišta. Shodno tom ograničenju, obavljena su dva intervjua na području Zagreba s mladim osobama s iskustvom dolaska u Hrvatsku kao djeca bez pratnje, koji su bili dosta informativni i odvili su se u unaprijed dogovorenom prostoru, koji je bio ugodan i diskretan za sudionike. No unatoč nešto manjem broju provedenih intervjua s djecom bez pratnje (osam od planiranih desetak), s obzirom na to da su svi oni bili dosta informativni, smatramo ih podesnima za daljnju analizu i kod prikaza rezultata prikupljenih podataka. Svjesni smo činjenice da je sporazumijevanje bilo jedan od limitirajućih faktora prilikom provođenja intervjua s djecom bez pratnje, ali to se pokušalo premostiti nazočnošću i ulogom prevoditelja. No svejedno su jezična ograničenja i barijere mogli utjecati na međusobno razumijevanje djeteta i osobe koja provodi intervju. Velik varijetet dijalekata arapskog jezika i farsija predstavlja jezično bogatstvo, no nama je prvenstveno značio dodatno vrijeme potrebno za prilagodbu za međusobno razumijevanje prilikom prevođenja, pa i za ponavljanje nekih dijelova razgovora ako je bilo potrebe, u čemu smo se ipak vodili iskustvom, te ponavljali neka pitanja i tražili dodatna pojašnjenja. Mada je, naravno, moguće da je nešto ipak „izgubljeno u prijevodu“.

3.2. ETIČKI ASPEKTI PRIKUPLJANJA PODATAKA

Cjelokupan proces pažljivo je vođen sukladno UNICEF-ovoj proceduri o etičkim standardima u istraživanju, evaluaciji, prikupljanju i analizi podataka. Priprema upitnika (što obuhvaća njegovu konstrukciju, razradu i raspis pitanja, skale i pitanja za prikupljanje općih sociodemografskih podataka) odvijala se tijekom veljače i početkom ožujka. Paralelno je tekao proces prijave cjelokupnog instrumentarija koji će se koristiti u prikupljanju podataka na Povjerenstvo Odsjeka za sociologiju za prosudbu etičnosti istraživanja, na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, koje je u konačnici, nakon revidirane prijave, i odobrilo istraživanje, tj. provedbu prikupljanja podataka. S obzirom na osjetljivost teme i potencijalnu ranjivost sudionika u istraživanju, svi instrumenti iz druge, treće i četvrte dionice istraživanja prijavljeni su na procjenu o etičnosti istraživanja. Povjerenstvo Odsjeka za sociologiju za prosudbu etičnosti istraživanja pri Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu donijelo je mišljenje da je predloženo istraživanje u skladu s važećim etičkim normama (br. odluke: 14-2024/2025).

Kod dionice koja je uključivala intervjue s djecom bez pratnje, zbog osjetljivosti teme i zbog specifične i često ranjive situacije djece bez pratnje postojali su određeni rizici za sudionike. Djeca bez pratnje koja sudjeluju u individualnim intervjuima mogu se suočiti s emocionalnim rizikom ako tijekom provedbe intervjua iznova prožive traumatične događaje, tj. osjete sekundarnu (re)traumatizaciju. Ipak, ovi su se rizici nastojali umanjiti kroz osiguravanje primjerenih postupaka pristanka kako bi sudionici bili svjesni da ne moraju sudjelovati u razgovoru i da ga

moгу prekinuti u bilo kojem trenutku – to uključuje plan pauziranja ili zaustavljanja rasprave ili promjenu teme ako se čini da se sudionici uznemiruju te uspostavljanje mehanizama za upućivanje kako bi se sudionicima pružila podrška za praćenje, ako je potrebno.

Kontinuirano se tijekom čitavog intervjua pratila situacija, te se nastojalo i uz nazočnost posebnog skrbnika prepoznati i provjeriti s djetetom kako se ono osjeća, je li mu ugodno, treba li pauzu prije nastavka ili želi završiti intervju. Uloga voditelja istraživanja bila je i ta da u takvim situacijama emocionalno zahtjevnih podtema prepozna eventualnu uznemirenost djeteta, te da djeluje izravno na pružanje podrške djetetu i umirivanje djeteta. Sukladno smjernicama iz drugog, dopunjenog izdanja Etičkog kodeksa istraživanja s djecom (Ajduković i Keresteš, 2020: 35)¹¹, u kojem se navodi da „u slučaju snažne uznemirenosti djeteta treba dati informaciju o tome gdje se može potražiti psihološka pomoć“, provoditelj intervjua bio je pripravan savjetovati djeci komu da se obrate za pomoć – svom psihologu, socijalnom radniku, posebnom skrbniku ili odgojitelju u centru za pružanje usluga u zajednici, prihvatilištu ili prihvatnom centru u kojem borave. Nasreću, nije bilo nikakvih znatnijih problema prilikom provođenja intervjua sa šestero djece bez pratnje u Privremenom prihvatnom centru Borići, a prilikom svih se intervjua nastojala postići situacija koja ne bi imala nikakav rizik za dijete, uz maksimalnu diskreciju i zaštitu djetetove dobrobiti i njegova najboljeg interesa. Uvijek smo poštovali djetetovu potrebu za osobnim prostorom, za prešućivanjem i preskakanjem nekih odgovora, mada je ponekad i ono neizgovoreno bilo jasan indikator ugodnosti, tj. nelagode oko nekih tema, koje su bremenite i koje dijete možda tada nije bilo spremno ili voljno podijeliti, što smo uvijek prihvaćali i poštovali.

Na individualnom intervjuu s djetetom bez pratnje informirani se pristanak pribavljao usmenim putem tako što bi se dijete informiralo o svim aspektima istraživanja (ciljevi i svrha, dobrovoljnost, povjerljivost, snimanje itd.) njemu prilagođenim, razumljivim i pojednostavljenim jezikom i stilom (dakle, uz nazočnost prevoditelja), a pristanak su morali dati i dijete i njegov posebni skrbnik, potonji nakon što je dobio na uvid tekst informiranog pristanka. Prilikom intervjua s djecom bez pratnje nisu se vodile bilješke kako bi se omogućila maksimalna pozornost i fokusiranost na razgovor te na emotivna stanja djeteta tijekom intervjua. U intervjuima s mladim osobama koje su nekoć bile djeca bez pratnje pristankom na intervju smatrao se usmeni pristanak dobiven nakon što im je pročitani sadržaj tekst informiranog pristanka. Oba su se intervjua provela na hrvatskom jeziku, dakle bez nazočnosti prevoditelja.

U intervjuima s djecom bez pratnje posebno se pazilo na stavke povjerljivosti i anonimnosti kako bi se u potpunosti zaštitilo dijete. Dijete se nije pitalo za njegovo osobno ime, ali je moglo po želji odabrati nadimak, koji je dalje korišten u razgovoru. Transkripti intervjua anonimizirani su tako što nigdje nisu navedena ničija osobna imena – ni imena sudionika ni imena drugih osoba možebitno spomenutih tijekom intervjua. U transkriptima i analizama izostavlja se spominjanje osobnih imena, ali i naziva lokacija, toponima, imena organizacija i/ili drugih aktera, a koji bi mogli razotkriti ne samo identitet sugovornika, nego i kontekst boravka i kretanja djeteta bez pratnje. Dakle, u svrhu ovog izvješća, podaci koji su prezentirani navode se u anonimiziranoj formi, tek mjestimice uz navođenje područja porijekla djeteta, ali samo i jedino ako je to u funkciji razumijevanja nekih bitnih aspekata teme o kojoj se razgovaralo, i ako to ni po čemu ne odaje niti ugrožava identitet i poziciju sugovornika.

Dodatni, potencijalno sporni etički moment ticao se mogućeg dobivanja informacija u intervjuu koje upućuju na počinjenje kaznenog djela koje je išlo na štetu djeteta bez pratnje, što bi onda provoditelj intervjua bio dužan prijaviti nadležnim službama sukladno hrvatskom zakonodavstvu – članku 204. Zakona o kaznenom postupku (Narodne novine, broj 36/2024),

---

11 Vidi: Ajduković, M. i Keresteš, G. (ur.). (2020) *Etički kodeks istraživanja s djecom* (drugo, revidirano izdanje). Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike - Nacionalno etičko povjerenstvo za istraživanje s djecom. <https://fdmri.uniri.hr/wp-content/uploads/2022/03/Eticki-kodeks-istrazivanja-s-djecom.pdf>

te sukladno bosanskohercegovačkom zakonodavstvu – član 230. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine (Službeni Glasnik, 46/2021). Da su se tijekom intervjua otkrile situacije zlostavljanja ili teške povrede prava, provoditelj intervjua prvo bi se dodatno konzultirao s članovima projektnog tima, a potom i s posebnim skrbnikom i/ili odgojiteljem tog djeteta oko daljnjeg postupka i najboljeg interesa djeteta. Ono bi u tom slučaju bilo upućeno relevantnim tijelima i organizacijama s ciljem pokretanja kaznene/krivične prijave protiv počinitelja. Potreba i dostupnost takvog upućivanja bila je jasno objašnjena sudionicima tijekom postupka informiranja oko pristanka na sudjelovanje. Premda nije došlo do ovakve situacije prilikom provedbe intervjua, u slučaju da se takva situacija pojavila, sve bi se ovo nastojalo učiniti uz minimalni rizik za dijete te uz maksimalnu diskreciju i zaštitu djetetove dobrobiti i njegova najboljeg interesa.

3.3. OSIGURANJE KVALITETE PRIKUPLJANJA PODATAKA

Radi osiguranja kvalitete i jamčenja anonimizacije svi prikupljeni podaci koji se koriste u analizi neće biti dijeljeni ni s kim drugim osim, po potrebi, s članovima istraživačkog tima, niti će biti objavljeni u javno dostupnim bazama istraživačkih podataka. Tijekom istraživačkog procesa svi materijali, uključujući audiosnimke intervjua i fokus-grupa te njihove transkripte, bit će pohranjeni u digitalnom obliku na računalu voditelja istraživanja, zaštićeni lozinkom, uz omogućen pristup članovima istraživačkog tima. Audiosnimke čuvat ćemo pet godina na zaštićenom uređaju s ograničenim pristupom, a nakon toga će biti trajno izbrisane. Anonimizirani transkripti bit će trajno arhivirani u digitalnom formatu na računalu voditelja istraživanja i na računalu naručitelja istraživanja u svrhu korištenja za razradu edukativnih materijala i/ili za buduće istraživačke korake oko publiciranja rezultata.

Kod automatske pohrane podataka prikupljenih online anketom preko platforme SurveyMonkey provedena je dodatna anonimizacija prije nego što je prikupljena baza podijeljena s ostalim članovima istraživačkog tima, a svi su podaci pohranjeni s lozinkom na zaštićenom poslužitelju kod voditelja istraživanja. Voditelj prikupljanja podataka bio je jedini provoditelj fokus-grupa i intervjua, pri čemu je naručitelj bio taj koji je vodio korespondenciju u svrhu organizacije i dogovora za sudjelovanje, a u slučaju provedbe u Bihaću, tu su bili uključeni i predstavnici Ureda UNICEF-a za BiH i njihovi provedbeni partneri. Od tih se partnera zatražilo pridržavanje pravila o zaštiti identiteta sudionika istraživanja sukladno etičkim standardima i normama, a oni ni u jednoj fazi nisu imali pristup zvučnim zapisima ni transkriptima intervjua ili fokus-grupa.

Svaka pisana komunikacija s partnerima i sa sudionicima istraživanja odvojena je od podataka prikupljenih tijekom istraživanja i ne uključuje podatke prikupljene fokus-grupama i intervjui, sve s ciljem da bi se dodatno zaštitio identitet sugovornika. Uz to se od prevoditelja koji su sudjelovali u provedbi intervjua (na arapskom i na farsiju) tražilo potpisivanje izjave o povjerljivosti o povjerljivom i nepristranom postupanju, u skladu s načelom izbjegavanja sukoba interesa i u skladu sa zaštitom identiteta i dobrobiti svih sudionika istraživanja. Fokus-grupa u Zagrebu održala se uživo u konferencijskim prostorijama jedne organizacije civilnog društva, što je jamčilo privatnost i adekvatne uvjete za provedbu. Intervjui s djecom bez pratnje u Bihaću održali su se u jednoj od prostorija Privremenog prihvatnog centra Borići u, ugodnom, mirnom i diskretnom okruženju, bez ometanja, buke i prisutnosti drugih osoba, kako bi se osigurala zaštita povjerljivosti podataka i zadovoljavajuća kvaliteta zvučnog zapisa.

Djeca bez pratnje kao sugovornici u intervjui informirana su da nema izravne koristi koju bi ostvarila sudjelovanjem, ali da će se neizravno razviti edukativni materijali i alati koji će upravo njima olakšati buduće perspektive i osnažiti ih na njihovim daljnjim putovima. Kao sitnu kompenzaciju za sudjelovanje ispitanici su dobili poklon-pakete koji su sadržavali kapu, blok, kemijsku olovku, grickalice, slatkiše i bezalkoholna pića. To je bio simboličan znak zahvalnosti

za sudjelovanje, što su djeca nakon provedbe intervjua s radošću prihvatila. Naposljetku, mehanizmi osiguranja kvalitete prikupljanja, analize i predstavljanja podataka osigurani su u procesu neprekidne komunikacije u smislu pregleda i rasprave oko svih pripremljenih instrumenata koji su se koristili u prikupljanju podataka, te davanja sugestija i komentara naručitelja – Centra za nestalu i zlostavljanu djecu i UNICEF-a – u svrhu dorade materijala korištenih kod prikupljanja i obrade podataka.

4. REZULTATI PRIKUPLJANJA PODATAKA

4.1. PREGLED POSTOJEĆIH PUBLIKACIJA, INFORMACIJA I PODATAKA (DESK-REVIEW)

Nekoliko je korisnih publikacija i materijala u vidu alata koji se mogu koristiti i za osmišljavanje kratkih specijaliziranih intervencija. Prvi je od njih *Children on the Move: Core Skills and Knowledge for Frontline Social Work Professionals*¹², koji je 2024. godine razvio UNICEF u suradnji s međunarodnim stručnjacima za dobrobit djece iz International Social Service, s akademskim partnerima sa Sveučilišta u Cape Townu i Sveučilišta u Beogradu te s pomoću tehničkih doprinosa UNHCR-a. Taj program osposobljavanja služi kao alat za organizaciju i provedbu treninga za socijalne radnike u radu s djecom u pokretu, uključujući djecu izbjeglice i djecu bez pratnje. Sadržaj cjelokupnog paketa treninga služi kao uvod u osnovne koncepte koji se odnose na djecu u pokretu. U njemu se naglašava važnost razumijevanja iskustava djece izbjeglica te načela i pristupa koji se primjenjuju u radu na njihovoj skrbi i zaštiti. Zbog specifičnog iskustva i ranjivosti djece izbjeglica (koja proizlazi iz progona, sukoba, kršenja ljudskih prava i/ili nasilja koje ih je prisililo da traže sigurnost izvan svojih zemalja porijekla), dubinsko razumijevanje međunarodnih, regionalnih i nacionalnih pravnih i političkih okvira koji se odnose na postupke i rješenja zaštite izbjeglica zahtijeva napredno učenje i treninge u ovom području, ali i u srodnim područjima.

Struktura specijaliziranih intervencija temelji se na peterodnevnom modulu kojim se poučava zainteresirane stručnjake sukladno sljedećim temama/podtemama koje se obrađuju i ciljevima koji se navode: **Understanding Children on the Move** (ciljevi: 1. upoznati se s trenutačnim trendovima u prekograničnom kretanju ljudi i uključenosti djece u njih; 2. razumjeti potrebu za prilagođenim pristupima u radu s djecom u pokretu; 3. upoznati se sa socioekološkim pristupom razumijevanju i reagiranju na rizike, ranjivosti i snage djece u pokretu); **Actors, Case Management Models and Identification** (ciljevi: 1. razumjeti kako je učinkovita suradnja, komunikacija i koordinacija među akterima ključna za osiguranje skrbi i zaštite djece u pokretu, prilikom prelaska nacionalnih, ali i međunarodnih granica; 2. upoznati se s vodećim načelima u upravljanju slučajevima i specifičnostima djece u pokretu; 3. razumjeti ulogu socijalnog radnika u identifikaciji djece u pokretu i važnost pristupa radu prilagođenom djeci); **Assessment** (ciljevi: 1. razumjeti svrhu i postupke početne i temeljne procjene u radu s djecom u pokretu; 2. upoznati se s alatima za procjenu prilagođenima djeci i s drugim alatima za socijalni rad za različite razine i vrste procjene; 3. razumjeti i primijeniti analizu i sintezu informacija o procjeni u radu s djecom u pokretu; 4. upoznati se sa svrhom i načelima dobrog vođenja evidencije o djeci u pokretu); **Case Planning and Service Delivery** (ciljevi: 1. upoznati sudionike s načinom na koji se individualni, obiteljski i društveni čimbenici uključuju u planiranje slučaja; 2. razumjeti iterativnu prirodu planiranja slučaja, pregledavanja i ažuriranja individualnih planova; 3. razumjeti resurse i putove upućivanja dostupne u razvoju i provedbi plana specifičnog za dijete); **Implementing case plans** (1. razumjeti vrste obiteljske podrške za djecu u pokretu; 2. razumjeti ključne mogućnosti alternativne skrbi te traženja obitelji i ponovnog spajanja za djecu bez pratnje i djecu odvojenu od roditelja; 3. istražiti ključna pravna pitanja s kojima se suočavaju djeca u pokretu i podršku koja se može pružiti za rješavanje tih pitanja; 4. upoznati se s osnovnim očekivanjima pregleda i zatvaranja slučaja kao završne faze upravljanja slučajem).

---

12 Vidi: Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu, International Social Service, University of Cape Town – Refugee Rights Unit, UNICEF, and UNHCR (2024). *Children on the Move: Core Skills and Knowledge for Social Workers and Para-Social Workers*. (26 November 2024). <https://knowledge.unicef.org/child-protection/resource/children-move-core-skills-and-knowledge-social-workers-and-para-social-workers>

Jednako se korisnom čini i publikacija istog autorskog tima iz Beograda „PRAKTIKUM Zaštita dece u migracijama: Praksa centrirana ka detetu”¹³, gdje je posebno bitno poglavlje „Rizici i rezilijentnost dece u migracijama”. U okviru ovog poglavlja obrađene su postavke pristupa zaštiti djece u migracijama zasnovane na znanjima o traumi, ranjivosti, riziku i otpornosti, uz primjenu principa participacije djece i konzultacija s djecom u pokretu, kao i zaštite za pomagače, gdje se posebna pozornost posvetila prevenciji i intervencijama vezanima za *burnout* sindrom.

Kod drugog konzultiranog Vodiča za treninge *Upholding Legal Rights for Unaccompanied Children. Fostering Quality Legal Assistance in the Asylum Procedure*¹⁴, koji je izradio konzorcij na čelu s organizacijom ECRE – *European Council on Refugees and Exiles*, naglasak je na položaju i perspektivi djece bez pratnje koja su tražitelji međunarodne zaštite. Među pet modula koji obrađuju teme *key concepts and guiding principles on unaccompanied asylum-seeking children; fundamental procedural rights for unaccompanied asylum-seeking children; right to family unity; legal avenues and remedies*; naročito se posljednja – *child-friendly and intercultural approach* – čini bitnom i korisnom jer obrađuje podteme *ensuring child-friendly processes; engaging with unaccompanied asylum-seeking children; understanding cultural differences and inter-cultural communication; addressing the individual circumstances of an unaccompanied child; communicating with the child: practical tips*.

U svrhu razumijevanja osnovnih pojmova i procesa te rodne dimenzije iskustva djece u pokretu uputno je koristiti UNICEF-ovu publikaciju *Uncertain Pathways: How gender shapes the experiences of children on the move*.¹⁵ Ovo se izvješće bavi iskustvima djece migranata i izbjeglica, s posebnim naglaskom na rodne razlike, jer analizira kako rod utječe na rizike, prilike i iskustva djece tijekom migracija, uključujući razloge za napuštanje domova, putovanja i integraciju u zemljama odredišta. Izvješće se temelji na podacima iz raznih izvora, uključujući intervju s djecom i mladima, te naglašava potrebu za rodno osjetljivim politikama kako bi se zaštitila prava djece na migracijskim putovima, jer djevojčice i dječaci doživljavaju različite rizike i izazove na njima. Djeca napuštaju domove zbog sukoba, siromaštva, klimatskih promjena ili obiteljskih pritisaka. Rod može utjecati na odluku o migraciji (primjerice, djevojčice često migriraju kako bi izbjegle rane brakove).

Djevojčice su u zemljama porijekla, ali i tijekom putovanja, češće izložene rodno uvjetovanom nasilju, uključujući seksualno zlostavljanje i prisilne brakove, dok dječaci često doživljavaju fizičko nasilje ili prisilni rad, često u izrazito opasnim uvjetima. Migracijski putovi, najčešće krijumčarskim rutama, izlažu tu djecu opasnostima poput trgovanja ljudima, eksploatacije i diskriminacije. Na odredištima na koja žele stići pristup obrazovanju, zdravstvenoj zaštiti i socijalnim uslugama otežan je rodnim stereotipima i diskriminacijom, što posebno pogađa djevojčice. Osiguravanje pristupa obrazovanju i socijalnim uslugama ključno je za uspješnu integraciju djece migranata, uz eliminaciju rodni barijera. Stoga izvješće naglašava važnost rodno osjetljivih politika koje uzimaju u obzir rodne specifičnosti kako bi se osigurala zaštita i podrška djeci migrantima.

Vrlo je koristan materijal, posebice u smislu razumijevanja i poučavanja o kulturnim specifičnostima i razlikama, publikacija „Unapređenje kulturalnih kompetencija stručnjaka u radu s djecom bez pratnje: Edukativno-informativni materijal za stručnjake”, koja je nastala u sklopu projekta „Život djece bez pratnje u Hrvatskoj – (ne)vidljivi, (ne)zbrinuti, (ne)sigurni?” pod

---

13 Vidi: UNICEF Srbija (2021). *Zaštita dece u migracijama - udžbenik i praktikum*. <https://www.unicef.org/serbia/publikacije/zastita-dece-u-migracijama-udzbenik-i-praktikum>

14 Vidi: ECRE, Forum Refugees, COSI, ILPA, Hungarian Helsinki Committee, Vluchtelingenwerk, CIR Rifugiati (2019) *Upholding legal rights for unaccompanied children - Fostering Quality Legal Assistance in the Asylum Procedure (Training Manual)*. <https://www.publications.cfnetwork.eu/medias/228/4-27-uprights-training-manual.pdf>

15 Vidi: UNICEF (2021). *Uncertain Pathways: How gender shapes the experiences of children on the move*. (27 August 2021). https://data.unicef.org/wp-content/uploads/2021/09/Uncertain-Pathways_Sep-7th_final.pdf

vodstvom Centra za nestalu i zlostavljaju djecu. Sukladno rezultatima istraživanja, od kojih su mnogi primjenjivi i na rezultate prikupljanja podataka, „djeca bez pratnje u RH najviše ističu nezadovoljstvo oblikom i sadržajem skrbi, nedostatak psihosocijalne podrške, nemogućnost kontakta s obitelji i komuniciranja s drugima zbog jezičnih barijera, nedostupnost prevoditelja, doživljavaju manjak prihvaćenosti u lokalnoj zajednici, strah i osjećaj nesigurnosti u socijalnoj sredini u kojoj privremeno žive. Stručnjaci u radu s djecom bez pratnje navode kako nedostatak prevoditelja i neraspolaganje informacijama o životnim uvjetima i zemljama porijekla djece bez pratnje uvelike otežavaju rad s djecom bez pratnje.” (Pezerović, Struz i Krnjeta Ivanović, 2018: 4)¹⁶

UNICEF-ova publikacija *Best Practices for Working with Unaccompanied Migrant Children in Humanitarian Contexts: A Guide for Staff and Volunteers in the United States*¹⁷ sadrži dosta dobru i preglednu sekciju o mentalnom zdravlju i psihosocijalnoj podršci sa sadržajem: *Mental health considerations, Loss and grief, Identifying children in distress, Communicating with children in distress, Active listening, Practice good communication with children, Dealing with disclosures of harm, Connecting children with support*, što može biti od koristi u osmišljavanju modula na ovu temu. Zanimljiv je i IOM-ov priručnik *Training Manual for frontline workers: Responding to sexual and gender-based violence (SGBV) among unaccompanied migrant children (UMC)*¹⁸, koji se može koristiti u svrhu prepoznavanja i prorađivanja posljedica rodno uvjetovanog nasilja. Brošura *Field handbook on Unaccompanied and Separated Children: Inter-agency Working Group on Unaccompanied and Separated Children*¹⁹, koju je objavila humanitarna mreža *Alliance for Child Protection in Humanitarian Action*, sadrži mnogo korisnih uputa, od kojih su nama posebno zanimljive one koje se odnose na najbolji interes djeteta u kontekstu traženja i spajanja obitelji.

Naposljetku, specijalizirana intervencija pod nazivom *Child Safeguarding Training*²⁰ uči kako UNICEF i drugi stručnjaci mogu zaštititi djecu u kontaktu s osobljem, partnerima, programima i operacijama. Taj tečaj, ali i drugi sličan tečaj, pod nazivom *Child Protection Systems Strengthening: Approaches, Benchmarks and Interventions*²¹, bitni su i korisni i zbog metodologije koju predlažu, a koja je bazirana na samoodređujućem ritmu pohađanja ovih besplatnih *online* tečajeva. Oba se mogu pokrenuti preko UNICEF-ove globalne *online* platforme za digitalno učenje pod nazivom Agora, što može poslužiti i kao model za razradu specijaliziranih intervencija i drugih edukacijskih alata.

---

16 Vidi: Pezerović, A., Sturz, M. i Krnjeta Ivanović, S. (2018). *Unapređenje kulturalnih kompetencija stručnjaka u radu s djecom bez pratnje. Edukativno-informativni materijal za stručnjake*. Centar za nestalu i zlostavljaju djecu, Dom za odgoj djece i mladeži Osijek, UNHCR, Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku. https://www.researchgate.net/profile/Alma-Pezerovic/publication/328492961_Unapredenje_kulturalnih_kompetencija_strucnjaka_u_radu_s_djecom_bez_pratnje/links/5bd1040e92851cabf265b914/Unapredenje-kulturalnih-kompetencija-strucnjaka-u-radu-s-djecom-bez-pratnje.pdf

17 Vidi: UNICEF (2021). *Best Practices for Working with Unaccompanied Migrant Children in Humanitarian Contexts. A Guide for Staff and Volunteers in the United States*. <https://www.unicef.org/media/114286/file/Best-practices-working-with-unaccompanied-migrant-children.pdf>

18 Vidi: ETNA - Progetto di Etnopsicologia Analitica, Department of Psychology, Sapienza University of Rome, City of Rome (2021). *Training Manual for Frontline Workers: Responding to sexual and gender-based violence (SGBV) among unaccompanied migrant children (UMC)*. IOM. <https://migrantprotection.iom.int/en/resources/training-material/unaccompanied-migrant-children-toolbox-responding-sexual-gender-based>

19 Vidi: Alliance for Child Protection in Humanitarian Action (2016). *Field Handbook on Unaccompanied and Separated Children*. Inter-agency Working Group on Unaccompanied and Separated Children. https://alliancecpha.org/sites/default/files/technical/attachments/handbook-web-2017-0322_3.pdf

20 Vidi: UNICEF – Agora (2025). *Child Safeguarding Training*. <https://agora.unicef.org/course/info.php?id=29324>

21 Vidi: UNICEF – Agora (2025). *Child Protection Systems Strengthening: Approach, Benchmarks, and Interventions*. <https://agora.unicef.org/course/info.php?id=35991>

4.2. PRIKAZ PODATAKA PRIKUPLJENIH ANKETNIM ISTRAŽIVANJEM

Anketno istraživanje „Procjena znanja, vještina i potreba stručnjaka koji rade s djecom bez pratnje” provedeno je u travnju 2025. digitalnim putem, preko *online* platforme *SurveyMonkey.com*. Anketni upitnik pod nazivom „Procjena znanja, vještina i potreba stručnjaka koji rade s djecom bez pratnje” sastojao se od osam dijelova, raspoređenih na ukupno 47 pitanja, a prosječno vrijeme popunjavanja bilo je 22 minute. Prvi, uvodni dio odnosio se na osnovne sociodemografske podatke i na generalne informacije o iskustvu u radu s djecom bez pratnje. Drugi se dio odnosio na samoprocjenu znanja i vještina u radu djecom bez pratnje, treći na specifična iskustva u radu s djecom bez pratnje, a četvrti na izazove u radu i vrste podrške. Peti set pitanja odnosio se na osnaživanje djece bez pratnje, a šesti na potrebe stručnjaka za učinkovitiji rad na aktivnostima skrbi. Naposljetku, sedmi dio odnosio se na informiranost o Paktu o migracijama i azilu i standardima prihvata, a završni, osmi dio na zaključna pitanja i preporuke. Svrha upitnika, osim saznavanja temeljne razine informiranosti ispitanika i nekih stavova vezanih uz rad s djecom bez pratnje, bila je i informirati daljnji tijek istraživanja u smislu finalne razrade i eventualnih minimalnih modifikacija istraživačkih instrumenata u kvalitativnoj dionici istraživanja (protokoli fokus-grupa i intervjua) te u smislu (samo)procjene njihovih znanja, vještina i potreba u radu s djecom bez pratnje.

Kod prikupljanja podataka korišten je svrhoviti, ciljani uzorak onih stručnjaka u sustavu socijalne skrbi (samo u domaćem nacionalnom kontekstu) koji rade neposredno s djecom bez pratnje, što uključuje odgojitelje, socijalne radnike, socijalne pedagoge, posebne skrbnike, psihologe i ostale stručnjake. Iako je planirana veličina uzorka u inicijalnoj fazi prikupljanja podataka (u travnju 2025.) bila 20 – 25 ispitanika, ispunjavanju upitnika odazvalo se ukupno 36 ispitanika. S obzirom na relativno malu populaciju stručnjaka uopće koji rade s djecom bez pratnje, prvotno mapiranje iskustava i potreba stručnjaka zadovoljavajuće i ilustrativno reprezentira populaciju odgojitelja i drugih stručnih radnika u radu s djecom bez pratnje u centrima za pružanje usluga u zajednici i u prihvatilištima za tražitelje međunarodne zaštite.

Regrutacija se provela slanjem (elektroničkom poštom) poziva na sudjelovanje u anketi preko interne liste kontakata koju posjeduje Centar za nestalu i zlostavljano djecu kao naručitelj istraživanja. Pozivi su poslani centrima za pružanje usluga u zajednici za djecu i mlade u kojima su djeca bez pratnje u Republici Hrvatskoj smještena, a podršku u motiviranju stručnjaka na sudjelovanje dalo je nadležno Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, koje je tako logistički podržalo projekt.

Raspon godina 36 ispitanika bio je od 26 do 65, s nešto većim grupiranjem onih koji su u četrdesetima (prosječna dob = 46,3 godine). Upitnik su ispunile 32 žene, što indicira da u radu s djecom bez pratnje, i općenito u sustavu socijalne skrbi, uglavnom sudjeluju žene, i/ili da su muškarci neskloniji sudjelovati u anketnim istraživanjima, mada se prva premisa čini izglednijom. Petnaestero ispitanika odgovorilo je da su odgojitelji, 12 socijalni radnici, petero socijalni pedagozi, dvoje psiholozi te po jedan ravnatelj ustanove i interkulturalni medijator. Njih 23 od 36 izjavilo je da s djecom bez pratnje rade duže od pet godina, njih pet da rade 4 godine – 5 godina, njih šest da rade godinu do dvije godine, a dvoje da rade manje od godinu dana. Svi osim jednog prijavili su da rade u centru za pružanje usluga u zajednici, dok je jedan ispitanik naveo da radi u „Centru za djecu”.

Na pitanje s koliko djece bez pratnje stručnjaci rade tijekom jednog mjeseca, njih 16 (od 34, koliko ih je odgovorilo na ovo pitanje) označilo je da rade s jednim ili ni jednim djetetom, njih 14 da rade s dvoje do petero djece, a njih četvero da rade sa šestero do desetero djece. Njih 14 u kontaktu je s djetetom tek jednom mjesečno, njih petero jednom tjedno, a njih troje par puta tjedno. Njih osmero s djetetom bez pratnje kontaktira svaki ili gotovo svaki dan, a njih četvero više puta dnevno. Usporednom analizom pojedinačnih odgovora vidljivo je da su oni koji su birali odgovor kontakta više puta dnevno istovremeno i oni koji su birali odgovor da

rade tijekom jednog mjeseca s dvoje do petero ili sa šestero do desetero djece. Oni koji imaju manji broj djece na skrbi (jedno ili ni jedno) češće su birali odgovor o kontaktu tek jednom mjesečno. Ovaj naizgled paradoksalan nalaz upućuje na to da razina opterećenosti poslom u smislu skrbi za veći broj djece na smještaju znači i veći broj kontakata (zbog prisutnosti te djece), a ne na pretpostavku da manji broj korisnika (tj. manja opterećenost poslom) znači veći broj kontakata. Pretpostavka je da na to utječu druge radne obveze i zadaci, brza fluktuacija djece i neravnomjerna raspoređenost djece bez pratnje po regionalnim centrima za pružanje usluga u zajednici.

Svoje znanje o tome tko su djeca bez pratnje i djeca odvojena od roditelja ispitanici ocjenjuju prosječnom ocjenom „tanksi vrlo dobar“ (3,58/5), pri čemu je svega jedan ispitanik odabrao opciju nedovoljan. Istovremeno, svoje znanje o razlozima i povodu njihova napuštanja zemlje porijekla i odvajanja od obitelji ocjenjuju nešto nižom prosječnom ocjenom (3,08/5), pri čemu veći broj bira ocjenu nedovoljan, njih šest.

Svoje znanje o pravima (zajamčenost prava, pravni status) za djecu bez pratnje u Hrvatskoj boduju prosječnom ocjenom 2,78 (njih pet kao nedovoljno), a znanje o dostupnim uslugama za djecu bez pratnje u Hrvatskoj kao najslabije, prosječnom ocjenom 2,28 (uz devet njih koji su odabrali ocjenu nedovoljan). Svoje znanje o rizicima koji mogu zahvatiti djecu bez pratnje na njihovu putu ocijenili su prosječnom ocjenom 2,98 (troje nedovoljnim), a znanje o potrebama koje djeca bez pratnje imaju u Hrvatskoj prosječnom ocjenom 2,75 (četvero nedovoljnim).

Nadalje, na pitanje o ocjeni vlastite sposobnosti prepoznavanja znakova nasilja, iskorištavanja i rodno uvjetovanog nasilja među djecom bez pratnje prosječna je ocjena 2,74 (petero je odabralo opciju nedovoljan). Za ocjenu vlastite sposobnosti prepoznavanja znakova krijumčarenja djece bez pratnje prosječna je ocjena 1,91 (s visokih 13 koji su se ocijenili s nedovoljan), dok je kod pitanja o ocjeni sposobnosti prepoznavanja znakova trgovanja ljudima kod djece bez pratnje prosječna ocjena nešto viša, tj. 2,23 (uz 11 onih koji su odabrali nedovoljan).

Kod ocjene sposobnosti rada s djecom bez pratnje koja imaju teškoće u razvoju prosječna je ocjena najniža od svih procjena, svega 1,89 (uz čak 16 onih koji su se ocijenili s nedovoljnim). Kod pitanja o ocjenjivanju vlastitog razumijevanja utjecaja spola djece bez pratnje na njihovu ranjivost, rizike i potrebe, prosječna je ocjena 2,91, a oko srednje ocjene dobar centralno se grupirala većina odgovora (svega jedan kao nedovoljan). Sposobnost rada specifično s djevojčicama bez pratnje u prosjeku je ocijenjena s 2,39 (no čak si je osmero ispitanika dalo ocjenu nedovoljan).

Kod seta pitanja o osjećaju sigurnosti ili nesigurnosti u pojedinim aspektima rada s djecom bez pratnje, koja su imala skalu s odgovorima od „u potpunosti nesiguran“, preko „nesiguran“, „niti siguran, niti nesiguran“, pa do „siguran“ i „u potpunosti siguran“, a koju bismo uvjetno mogli prevesti u sličnu peterostupanjsku kao u gornjim primjerima, prosječna je ocjena na pitanje „Koliko ste sigurni u svoje komunikacijske vještine u radu s djecom bez pratnje?“ bila 3,24, s grupiranjem većine odgovora blago prema opciji „siguran“ i uz njih petero koji se osjećaju „u potpunosti nesigurni“ i „nesigurni“. Slično je i u vezi s ocjenom sigurnosti u vlastitu sposobnost procjene potreba i najboljeg interesa djeteta bez pratnje (3,15, uz troje nesigurnih) te u vezi s ocjenom sigurnosti u vlastite vještine za rad s djecom bez pratnje kod kriznih situacija u kojima se ona mogu naći (3,12, uz petero nesigurnih). Kod pitanja o ocjeni sigurnosti u vlastite vještine u pružanju podrške mentalnom zdravlju i psihosocijalnoj podršci djetetu bez pratnje prosječna je ocjena 3, ali uz osmero nesigurnih.

Stručnjaci procjenjuju da su u svom radu osrednje dobro (2,71 od 5) upoznati sa sadržajem Protokola o postupanju prema djeci bez pratnje iz 2018. godine. Iznenađujući je, i pomalo zabrinjavajući, podatak da je tek manjina stručnjaka (njih samo četvero) prošla specijaliziranu edukaciju za rad s djecom bez pratnje jednom prilikom, a četvero u više prilika, dok je čak 26 onih koji nisu prošli nikakvu specijaliziranu edukaciju u tom smislu. Oni koji jesu pohađali edukacije naznačuju da su one bile ili jednodnevne ili višednevne (dva do pet dana).

Kod seta pitanja o procjenama potreba u radu s djecom bez pratnje bilo je moguće označiti više odgovora. Na pitanje „Za koja od sljedećih područja smatrate da su vam potrebna dodatna znanja ili vještine za rad s djecom bez pratnje?“ najviše je odgovora imala opcija „pravni aspekti zaštite djeteta bez pratnje i procedure“ (22 od 34), potom „postupanje s ranjivim skupinama (npr. djeca s teškoćama, žrtve mučenja, rodne manjine)“ (19 od 34) te „prepoznavanje znakova nasilja, iskorištavanja ili trgovanja ljudima“, „podrška mentalnom zdravlju i psihosocijalna podrška“ i „tehnike i metode rada u kriznim situacijama“ (svaki sa 17 od 34).

Kao najveće izazove s kojima se stručnjaci susreću pri prepoznavanju i radu na slučajevima nasilja, iskorištavanja, rodno uvjetovanog nasilja, krijumčarenja ili trgovanja ljudima među djecom bez pratnje, rangiraju ih kako slijedi: 1. teškoće u komunikaciji s djetetom zbog jezične barijere; 2. nedostatak specijalizirane edukacije o ovim temama; 3. nedostatak informacija o situaciji djeteta (o obitelji, porijeklu, obrazovanju); 4. teškoće koje proizlaze iz razlika u kulturi ili razumijevanja kulturnog miljea iz kojeg dijete dolazi.

Kao vrste podrške koja bi im najviše pomogla u prepoznavanju ovih izazova i rizika te u upravljanju njima rangiraju: 1. pristup prevoditeljima i interkulturalnim medijatorima; 2. alati za procjenu najboljeg interesa djeteta; 3. edukacija o prepoznavanju znakova nasilja, iskorištavanja, uključujući i trgovanje ljudima; 4. edukacija o provedbi procjene ranjivosti i snaga djeteta.

Tek je osmero ispitanika od njih 34 povremeno u svom dosadašnjem radu sudjelovalo u procjeni najboljeg interesa djeteta, dočim njih 23 nikad nije sudjelovalo ili je sudjelovalo rijetko. Upitani o tome koji su najveći izazovi u provođenju procjene najboljeg interesa djeteta, rangirali su ih ovako: 1. nedostatak informacija o djetetovoj obitelji; 2. nedostatak informacija o djetetovu ranijem djetinjstvu, obrazovanju ili kulturnoj pozadini; 3. jezične ili kulturne barijere u komunikaciji s djetetom. Stoga je kao vrsta podrške koja bi im olakšala provođenje procjene najboljeg interesa djeteta istaknut pristup prevoditeljima ili kulturnim posrednicima, kao i suradnja s drugim stručnjacima u procesu procjene.

S obzirom na ubrzan tranzit djece, stručnjaci rijetko ili tek povremeno imaju priliku raditi na osnaživanju djece bez pratnje tijekom njihova boravka u Hrvatskoj, pri čemu daju sljedeće odgovore na pitanje „Koje aktivnosti ili pristupe smatrate najučinkovitijima za osnaživanje djece bez pratnje?\": pružanje informacija o njihovim pravima i dostupnim uslugama; podršku mentalnom zdravlju i psihosocijalnu podršku te edukaciju prilagođenu djetetu o prepoznavanju rizika u kojem se može naći. Kao najveće izazove u osnaživanju djece tijekom njihovih putovanja i boravka u Hrvatskoj stručnjaci rangiraju: 1. jezične i kulturne barijere; 2. nedostatak vremena za osnaživanje zbog brzog tranzita; 3. nedostatak povjerenja djece prema stručnjacima; 4. emocionalna stanja djece.

U setu pitanja o specifičnim potrebama samih stručnjaka kako bi učinkovitije pomagali djeci bez pratnje najčešće su odabrane opcije: 1. pristup prevoditeljima i kulturnim medijatorima; 2. specijalizirani trening za rad s djecom bez pratnje; 3. pristup alatima za procjenu ranjivosti, rizika i snaga djeteta; 4. sustavnija suradnja s drugim stručnjacima. Jedan opisni odgovor pod kategorijom „nešto drugo“ glasio je: „Određeno vrijeme samo za rad s djecom bez pratnje (često se desi da o djeci bez pratnje koja su smještena u naš Centar brigu vode djelatnici koji taj dan rade na smjeni u određenoj grupi, pa se ne stignu adekvatno posvetiti djeci bez pratnje). Što se tiče prevoditelja, također se snalazimo kako znamo, koristimo vlastito poznavanje engleskog jezika, Google Translate, jedno vrijeme uslugu prevoditelja preko Hrvatskog Crvenog križa.“

Fizičke ozljede, iscrpljenost i teškoće mentalnog zdravlja (npr. osjećaj nemira, tjeskobe, anksioznost i sl.) najčešći su zdravstveni problemi s kojima se stručnjaci susreću u radu s djecom bez pratnje, no pod „ostalo“ je još bilo navedeno: kožni osip, svrab, uši, nemamo informacija o procijepljenosti ni uzimanju lijekova. Kao najveće izazove u integraciji djece bez pratnje u Hrvatskoj stručnjaci vide neadekvatnost smještaja, predrasude ili diskriminaciju u

zajednici te nesigurnost pravnog statusa djeteta, a pod „ostalo” navode: „Često djeca i sama ne iskazuju prevelik interes za integraciju, već na nas gledaju kao na zemlju u kojoj su u tranzitu.”

Stručnjaci rijetko, tek povremeno, rade na slučajevima spajanja djeteta bez pratnje s obitelji, a kao glavne prepreke u procesu traženja i spajanja obitelji vide nedostatak informacija o lokaciji obitelji i pravne prepreke (npr. vize, dokumenti), ili pak: „...pritisak službi u Porinu koje brojčano moraju zadovoljiti formu spajanja obitelji bez ikakvih kriterija.”

Upoznatost s Paktom o migracijama i azilu najlošije je ocijenjena stavka, s ocjenom nedovoljan (1,38), jer čak 25 od 32 ispitanika koji su odgovorili na ovo pitanje smatra da nedovoljno znaju o tome, a jednaku ocjenu daju upoznatosti s primjenom ovog Pakta u Hrvatskoj u području standarda za prihvata tražitelja međunarodne zaštite. S obzirom na standarde za prihvata tražitelja međunarodne zaštite, najprikladnijim smještajem za dijete bez pratnje stručnjaci smatraju bilo koji oblik smještaja s odraslim srodnicima, te smještaj u centru za smještaj s posebnim mogućnostima zbrinjavanja djece, tj. u specijaliziranoj ustanovi.

Posljednji set pitanja zahtijevao je opisne odgovore. Kao specifične vještine ili znanja koje stručnjaci smatraju ključnima za rad s djecom bez pratnje te za njihovo osnaživanje za vrijeme boravka u Hrvatskoj između ostalog navode: pravne odrednice i znanje o pravnim koracima (poznavanje zakonodavnog okvira o statusu i pravima djece bez pratnje); poznavanje kulture, dobre komunikacijske vještine i snalažljivost (osobito kada nema prevoditelja); pristup prilagođen i primjeren djetetu, vještine interkulture komunikacije i osnovne informacije o kulturi zemlje iz koje djeca dolaze; vještine aktivnog slušanja, empatičnog pristupa i neverbalne komunikacije; pristupačnost i dostupnost; znanja o posljedicama traume kod djece, vještine pružanja psihosocijalne podrške, vještine empatije; znati prepoznati znakove nasilja, iskorištavanja, trgovanja i ranjivosti djece; dobro poznavanje pravnog aspekta i procedure, poznavanje metoda postupanja u kriznim situacijama; biti vješt u pronalaženju rješenja, npr. ako postoji jezična barijera, potrebno je pronaći način sporazumijevanja; biti empatičan, bez predrasuda, prihvatiti njihove različitosti (npr. vjerske); povezivanje s udrugama koje pružaju podršku.

Uz nekoliko prijedloga o boljem i stručno organiziranom smještaju i o potrebi osnivanja posebnih specijaliziranih ustanova za smještaj djece bez pratnje, ostali su prijedlozi o tome kako poboljšati sustav podrške za djecu bez pratnje i za stručnjake koji s njima rade sljedeći: osigurati adekvatan smještaj i djelatnike koji će raditi s djecom bez pratnje, supervizije i edukacije stručnjaka, razrađen protokol/smjernice postupanja od prihvata do integracije, poboljšati koordinaciju s posebnim skrbnicima, policijskim službenicima, pristup prevoditeljima; pružanje prevoditelja za komunikaciju i osiguravanje razumijevanja informacija koje djeca primaju, znanja i informacije o različitim kulturama, vjerskim uvjerenjima, jezicima i običajima; kontinuirane edukacije i podrška stručnjacima koji su uključeni u rad s djecom bez pratnje; rad na poboljšanju mreže i povezanosti stručnjaka iz različitih područja u radu s djecom bez pratnje te pravovremena informiranost o potencijalnim promjenama vezano uz postupanja prema djeci bez pratnje.

4.3. ANALITIČKI PRIKAZ REZULTATA TERENSKOG DIJELA PRIKUPLJANJA PODATAKA

Fokus-grupe provedene su na svrhovitom, ekspertnom uzorku odgojitelja i drugih navedenih stručnjaka u sustavu socijalne skrbi koji neposredno rade s djecom bez pratnje. Planirana veličina uzorka u fokus-grupi koja se trebala održati uživo u Zagrebu bila je 5 – 10 sugovornika. Održala se uz sudjelovanje desetero sudionika, koji su redom dolazili iz centara za pružanje usluga u zajednici Ivanec, Osijek, Sisak, Karlovac, Zagreb-Dugave, Zagreb, Podružnica Laduč, Zagreb, Podružnica A. G. Matoš te dvoje iz Hrvatskog Crvenog križa, koji s djecom bez pratnje rade unutar Prihvatilišta za tražitelje međunarodne zaštite u Zagrebu. Dodatno su napravljena i dva individualna intervjua – jedan s prevoditeljicom i interkulturalnom medijatoricom iz Centra

Zagreb-Dugave, u svrhu produbljenja razumijevanja tema koje smo otvorili i obradili na fokus-grupi, a koju je dotična morala ranije napustiti, te s odgojiteljicom iz Centra za pružanje usluga u zajednici Split, što je ujedno bio i jedini intervju koji je odrađen virtualno, preko platforme Zoom.

Fokus-grupa koja se održala u Bosni i Hercegovini bila je na ekspertnom, ali prigodnom uzorku sugovornika koji su bili prisutni unutar Privremenog prihvatnog centra Borići u Bihaću, a koje su pozvali i dodatno motivirali predstavnici Ureda UNICEF-a iz BiH prije očekivanog dolaska istraživača na teren. Konkretno, kolegica Amela Čatović-Adilović, službenica za zaštitu djece, nemjerljivo je pomogla u logističkoj pripremi terena i operativnim zadacima provedbe. U toj fokus-grupi sudjelovalo je šestoro sudionika iz organizacija World Vision International, IPSIA i IOM. Dodatno je proveden i jedan intervju u paru – s dvoje predstavnika World Visiona koji nisu mogli sudjelovati u fokus-grupi jer su u to vrijeme bili dežurni u smjeni u Privremenom prihvatnom centru Borići.

Za provedbu fokus-grupe korišten je „Protokol fokus-grupe (za stručnjake)“, koji po svojoj strukturi i sadržaju odgovara svrsi projekta, a dijelom slijedi i logiku anketnog upitnika u smislu pitanja kojima se produbljuju pod teme obuhvaćene nekim od dijelova upitnika. Protokol za fokus-grupe sastojao se od 31 pitanja, pri čemu se prvo, uvodno pitanje odnosi na predstavljanje sugovornika. Drugi dio odnosi se na razumijevanje pojmova i procesa vezanih za djecu bez pratnje i njihovu migraciju, a potom slijedi dio o prepoznavanju rizika, koji uključuje pod teme prepoznavanja rizika od iskorištavanja, zlostavljanja, nasilja (uključujući rodno uvjetovano nasilje), kao i krijumčarenja i trgovanja ljudima. Treći dio pokriva upravljanje rizicima, što uključuje procjenu djetetovih potreba, najbolji interes djeteta, traženje i spajanje obitelji, izazove oko integracije i izazove rada u kriznim situacijama. Četvrti se dio odnosi na strategije i mehanizme osnaživanja djece, a peti dio na potrebe odgojitelja i drugih stručnih suradnika. Završni dio tiče se zaključnih pitanja i preporuka.

Dodatno je raspisan i set od 11 pitanja koja su u nekom obliku postavljena na fokus-grupi u Bihaću, na komplementaran način, uz prilagodbu, selekciju i kombinaciju pitanja iz glavnog seta u protokolu. Vrijeme trajanja fokus-grupe u Zagrebu bilo je 138 minuta, a u Bihaću 122 minute. Informirani pristanak pribavio se pisanim putem na fokus-grupi, tako što su nakon inicijalnog predstavljanja ispitanici pročitali, pa ispunili obrazac informiranog pristanka i potpisali ga. Tekst informiranog pristanka uključivao je osnovne informacije o ciljevima i predmetu istraživanja, načinu prikupljanja podataka, dobrovoljnosti sudjelovanja, osiguravanju povjerljivosti i anonimizacije podataka, zvučnom snimanju intervjua, načinu čuvanja podataka, mogućnosti preskakanja pitanja ili odustajanja od sudjelovanja u fokus-grupi i povlačenju pristanka.

Kod provedbe individualnih intervjua s djecom bez pratnje intervjui su provedeni ovisno o prisutnosti i dostupnosti djece bez pratnje na lokacijama u Zagrebu i Bihaću, gdje se provedene i fokus-grupe, s obzirom na okolnosti njihova relativno kratkog boravka i velike fluktuacije u sustavu skrbi u Hrvatskoj. Stoga su centralni intervjui provedeni u Privremenom prihvatnom centru Borići, uz dva dodatna intervjua s mladim osobama (u ranim dvadesetim godinama) s iskustvom dolaska u Hrvatsku kao djeca bez pratnje, koje su potom – po dobivanju međunarodne zaštite – i ostale u Republici Hrvatskoj. Dogovor s posebnim skrbnicima („starateljima“) u Privremenom prihvatnom centru Borići iz organizacije World Vision, koji su bili prisutni za vrijeme trajanja intervjua s djecom, tekao je glatko, uz upućivanje u svrhu i ciljeve istraživanja, upoznavanje s metodama i sadržajem, uvid u istraživačke instrumente i odobrenje provedbe intervjua. Na svakom od intervjua bili su prisutni ili prevoditelj za arapski jezik ili prevoditeljica za farsi, osim u slučaju intervjua s dječakom iz jedne zapadnoafričke države, koji je proveden izravno na engleskom jeziku. U slučaju intervjua s dvojicom mladića u Zagrebu, oba su intervjua provedena na hrvatskom jeziku. Jedan je intervju u Bihaću obavljen u paru s dvojicom braće, od kojih je jedan brat bio punoljetan, a drugi na pragu punoljetnosti.

Protokol intervjua (za djecu bez pratnje) korišten je za individualne polustrukturirane intervjue s djecom bez pratnje kao sugovornicima, a bio je pročitao i na djetetu razumljivom jeziku. „Uvodni tekst za intervjue“ opisni je dio u kojem su predstavljeni: istraživači, cilj i svrha istraživanja, objašnjenja procedure intervjua, stavke o anonimnosti i odabiru pseudonima, stavke o mogućnosti odustajanja, uloge prevoditelja i prevoditeljice tijekom intervjua te način zaprimanja informiranog pristanka sudionika. Protokol intervjua sadrži set pitanja koja se odnose na iskustva putovanja djeteta bez pratnje, na opasnosti s kojima se djeca susreću putem, na razmišljanja o trenutačnoj situaciji i željama za ostanak ili za nastavak putovanja. Protokol intervjua je u smislu jezika i stila umnogome pojednostavljen i prilagođen za intervjuiranje djece, sukladno smjernicama iz „Etičkog kodeksa istraživanja s djecom“ (Ajduković i Keresteš, 2020). Vrijeme trajanja intervjua s djecom bez pratnje variralo je od 34 do 52 minute.

Informirani pristanak pribavio se usmenim putem na individualnom intervjuu s djetetom bez pratnje tako što se dijete informiralo o svim aspektima istraživanja (ciljevi i svrha, dobrovoljnost, povjerljivost, snimanje, ostalo) njemu prilagođenim, razumljivim i pojednostavljenim jezikom i stilom, a pristanak su morali dati i dijete i njegov skrbnik (potonji nakon što dobije na uvid tekst informiranog pristanka koji se koristi u izvedbi individualnog intervjua). U intervjuiima s djecom bez pratnje nisu se vodile bilješke kako bi se omogućila maksimalna pozornost i fokusiranost na razgovor i na emotivna stanja djeteta tijekom intervjua. Podaci iz fokus-grupa i intervjua obrađeni su metodom tematske analize transkribiranih dijelova audiosnimki, sukladno analitičkim koracima i smjernicama koje predlaže Bryman (2012: 578–581).²²

4.3.1. Fokus-grupe i intervjui s odgojiteljima i drugim stručnjacima koji rade s djecom bez pratnje

Sukladno setu pitanja o *razumijevanju pojmova i procesa* koji se javljaju u radu s djecom bez pratnje, pripremljenost odgojitelja i drugih stručnjaka pružatelja usluga u sustavu prihvata, skrbi i zaštite djece bez pratnje ovisi prvenstveno o nacionalnom društveno-političkom i institucionalnom kontekstu koji oblikuje iskustva rada stručnjaka u Republici Hrvatskoj u usporedbi s Bosnom i Hercegovinom. Nadalje, drugi bitan faktor jest onaj individualni, koji se očituje u radnom iskustvu i godinama rada u sustavu socijalne skrbi s djecom u potrebi (domaćom ili stranom), a prema iskazu sugovornika ovisi i o učestalosti iskustva rada s djecom bez pratnje, jer ta iskustva mogu varirati. Neki su stručnjaci iskustvo stekli godinama radeći u centrima za pružanje usluga u zajednici i prihvatilištima za tražitelje međunarodne zaštite, dok su u bosanskohercegovačkom kontekstu stručnjaci iskustvo stjecali radeći u privremenim prihvatnim centrima, a neki su se stručnjaci dodatno pripremili na edukativnim treninzima za rad s djecom bez pratnje. Ta pripremljenost za rad ovisi i o karakteristikama populacije djece bez pratnje u pokretu, čije je putovanje vrlo često obilježeno ubrzanim tranzitom preko balkanske rute.

Iskustva stručnjaka variraju od onih koji svega nekoliko mjeseci rade s djecom bez pratnje, preko najvećeg dijela onih koji se intenzivnije bave djecom bez pratnje – od tzv. balkanske rute 2015./2016. naovamo (ili u slučaju Bosne i Hercegovine od 2017./2018. naovamo), pa sve do nekolicine njih koji se svoj cijeli radni vijek bave djecom bez roditelja ili bez odgovarajuće roditeljske skrbi, što je u jednom trenutku počelo uključivati i djecu s iskustvom migracija, a među njima i djecu bez pratnje i djecu odvojenu od roditelja. Po profilu, sudionici domaće fokus-grupe bili su odgojitelji, psiholozi, socijalni radnici i jedna interkulturalna medijatorica, a neki su od njih prijavili da su u nekoliko navrata bili imenovani posebnim skrbnicima za djecu bez pratnje. Stručnjaci rade uglavnom u centrima za pružanje usluga u zajednici i u prihvatilištu za tražitelje međunarodne zaštite u Zagrebu. Sudionici fokus-grupe u Bihaću također su bili

---

22 Bryman, A. (2012). *Social Research Methods*, New York: Oxford University Press (pp. 578-581).

mahom socijalni radnici, ali i odgojitelji (učitelji po profesiji) i psiholozi, no zajednički su se predstavljali kao *child protection officers*, što bi odgovaralo prijevodu: službenici za zaštitu djece.

Domaći stručnjaci iskazuju kako su upoznati s temeljnim pojmovima poput dijete u pokretu, dijete odvojeno od roditelja, dijete bez pratnje, sukladno nadležnoj zakonskoj regulativi i, primjerice, važećem Protokolu, premda se čini kako preferiraju korištenje pojma dijete bez pratnje, ali i djeca migranti, djeca u tranzitu i slično. I inače je tranzitnost naglašavana kao najbitnija karakteristika njihova položaja i statusa u Hrvatskoj i u Bosni i Hercegovini, kao i to da samoj djeci „nije u fokusu da ostanu tu“, „samo su u prolazu“, „oni vrlo dobro znaju gdje žele i gdje trebaju ići“ i slične tvrdnje. Situacija je bila drugačija prije ulaska Republike Hrvatske u schengenski prostor – po riječima jedne sugovornice „djeca su se duže zadržavala, bila su povjerljivija i suradljivija“. Ono što se pak stručnjacima čini spornim i drugačijim u odnosu na rad s domaćom djecom jest donekle rastezljivije shvaćanje pojma obitelj u kulturama iz kojih djeca migranti dolaze, jer u nekim azijskim i afričkim kulturama pod obitelj spada i znatno šira obitelj od nuklearne, te može uključivati, osim roditelja, djedova i baka, i pobočne loze tetaka, ujaka, stričeva, rođaka i drugih. U Privremenom prihvatnom centru Borići izjavili su kako su imali i slučajeve poligamnih obitelji, uključujući i djecu unutar njih, doduše ne djecu bez pratnje, ali u drugačijim srodničkim aranžmanima, što je predstavljalo izazov u radu i sagledavanju obiteljskih odnosa.

U vezi s pitanjem o najčešćim razlozima i povodima napuštanja zemalja porijekla stručnjaci iskazuju uglavnom opće stavove – da se radi o razlozima koji uključuju ekonomske faktore poput siromaštva, gladi i besperspektivnosti. I inače su ovi aspekti bili prioritetni u tumačenjima. Na drugom su mjestu razlozi političke prirode, koje su izdvajali kao uvjetovanost ratnim stanjem, bijegom od progona, od nasilja općenito i od ugnjetavanja raznih vrsta. Najčešće je naglašavana sprega tih dvaju faktora kao motivator i potisni faktor za početak migracije. Razlozi druge prirode (primjerice: demografski, kulturni, obrazovni, okolišni, psihološki i drugi) nisu se navodili, tj. nisu se specificirali, osim razloga koji upućuje na shvaćanje jakosti migrantskih mreža koje motiviraju, privlače i facilitiraju migraciju do finalnih destinacija („Oni krenu na put jer imaju nekog svojeg u zemlji gdje žele stići, mada je pitanje koliko im taj u stvari može pomoći da dođu baš tamo.”)

Kao jedan od razloga za bijeg istaknuto je regrutiranje, tj. novačenje djece u vojsku i paravojne formacije. Nije istaknut neki specifičan odgovor u vezi s tim koliko domaći stručnjaci općenito poznaju neregularne i krijumčarske načine dolaska ljudi ili u vezi s procjenom vremena koje djeca provedu na putu. Ipak, stručnjaci u Privremenom prihvatnom centru Borići bili su precizniji oko toga da poznaju, primjerice, kretanje cijena pojedinih komponenata neregularnog putovanja, vrijeme trajanja putovanja i razloge zbog kojih djeca bez pratnje preferiraju boraviti u Turskoj (zbog mogućnosti rada i relativnog toleriranja njihova nezakonitog ili poluzakonitog statusa od vlasti).

Stručnjaci su uglavnom mišljenja da djecu bez pratnje roditelji i šira obitelj „tjeraju na put“; da obitelj novcem plaća krijumčare koji organiziraju svako daljnje etapno kretanje; da je problem u tome što je velik pritisak na samu djecu koja onda moraju „ispuniti očekivanja“ dolaska na destinaciju, pronalaska posla i slanja nazad novčanih doznaka svojim obiteljima te da je ponekad obitelj financijski zadužena u svojoj lokalnoj zajednici u državi porijekla da bi se financirao neregularan put djeteta. Kada se nađu u Republici Hrvatskoj i dobiju informacije i smjerokaze na mapi (s pomoću Google Mapsa) te obavijest da će krijumčar (kojega zovu „agent“) doći po njih, tada nastavljaju put do iduće dionice. Ako njihovi roditelji nemaju novaca da izvrše uplatu krijumčaru, odnosno ako sama djeca, iako rjeđe, ne mogu platiti neposredno krijumčaru, „onda zapnu tu dok ne sakupe traženi iznos, iako tata i mama paze na njih iz daljine“.

...

Situacije ostanka bez novaca potenciraju moguća zlostavljanja i iskorištavanja djeteta od krijumčara, koji ih tako izrabljuju i kažnjavaju za privremeni prekid puta i dogovora. No jedna se sugovornica pita: „Kako im reći da je krijumčar najveći rizik ako oni računaju da im je on spas?” Opći je dojam nekih stručnjaka kako su djeca bez pratnje koja krenu na put „izmanipulirana i zavedena, ali nema nazad, ne mogu dok ne otplate dugove”. Čak i kad prijavljuju da ih negdje u zapadnoj ili sjevernoj Europi čekaju neki *uncle* ili *aunt*, pitanje je koliko je to stvarna situacija, a koliko je takva osoba zapravo agent, tj. krijumčar ili neki mafijaš, kamatar kojemu moraju otplatiti dug.

Dio sugovornika smatra da su djeca bez pratnje dobila nerealnu sliku o Europi i da imaju nerealna očekivanja od života u Europi, koju su im krijumčari predstavili kao obećanu zemlju u kojoj ih čekaju poslovi i socijalne povlastice te ostale ugone i lagode. Ipak, mnoga se djeca susretnu s tzv. „efektom propalog ulaganja” kad shvate da dobar dio tog narativa možda i nije istina, kad im se razbiju iluzije oko otvorenosti i spremnosti Europe za prihvata i integraciju. U Privremenom prihvatnom centru Borići pravnici iz organizacije civilnog društva „Vaša prava” djecu kontinuirano obavještavaju o njihovim pravima u Bosni i Hercegovini, ali i o tome što mogu očekivati u zemljama u koje žele stići. Međutim, prema riječima sugovornika, pokazalo se da djeca, kada vide da im stručnjaci ne daju praktične informacije o tome kako učinkovito prijeći granicu, uglavnom gube interes za daljnju interakciju. Prilikom razmatranja mogućeg povratka u zemlju porijekla „većina govori da se ne bi vratila jer ih je sramota da se vrate, i jer su u problemu oko svoje dužničke pozicije krijumčarima, pa eto trenutno nema naprijed, ali nema ni nazad”. Riječi druge sugovornice dodatno ilustriraju tu opterećenost same djece tako bremenitom ulogom koja im je nametnuta i koju su internalizirali i pristali na nju: „Kažu Afganistanci ‘Ja jedini mogu spasiti svoju obitelj’, jer on sebe smatra herojem koji će stići tamo, i koji će spajanjem obitelji ili slanjem novca nazad uspjeti, jer da ima odgovornost da spasi svoju obitelj.”

Tako je na njihovu neregularnom putu mnogo perpetuiranog sistemskog i individualnog nasilja i trauma koje proživljavaju; nasilja granične policije prema njima, nasilja krijumčara i nasilja unutar neadekvatnih uvjeta smještaja (centri zatvorenog tipa, smještaj u domovima za djecu s problemima u ponašanju). Nasilje uključuje batinanje, pljačkanje njihovih osobnih stvari (najčešće novca i mobilnih telefona), zlostavljanje i druge vrste nasilja, poput seksualnog nasilja i ponižavajućih ponašanja. Krijumčari im daju instrukcije što trebaju reći u slučaju da ih presretne policija, mada to ne garantira da će ući u proceduru prihvata i azila za one koji zatraže zaštitu. Prisutno je ponekad i unutargrupno, tj. međusobno nasilje među djecom koja putuju zajedno u grupi, najčešće usmjereno od starijih među njima prema mlađima. Stručnjaci smatraju da stariji u grupi često dominiraju nad mlađima i da ih ponekad iskorištavaju za svoje prohibitke.

Također, generalni je dojam da obje skupine stručnjaka imaju više iskustava i referiraju se na svoj rad s djecom bez pratnje koja su krenula iz svojih država porijekla bez roditelja, nego s onom djecom koja su se od roditelja odvojila negdje na putu, duž rute. Kada se referiraju na odvajanje, objašnjavaju da do njega dovode čimbenici koji su izvan kontrole i utjecaja roditelja (npr. dijete se izgubi, odvoji, zaluta, neplanski zaostane tijekom „gejma”²³; razdvoje se u trenutku kad ih policija presretne i slično), no naglašeno je kako je do razdvajanja češće dolazilo tijekom postojanja Balkanskog koridora nego danas. U nekim se odgovorima očituje zlonamjernost roditelja ili bliskih skrbnika. Tako neki od njih dijete ili namjerno ostave jer ih usporava u putu (u jednom ekstremom slučaju), ili ne vode računa o njemu, što može voditi ozljedama djeteta, ili ga „posude”/„iznajme” drugim srodnicima, ili čak samo sunarodnjacima, ako to povećava šansu za uspješan prelazak granice i/ili ulazak u proceduru azila neke za

---

23 Vidi: Mucko, B., Pleše, I. i Škokić, T. (2024). *Gejm*. <https://e-erim.ief.hr/pojam/p-gejm-p-2307ccc9-f8c2-44b8-a3e1-609ccc46f44c>.

tu potrebu formirane „obitelji“. Ponekad se ova vrsta prisilnog odvajanja djeteta od njegove primarne obitelji vidi kao manipulacija djetetom u svrhu ostvarenja idućih koraka u etapnom kretanju, pri čemu se pronalazak obitelji (*family tracing*), te eventualno spajanje obitelji (*family reunification*), ne vidi uvijek kao najbolji interes djeteta.

Jedna je sugovornica naglasila da je protiv njezina mišljenja kao skrbnice u vezi s najboljim interesom djeteta bilo organizirano spajanje obitelji iako je dijete evidentno bilo u stresu zbog ponovnog spajanja sa svojom disfunkcionalnom obitelji (na čemu su inzistirali predstavnici Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske). U nekim se slučajevima prilikom spajanja obitelji umiješaju i veleposlanstvo, ambasada ili konzularno predstavništvo države porijekla u Republici Hrvatskoj ili u Bosni i Hercegovini („Imali smo neku sumnju jer je trebao doći neki stric iz Njemačke po djecu, pa smo se javili turskom konzulatu, pa smo ga poslali kod liječnika, ali su imali različita prezimena, iako se na kraju pokazalo da im je to bio stric, presudio je konzul da odu.“). U nekoliko je navrata kao razlog za oprez istaknuto zanemarivanje djeteta od roditelja i drugih skrbnika, pri čemu je ponekad možda najbolji interes djeteta upravo njegovo izdvajanje iz takvog obiteljskog okruženja, bez obzira na to što se čini da bi očuvanje i nedijeljenje obitelji trebao biti najpoželjniji očekivani ishod.

Koliko se god sve ove prakse činile surovima, jedna je sugovornica istaknula kako je bila konsternirana i šokirana činjenicom da se u jednom ekstremnom slučaju pogibije djeteta tijekom tzv. „gejma“ djetetova obitelj, koja je bila vraćena u Privremeni prihvatni centar Borići, relativno lako pomirila s novonastalom tragičnom činjenicom. Po njezinu je tumačenju razlog tome bio fatalistički stav i fatalističko razumijevanje životnih sudbina („Bog/Allah dao, pa uzeo.“), a dogodilo se u okviru višečlane obitelji s brojnom djecom i u kontekstu snažne orijentiranosti na daljnje kretanje i dolazak na željenu destinaciju. Premda se može zauzeti cinična pozicija ili se, kao manje problematično, pozvati na kulturni relativizam, stručnjacima je ipak bilo teško razumjeti, a kamoli prihvatiti, neke od ovih praksi, mada realno nisu mogli puno učiniti u vezi s tim.

Stručnjaci ne vide neke bitne razlike u povodu za napuštanje zemlje porijekla s obzirom na spolni i rodni identitet djece, iako naglašavaju da su u svojoj praksi većinom radili s muškom djecom, što korespondira sa strukturom i profilima djece bez pratnje i u Republici Hrvatskoj i u Bosni i Hercegovini. Jedina razlika, koja se opetovano istaknula, bila je ta da (bez)vizni režimi dijelom određuju te profile (primjerice, u jednom se trenutku osjetno povećao broj dolaska djevojčica i djevojaka bez pratnje iz afričkih država, posebice Burundija). Istaknuli su kako je rodno uvjetovano nasilje ono koje potiče djevojčice na bijeg. Kao primjer naveli su prisilne brakove od kojih djevojčice bježe, ali kao razloge za bijeg nisu izdvajali npr. sakaćenje ženskih spolnih organa, strah od otmica ili ubijanja zbog časti ili osvete (što je nerijetko povod za bijeg djevojčica iz područja Sahela i azijskih država). U jednom slučaju izdvojen je primjer djevojčice (u dobi od 16 godina) koja je u Bosnu i Hercegovinu došla pobjegavši iz jedne azijske države jer njezini roditelj nisu odobrili njezinu vezu i mogući brak s njezinim momkom/odabranikom, pa su njih dvoje pobjegli zajedno. U jednom je slučaju stručnjak istaknuo da je rizik od novačenja djece u ratne svrhe razlog zbog kojeg djeca znaju napuštati državu porijekla. Razlozi vezani uz rodni identitet uključili su i praksu Bacha Bazi u Afganistanu i Pakistanu, koja znači seksualno iskorištavanje dječaka, zbog čega su neki od njih napustili svoje zemlje, premda sličan rizik ostaje i na putu, pa i na balkanskoj ruti.²⁴

Domaći stručnjaci smatraju da ih nadležne službe (policijske uprave/postaje ili područni ured Hrvatskog zavoda za socijalni rad) uglavnom dobro informiraju o dolasku, prisutnosti i profilu djece bez pratnje za koju će biti zaduženi, ali da postoje i brojni primjeri iz prakse iz kojih je

---

24 Vidi: Milošević, T. (2021). Cross-cultural transfer of harmful traditional practices as a factor of destabilization of the European society – Bacha Bazi phenomenon case study. *Nauka i društvo* 8(2): 30-50.
https://media1.naukaidrustvo.org/2022/10/Nauka-i-drustvo-Volume-8-Issue-2_2021_Milosevic_30-50.pdf

vidljivo da je ta vrsta informiranja ponekad nepravovremena ili direktivna, pa odgojitelji ne mogu uvijek promptno reagirati i omogućiti uvjete prihvata i smještaja. Najčešće se to događa zbog nedostatka kapaciteta, zbog „neadekvatnog” vremena noću i vikendom – kada se žurni smještaj mora realizirati izvan radnog vremena službi, zbog nespremnosti nekih centara za pružanje usluga u zajednici da prime djecu bez pratnje i iz drugih praktičnih razloga.

Dobar dio domaćih sugovornika ponovio je prijedlog da bi rješenje za ovakve propuste i odgode zbog nemogućnosti realizacije žurnog smještaja (te posljedično za frustracije svih uključenih) bilo osnivanje (barem jedne) specijalizirane ustanove namijenjene samo za prihvata i smještaj djece bez pratnje, a gdje bi se na jednom mjestu sve nadležne službe mogle brinuti za njih, umjesto dosadašnje prakse gdje ih se nerijetko smješta zajedno s domaćom djecom koja imaju probleme u ponašanju, pri čemu im iz te činjenice prijete određeni rizici, koji se navode kasnije u izvješću. Dugogodišnji procesi deinstitutionalizacije i razvoja skrbi u obiteljskom okruženju i zajednici donijeli su dodatan pritisak – sve je veće opterećenje na sve manji broj mjesta dostupnih za smještaj, a jednak je problem i s nedostatkom ljudskih resursa, odnosno stručnjaka koji bi bili posvećeni samo radu s djecom bez pratnje. Međutim, neka pojedinačna rješenja skrbi u obiteljskom okruženju ili zajednici primjeri su u koje se treba ugledati. Postoje uspješni primjeri izvaninstitucionalne skrbi za djecu bez pratnje u aranžmanima koji omogućuju organizirano stanovanje uz podršku odgojitelja i drugih radnika u sustavu socijalne skrbi za starije maloljetnike bez pratnje i mlade osobe pod međunarodnom zaštitom, kao i nekoliko pojedinačnih slučajeva uspješnog smještanja mlađe djece bez pratnje u udomiteljske obitelji.²⁵

Domaći stručnjaci uglavnom nisu upoznati s novim Paktom o migracijama i azilu, kao ni s EU Direktivom 2024/1346 o utvrđivanju standarda za prihvata tražitelja međunarodne zaštite, niti jasno mogu artikulirati novine koje oni donose, a koje se tiču njihova svakodnevnog rad s djecom bez pratnje. Ako i izražavaju stav o tome, uglavnom je obojen negativno, uz dozu suspektosti, tj. straha od eventualne buduće preopterećenosti njih kao zaposlenika u sustavu socijalne skrbi. Riječima zagrebačke sugovornice: „Nova opasnost što nam slijedi prema Paktu o migracijama i azilu je da se neće vraćati po Dublinu, nego u zemlju gdje je izrazio namjeru, a ne gdje je bio prvo registriran, pa će se dogoditi velike grupe koje ćemo dobivati i koje neće moći u prihvatilište jer ne ulaze u sustav azila, a nas će preopteretiti. Mi još ništa ne znamo kako ćemo to pokrivati, samo čujemo na sastancima: ‘Čuvajte se Pakta, čuvajte se Pakta.’”

Na setu pitanja o *prepoznavanju rizika s kojima se suočavaju djeca bez pratnje na svojem putu* domaći i stručnjaci Privremenog prihvatnog centra Borići izdvojili su neke koje prepoznaju kao češće. Kao prioritetne faktore rizika navode one koje proizlaze iz neadekvatnog smještaja u kontaktu s domaćom djecom s problemima u ponašanju, a na drugom su mjestu rizici koji proizlaze iz prirode njihova neregularnog puta na kojem doživljavaju razno nasilje, zlostavljanja, zanemarivanje i iskorištavanje. Jedan od većih izdvojenih rizika jest mogućnost da djeca bez pratnje na svojem putu postanu žrtvama krijumčara i trgovaca ljudima. Nasilje uključuje prvenstveno nasilje koje nad njima provode krijumčari ljudima, kod kojih se djeca zaduže u etapnom kretanju prema destinaciji. To nasilje može uključivati seksualno zlostavljanje, prisilni rad, prosjačenje i obavljanje kriminalnih aktivnosti, traženje da se i sami uključe u krijumčarske aktivnosti i slično. Nasilje je u raznim oblicima prisutno i u državama kroz koje prolaze u tranzitu, čak i ako se samo privremeno zadrže u njima. Riječima jedne sugovornice: „Dosta Egipćana zaglavi u Turskoj po par godina, da bi zaradili i nastavili financirati svoj put. Ali tamo, ako ne rade neke teške fizičke poslove, npr. u tvornicama tekstila, onda imaju izbor ili da se prostituiraju, da idu kao borci u *underground live fight* mečeve, da rade kao *smuggleri*

---

25 Vidi: Župarić-Iljić, D. (2024). Skrb o djeci bez pratnje u Republici Hrvatskoj (Care Arrangements for Unaccompanied and Separated Children in Croatia). UNHCR Croatia. <https://www.unhcr.org/hr/wp-content/uploads/sites/19/2024/12/UNHCR-Skrb-o-djeci-bez-pratnje-u-RH.pdf>

ili da dilaju drogu kako bi mogli da financiraju dalje svoj put.”²⁶

Ti se rizici u tom obliku u pravilu ne nastavljaju nakon što je dijete bez pratnje identificirano na hrvatskom teritoriju i upućeno na smještaj i skrb, osim u aspektima neadekvatnog smještaja s domaćom djecom s problemima u ponašanju i u slučajevima nastavka neregularnog kretanja krijumčarskim rutama. Kao što ćemo navesti kasnije, ni sama djeca bez pratnje ne smatraju uvjete smještaja u centrima za pružanje usluga u zajednici problematičnima i rizičnima (osim u slučaju smještaja u Centar za pružanje usluga u zajednici Zagreb-Dugave u nekim aspektima ugroženosti od djece s problemima u ponašanju), a stručnjaci procjenjuju da je kvaliteta usluge koja se pruža uglavnom zadovoljavajuća, uz neke iznimke – poput potrebe pružanja sustavnijih zdravstvenih usluga, posebice onih u području mentalnog zdravlja.

Stručnjaci iskazuju da uglavnom uspješno prepoznaju neke od znakova da su djeca bez pratnje bila izložena nasilju, iskorištavanju i zlostavljanju, što iščitavaju iz ponašanja djeteta i iz razgovora s njim. Povlačenje, izolacija, zapušteno higijensko stanje, šutljivost, nezainteresiranost ili nesuradljivost uglavnom se tumače kao „crvene zastavice” koje ukazuju na to da nešto nije u redu i da je potrebno posvetiti dodatnu pozornost. Vidljivi znakovi fizičkog nasilja uočeni prilikom inicijalnog medicinskog pregleda ukazuju na traume koje je dijete pretrpjelo. Češće je ovo bilo jasnije izraženo kod stručnjaka iz Privremenog prihvatnog centra Borići, koji su znali prepoznati kada su djeca iskusi nasilje hrvatske policije prilikom pokušaja „gejma”, tj. pokušaja prelaska granice i teritorija. Djeca uglavnom nevoljko pričaju o tome – internalizirala su i „normalizirala” to nasilje kao očekivani dio svojeg puta. Stručnjakinja iz Privremenog prihvatnog centra Borići navela je da slučaj djevojčice koja je tek u proceduri za azil prijavila da je putem doživjela seksualno iskorištavanje od krijumčara pokazuje kako i službeni intervju u proceduri za odobrenje statusa može potaknuti razgovor o nasilju koje su djeca iskusi, prije nego inicijalni zdravstveni pregled i daljnje praćenje.

Mišljenja su kako su prvenstveno krijumčari počinitelji rodno uvjetovanog nasilja usmjerenog prema djeci bez pratnje, više prema djevojčicama nego prema dječacima. No kako je razmjerno puno manje djevojčica na migrantskom putu, tako je rodno uvjetovano nasilje prema dječacima nadzastupljeno. Jedan je sugovornik izjavio kako je svjedočio nasilju osoba koje su se u Privremenom prihvatnom centru Borići predstavile kao skrbnici djeteta – kao ujak s obitelji, koji je fizički kažnjavao dječaka. Ovo su spriječili djelatnika centra, pa je dječak bio odvojen, jer se očito radilo o nasilju u obitelji, a moguće i o slučaju zanemarivanja djeteta. Nerijetko se ovakve prakse mogu dogoditi i u samom prihvatnom centru, uz nazočnost djelatnika koji se uvijek vode najboljim interesom djeteta, i gdje nikakve moguće međukulturne razlike u odgojnim stilovima ne mogu i ne smiju opravdavati nasilje nad djetetom bez pratnje ili unutar obiteljskog okruženja.

Stručnjaci iskazuju da bi željeli biti bolje informirani i educirani o znakovima prepoznavanja rodno uvjetovanog nasilja (jer ono je ponekad nevidljivo ili teže prepoznatljivo). Istovremeno se pitaju na koji način uopće započeti raditi na prorađivanju trauma, jer se boje otvaranja tog procesa ako ga ne bi bilo moguće i zatvoriti s nekim željenim, povoljnim ishodom s obzirom na to da se djeca kratko zadržavaju. U svojoj su se praksi susretali sa slučajevima trauma kod djece; vjerojatno ih je bilo i više nego što znaju, ali su djeca nevoljna za početak rada na otvaranju i zacjeljivanju traume jer su usmjerena na daljnji cilj tranzita iz Bosne i Hercegovine i Hrvatske, tj. na odlazak dalje na zapad. Riječima jedne sugovornice: „Vodimo se ponajviše *do not harm* principom, da ne učinimo štetu ili veću štetu od onog što već jest. Jer rad na traumi je ozbiljan i dugotrajan, a mi to vrijeme nemamo, ili zapravo ne znamo imamo li ga ili ne.” Većina stručnjaka smatra da se rad na traumi može započeti tek u trenutku kad dijete dobije neki trajniji status.

---

26 *Underground live fight* mečevi fizičke su borbe, tj. tučnjave koje se organiziraju kao nezakonite borilačke aktivnosti u kriminalnom miljeu, često uz komponentu oklada na borbe, slično kao u filmu „Klub boraca” (*Fight Club*). *Smuggleri* ili *agenti* krijumčari su ljudima.

Kao najčešće zdravstvene probleme s kojima se susreću u radu s djecom bez pratnje stručnjaci izdvajaju fizičke probleme, koji proizlaze iz prirode njihova neregularnog puta: izmorenost, ozljede, ožiljci, rane koje nastaju od dugotrajnog pješaćenja i prelaska opasnih kopnenih i vodenih (riječnih i morskih) teritorija i granica, potom kožna oboljenja kao dosta česta (svrab najčešće, ali i druge kožne bolesti), virusna oboljenja (npr. majmunske boginje), bakterijske infekcije, probavne smetnje te teškoće mentalnog zdravlja. Inicijalni zdravstveni pregled i procjenu epidemioloških rizika te tretiranje takvih stanja procjenjuju boljim nego rad na teškoćama mentalnog zdravlja, mada stručnjaci Privremenog prihvatnog centra Borići iskazuju da se kod njih „najviše troše brufeni i antibiotici“, ali uvijek ima i slučajeva kada se mora propisati psihijatrijska terapija antidepresivima i anksioliticima. Svi su ovi zdravstveni rizici još više bili potencirani u vrijeme pandemije bolesti Covid-19.

U domaćoj je fokus-grupi spomenuto da je jedan od rizika smještanja djece bez pratnje (starije od 16 godina) u prihvatilište za tražitelje međunarodne zaštite zajedno s odraslim osobama mogućnost da djeca padnu pod loš utjecaj odraslih u smislu nepoželjnih ponašanja, konzumacije alkohola i droga, a može dovesti i do fizičkog nasilja prema djeci. Iako odavanje alkoholu i drogama kao faktor rizika može biti prisutno i u domovima socijalne skrbi, potrebno je raditi na osvješćivanju djece o tim rizicima i mogućoj prevenciji, te raditi s djecom koja su ovisnici postala na svojem putu (jer su neke od supstanci počela uzimati kako bi povećala izdržljivost ili su im služila kao anestetici protiv boli koju su osjećali zbog dugotrajnih napora).

U rijetkim se situacijama uspije provesti smislena i sustavna podrška mentalnom zdravlju te psihosocijalna podrška, i to uglavnom za onu djecu bez pratnje koja se duže zadrže i koja tako nešto i zatraže. Kao što će se pokazati kasnije u prikazu rezultata intervjua s djecom bez pratnje, ova vrsta usluge rijetko se koristi – jer su djeca razvila svoje mehanizme (ne)nošenja s traumama, pa samo u slučaju hitnih i akutnih stanja psihološku pomoć i zatraže. Stručnjaci su rekli da su rijetko imali iskustva u radu s djecom s teškoćama u razvoju, jer ta djeca iznimno rijetko uopće krenu u migracijski put ili se kreću u skupini s roditeljima ili drugim skrbnicima. Smještanje u centre za pružanje usluga u zajednici uglavnom iziskuje dodatne napore oko brige i skrbi za dijete s poteškoćama u razvoju, a domaći stručnjaci procjenjuju da nemaju dovoljno potrebnih kapaciteta i kompetencija za rad s djecom s teškoćama.

Što se tiče uočavanja i procjene znakova rizika u smislu toga da je dijete bez pratnje potencijalna žrtva trgovanja ljudima, primjer iz Centra Zagreb-Dugave pokazuje da je dobro da se prilikom takve procjene dijete razdvoji od osobe koja tvrdi da je u srodničkoj vezi s njim, te da se zatraži da i dijete i srodnik, pojedinačno, svatko za sebe, nacrtaju i pojasne vlastito obiteljsko stablo. Ako to „srodnik“ nije u stanju ili ako se crteži ne poklapaju, potrebna je daljnja provjera jer je ovo opravdan razlog za sumnju u njihovu stvarnu obiteljsku/rodbinsku povezanost. Poseban je izazov ako je roditelj povjerio dijete svojem susjedu ili prijatelju, dakle onome tko mu nije uža ili šira obitelj. U tom je slučaju, naglašavaju iz Privremenog prihvatnog centra Borići, uz djetetovu suglasnost i dobrovoljni pristanak svakako potreban i neki dokaz da je upravo to u najboljem interesu djeteta, da baš s njima boravi i/ili eventualno nastavi put. Ni u kojem slučaju susjed, pa ni srodnik ili sunarodnjak koji skrbi za dijete ne smije biti imenovan službenim skrbnikom ili posebnim skrbnikom djeteta, što je srećom praksa koja se više ne primjenjuje u hrvatskom kontekstu.

Zanimljiv je nalaz o tome što stručnjaci misle da mogu ili trebaju učiniti ako/kada uoče da se dijete sprema u „gejm“, na odlazak iz doma, tj. na nastavak svojeg puta krijumčarskom mrežom. Većina ih smatra da se tu ne može (ali ni ne treba) ništa posebno činiti, jer su ta djeca u ustanovama otvorenog tipa, kretanje im nije ograničeno, i praktički su slobodna otići. Stručnjaci su svjesni „da bi oni našli načina i pobjegli i ovako i onako“, te da je pozornost bolje usmjeriti na to da im u tih nekoliko sati ili dana boravka osiguraju da se odmore, dođu k sebi, te eventualno pripreme za daljnji tranzit, jer je to za većinu njih ono što sami žele i planiraju. Iako su stručnjaci svjesni rizika koji nastavak puta na taj način nosi, rijetko se odlučuju ukazati djeci na taj rizik. Stručnjaci bi htjeli da se osjete osnaženima u smislu kompetencija kako prići

djeci i informirati i potaknuti ih da eventualno razmisle o svim opcijama. Slikovit je bio iskaz sugovornice iz Privremenog prihvatnog centra Borići koja je izjavila: „Ne mogu im ja reći da ne idu, da ostanu, kad i ja sama gledam i planiram kako da možda odem. Ima li posla kod vas u Hrvatskoj (smijeh)?” Jedan je sugovornik izjavio kako je prestao s praksom da djeci bez pratnje u centru za pružanje usluga u zajednici, gdje radi, omogućuje korištenje svojeg bankovnog računa, tj. računa za prijenos novca (npr. Aircash aplikacija), i da tako djeluje kao posrednik između djeteta bez pratnje i roditelja u zemlji porijekla.

Nakon inicijalnog zdravstvenog pregleda, koji se obavlja još u prihvatnoj stanici, a prije samog smještaja djeteta u prostorije centra za pružanje usluga u zajednici, stručnjaci najčešće ne stignu provesti procjenu potreba djeteta zbog velike fluktuacije, a individualni plan, odnosno individualna odluka o trajnijoj skrbi donosi se uglavnom u onim slučajevima kada dijete pokaže namjeru i interes za privremeni ili trajniji ostanak. To je u nadležnosti posebnog skrbnika, ali u odluci mogu dakako sudjelovati i sami odgojitelji sa svojim informacijama, saznanjima i uvidima, sugerirajući rješenja o smještaju i prepoznavanju potreba i osobitosti djeteta. Ako se dijete zadrži dovoljno dugo, ipak je konačna odluka o najboljem interesu djeteta ona koju donosi posebni skrbnik, premda se ona može donijeti i kroz suradnju multidisciplinarnog tima odgojitelja i drugih stručnjaka, npr. u rijetkim slučajevima kada se odgojitelj imenuje posebnim skrbnikom. Riječima jednog stručnjaka koji se referirao na brzi tranzit djece: „Mi smo u većini slučajeva samo revitalizatori, što nije za podcijeniti, jer kod nas dobiju higijenu, san, hranu i spremaju se za dalje. Ali bar smo im u nečemu pomogli.”

Prema sugovornicima, najveći je izazov u proceduri procjene najboljeg interesa djeteta otežana komunikacija s djetetom zbog jezičnih ili kulturnih barijera. Ovo je i u anketnom upitniku bilo rangirano kao treći najznačajniji izazov u provedbi procjene najboljeg interesa djeteta, dok su prva dva bili: nedostatak informacija o djetetovoj obitelji i nedostatak informacija o djetetovu ranijem djetinjstvu, obrazovanju ili kulturnoj pozadini. Stoga su sugovornici istaknuli važnost oslanjanja na usluge prevoditelja, posebice uživo, kao i onoga što je zajednička, dijeljena aktivnost prevoditelja i interkulturnog medijatora, a to je da prijevod nužno donese i pojašnjenja specifičnih kulturnih razlika i da omogući razumijevanje svijeta i društvenih odnosa, iz čega se potencijalno mogu bolje razumjeti pozicija i razmišljanja djeteta bez pratnje, te sukladno tome efikasnije djelovati u smislu procjene najboljeg interesa.

Jedan od dodatnih rizika koji može izmaknuti radaru odgojitelja i skrbnika moguća je ekstremizacija i radikalizacija djeteta jer, riječima jednog sugovornika, „dijete bez pratnje kojemu je posudio mobitel pretraživalo je uglavnom samo stranice radikalnih militantnih islamističkih grupa koje pozivaju na novačenje svih, pa i djece, u svrhu nasilnih, kriminalnih, pa i terorističkih akcija”. Stoga se demilitarizacija i deradikalizacija čine kao nužne aktivnosti kod procjene i ublažavanja rizika.

Što se tiče dobi djeteta, tj. sumnje na dob djeteta, većina je sugovornika imala iskustvo sa situacijom kada su posumnjali na iskazanu dob, ali ih isto tako većina nije službeno reagirala u smislu podnošenja pisane predstave u kojoj bi se iskazala spomenuta sumnja. U gotovo svim slučajevima argument za nečinjenje bilo je kratko zadržavanje djece bez pratnje, a uz to je i postupak utvrđivanja kronološke dobi dug, skup i iscrpljujući, pa se ne čini kao dobra *cost-benefit* investicija. Ako se radilo o vidno starijem muškarcu (npr. „duga, polusijeda brada”), zahtijevala se pomoć Ministarstva unutarnjih poslova, pa bi se zatim osoba u čiju dob se sumnjalo premjestila u Prihvatilište za tražitelje međunarodne zaštite u Zagrebu. Također, i u nekim slučajevima koji su bili procijenjeni kao sigurnosni rizik, osoba u čiju se dob sumnjalo bila bi premještena iz doma socijalne skrbi u prihvatilište.

Dob se, naravno, najlakše može utvrditi ako dijete raspolaže kakvim dokumentom kojim svoju dob može dokazati. Bilo je slučajeva kad se ozbiljno sumnjalo u dob djeteta, ali se potom pokazalo da je dijete stvarno kronološke dobi koju je i samo navelo. U nekim slučajevima sugovornici su se složili kako kronološka dob djeteta iz nekih kultura (npr. Afganistan) nije

ista dobi koja je sukladna društvenim i ekonomskim ulogama i očekivanjima koje dijete na sebe preuzima. Tako mnogi šesnaestogodišnjaci iz Afganistana uslijed teških poslova koje znaju obavljati već od ranog djetinjstva izgledaju bitno starije i istrošenije od svojih europskih vršnjaka („Oni su jako napaćeni odmalena, pa ostare mladi, njihova lica izgledaju starija, kao netko naš od 30 godina.”). Ili npr. u slučaju djevojaka iz centralnoazijskog područja koje budu nagovorene/prinudjene na udaju već s 14 – 15 godina – teško je njima dokazati da su još djeca koja trebaju zaštitu i skrb ako se i same doživljavaju znatno starijima. One same ne vide svoje dogovorene dječje brakove kao oblik rodno uvjetovanog nasilja. Postoje i slučajevi kada djeca sama izjavljuju da su punoljetna kako ih ne se bi odvojilo od grupe starijih s kojima putuju. I u ovim se slučajevima nedvosmisleno moraju uzeti u obzir sve činjenice kako bi se napravila uravnotežena procjena najboljeg interesa, no pretežito se ipak gleda da se dijete smjesti u nadležni dom socijalne skrbi prije nego u smještaj za odrasle osobe.

Naši sugovornici nemaju puno iskustava s povratcima temeljem Dublinske uredbe stoga što povratci djece bez pratnje nisu trenutačno dopušten, poželjan i moguć model povratka. Ipak, iskazali su bojazan da bi se na taj način ubuduće mogli vraćati oni koji su registrirani u našoj regiji, ali su u međuvremenu dosegli punoljetnost u nekoj od zemalja zapadne i sjeverne Europe, pa ih se sad, bez riješenog statusa u tim europskim zemljama, pokušava vratiti na naše područje. U tom smislu stručnjaci žele više informacija o implementaciji Pakta o migracijama i azilu, u smislu povrata koji mogu uslijediti, a i svega drugoga što će njegova primjena značiti za njihov svakodnevni rad.

I kad je riječ o uključivanju djece bez pratnje u odgojno-obrazovni sustav, stručnjaci najvećim izazovom smatraju njihovo prekratko zadržavanje u smještaju i sustavu skrbi. Uz to, problem su i individualni faktori, tj. činjenica da neka djeca nisu ni bazično pismena, i to ne samo na latiničnom pismu, nego i na svojem pismu (primjerice arapskom). No zbog težine puta kojim prolaze i zbog jake orijentiranosti na cilj, djeca nisu motivirana uključiti se u formalnu nastavu. Ako i budu uključena u kakav obrazovni program (razredna nastava, ubrzani tečaj, radionica), vrlo ga često ne završe radi daljnjeg tranzita. Nešto je veća razina pohađanja škole kod djece koja putuju s roditeljima, dok kod djece bez pratnje ima primjera srednjoškolskog obrazovanja u vidu pohađanja tečaja za osposobljavanje u predviđenom trajanju od dva mjeseca, koji se održava na engleskom jeziku za djecu bez pratnje smještenu u Privremenom prihvatnom centru Borići, kroz mentorsku nastavu, individualno ili u malim grupama.

Dodatno, u Bihaću su za djecu iz Privremenog prihvatnog centra Borići (i onu s pratnjom i onu bez pratnje) organizirane i neke izvannastavne aktivnosti, kao npr. sportske aktivnosti, kreativne radionice u koje se mogu uključiti i roditelji, tečaj kuhanja, obilasci grada, muzeja, kazališta i drugo. Pohađanje nastave i ove izvanškolske aktivnosti, kako će se pokazati kasnije u analizi odgovora djece bez pratnje, bitan su faktor njihova sagledavanja opcije ostanka, barem privremenog, kako bi kroz organiziranu strukovnu nastavu uspješno dobili kvalifikaciju za neko zanimanje (tipa elektromehaničar ili frizer i sl.) i pisanu potvrdu koja će se možda moći vrednovati na nekoj njihovoj budućoj destinaciji. Ipak, jedan sugovornik navodi: „Ja nisam ni jednom imao osjećaj da je to [škola] nešto njima bitno, više kao faktor upotpunjavanja vremena. Onog trena kad roditelji kažu – mi sutra idemo, to je onda gotova priča.” Drugi sugovornik iz Privremenog prihvatnog centra Borići ističe da djeca, iako nisu pismena, imaju visoku praktičnu inteligenciju koja im je omogućila preživljavanje na putu, a i dalje im pomaže jer: „Nepismeni su, ali su baš jako snalažljivi, ne znaju čitati, ali on priča pet jezika – farsi, urdu, arapski, turski i sad bosanski.”

Stručnjaci uglavnom izjavljuju da u slučaju kriznih situacija postupaju sukladno iskustvu, a ne nužno putem nekih već uspostavljenih procedura i standarda. Stručnjaci iz Privremenog prihvatnog centra Borići prijavljuju kako su, primjerice, svjedočili vandaliziranju i devastiranju prijašnjeg Privremenog prihvatnog centra Bira u Bihaću, kada su frustrirani migranti demolirali dio kampa, ali su se službenici na vrijeme povukli. Nekoliko slučajeva gušenja, pokušaja samoubojstava i epileptičkih napada (npr. prilikom potresa na Baniji, koji se osjetio i u

Unsko-sanskom kantonu) bile su iznimne krizne situacije koje zahtijevaju umješnost i iskustvo da bi se pravovremeno reagiralo. Prilikom masovne tučnjave u Prihvatnom centru Sedra stručnjaci su pokušali zaštititi neku od djece koja su se tamo nalazila, ali pravilo nalaže da se, u slučaju da ne mogu spriječiti sukob, moraju maknuti kako bi zaštitili vlastiti život i zdravlje, što je prioritet.

Sukladno setu pitanja o *strategijama i mehanizmima osnaživanja djece* koje stručnjaci mogu koristiti u svojem radu, sugovornici su istaknuli neke specifične vještine i znanja koja smatraju ključnima kako bi mogli raditi na osnaživanju djece bez pratnje za vrijeme njihova boravka Hrvatskoj i u Bosni i Hercegovini, posebice s obzirom na situaciju njihova ubrzanog tranzita. Važno je djeci dati osnovne informacije o zemlji u kojoj su se zatekli, uključujući bitne informacije o društvenom uređenju, državnoj upravi, kulturi, politici, ekonomiji i ostalim općim podacima, što sve može pomoći djetetu bez pratnje, koje i inače ne zna previše Hrvatskoj ili o Bosni i Hercegovini. Potom, trebao bi postojati informativni vodič o pravima koja djeca imaju, o proceduri traženja međunarodne zaštite, o mogućnostima dobivanja pravne pomoći te adresar s kontaktima i ukratko objašnjenim nadležnostima najvažnijih ustanova i organizacija koje skrbe o djeci. Naposljetku, tu bi trebale biti pojašnjene i mogućnosti školovanja, zdravstvene zaštite, zapošljavanja u odrasloj dobi, drugih dimenzija sustavne integracije i druge slične informacije. Jedino što su vidjeli kao dodatnu potrebu za djevojčice bez pratnje aspekti su materijalne pomoći, poput distribucije higijenskih potrepština i dodatni informirajući sadržaji za brigu o spolnom i reproduktivnom zdravlju.

Osnaživanje bi također trebalo uključiti neke informativne materijale, primjerice audiosnimke i videosnimke o tome koje su sve opasnosti i rizici koje ih mogu snaći na putu ako odluče nastaviti neregularni tranzit do željene destinacije. Info-paket trebao bi sadržavati podatak barem o telefonskom broju za hitne slučajeve (112), koji mogu nazvati ako su u neposrednoj životnoj opasnosti na putu. Trebalo bi im se pojasniti da je nastavak puta jednako težak kao i put koji su već prošli i da su u riziku da iskuse nasilje, strah, zlostavljanje i zanemarivanje, ali da obrate pozornost i nastoje uočiti kada su u opasnosti, i kako da je nadvladaju. No sudionici nisu zagovarali ideju da bi djecu bez pratnje trebalo odgovarati od nastavka njihova puta, već smatraju da ih jednostavno treba informirati o svim potencijalnim rizicima i opasnostima na njemu, što uključuje geofizičke barijere i opasne putove, rizike koji proizlaze iz davanja sebe u ruke krijumčarima ili pak, kao u slučaju s kojim su se susreli stručnjaci u Privremenom prihvatnom centru Borići, postojanje realne opasnosti da postanu žrtve nasilja koje provodi granična policija, kao što uostalom svjedoče i sama djece bez pratnje u tranzitu kroz neke države (Iran, Bugarska, Hrvatska).

Sugovornici nisu iznosili neke specifične primjere alternativnih mogućnosti za siguran nastavak putovanja neregularnim rutama (ako one uopće postoje), jer bi zapravo i sami htjeli biti poučeni kako konkretno planirati i ostvariti nastavak teškog i opasnog putovanja, a da se ne zadire u privatnost djeteta i da se ne ometa njegova slobodna volja da odluči želi li ostati ili nastaviti putovanje. Spajanje obitelji ujedno je bilo i jedini dio procesa prihvata i smještaja kada su odgojitelji i skrbnici mogli stupiti u kontakt s obitelji djeteta bez pratnje radi provedbe procedure. Ni jedan stručnjak nije prijavio da je s roditeljima djeteta (koji ipak imaju presudan utjecaj na odluku o nastavku putovanja neregularnim kanalima) bio u kontaktu izvan ove procedure kako bi im možda pojasnio daljnje rizike i opasnosti na putu, ili im ponudio alternativu.

Pedagoški pristupi i konkretne aktivnosti koje stručnjaci smatraju praktičnim i učinkovitim za smanjivanje ranjivosti djece bez pratnje koja su u pokretu i rizika koji ih ugrožavaju na putu vrlo su uopćeno iskazani: kao nužnost uspostave povjerenja i osjećaja sigurnosti, koji se grade razmjerno dužini ostanka djeteta u prihvatnom centru ili domu socijalne skrbi; kao nužnost razgovora s djetetom (uz prisutnost skrbnika ili bez njega) o opasnostima na putu; kao potreba jasnog isticanja činjenica da nigdje u zapadnoj Europi „ne teku med i mlijeko“, da je put do tamo opasan („nošenje glave u torbi“), „da ih ne čekaju svi raširenih ruku“,

da razmisle o opciji ostanka i traženju međunarodne zaštite, pa tek potom, ako dobiju zaštitu, da zakonitim načinima pokušaju ostvariti spajanje s vlastitom obitelji i preseljenje drugdje. Dvoje sugovornika naglasilo je važnost načina na koji se pristupa djetetu. Djetetu treba pristupiti s poštovanjem, sa zdravom dozom autoriteta, ali i svjesne prisutnosti i dostupnosti te humora i relaksiranog pristupa („...da izmamite osmijeh, oni osjete to, to je najbolji recept da vam se polako otvore“) da bi se steklo povjerenje.

Domaći stručnjaci slažu se kako su informativne brošure najbolji način da djeca bez pratnje doznaju informacije o svojim pravima i uslugama koje su im na raspolaganju u Hrvatskoj i zajednici u kojoj su smješteni. Ipak, s obzirom na to da nisu svi pismeni, još pogodnijim smatraju audiosnimke i videosnimke na jezicima koje djeca razumiju, u kojima bi im se ukratko predstavile osnovne informacije o tome gdje se nalaze, koja su im prava, koje su im mogućnosti i perspektive. U velikoj mjeri ovome može pomoći i prisutnost i angažman interkulturnih medijatora koji govore jezike koje djeca razumiju, pri čemu se brže uspostavlja povjerenje djece spram službenika. Interkulturni medijatori svojom neposrednom komunikacijom s djecom i interpretacijom prema stručnjacima također mogu pomoći u prepoznavanju faktora rizika u kojima se djeca mogu naći ili su se već našla. Omogućavanje pristupa internetu i punjačima za mobitele neizostavno je radi komunikacije djece bez pratnje s roditeljima, radi informiranja i provedbe relaksirajućeg vremena radi zabave i opuštanja.

Čini se da postoje barem dva ili tri potencijalno uspješna motivatora da se djeca duže zadrže u prihvatnom centru ili prihvatilištu, ili pak u centru za pružanje usluga u zajednici: prvi je uvjerenje da će ih sama procedura traženja međunarodne zaštite barem privremeno zadržati na teritoriju Hrvatske ili Bosne i Hercegovine te, u slučaju dobivanja zaštite, postojanje mogućnosti za dugoročniju integraciju i za spajanje obitelji. Drugi motivator, koji može biti vezan uz proceduru dobivanja azila, ali i neovisan od nje, mogućnost je rada (što je naročito bitno za starije maloljetnike bez pratnje), kao i mogućnost školovanja ili dokvalifikacije (putem formalnog obrazovanja ili putem kraćih i jezgrovitijih tečajeva). Po stjecanju kvalifikacije o tome dobivaju potvrdu.

Što se tiče iskustava s osnaživanjem djece bez pratnje koja su se dulje zadržala u Republici Hrvatskoj i u Bosni i Hercegovini, u smislu asistencije prilikom njihove integracije u život lokalne zajednice tri su prakse izdvajane kao bitne i efikasne: sportske aktivnosti, vjerske aktivnosti i kulturno-umjetničke aktivnosti. Sportske aktivnosti koje se odvijaju u prihvatnom centru služe za relaksaciju djece, za međusobno povezivanje s drugom djecom bez pratnje, ali i s domaćom djecom. Nogomet, košarka, stolni tenis i sve druge fizičke aktivnosti koje se nude (npr. teretana) nužne su za dobro psihofizičko stanje pojedinca. Bitnim se čini i omogućavanje pohađanja vjerskih obreda za onu djecu kojima je to važan dio osobnog identiteta, poštovanje pravila prehrane i proslave vjerskih blagdana. U tom je smislu važna i suradnja s lokalnim vjerskim zajednicama koje mogu osigurati dušobrižništvo za djecu ako ona za tim iskazu potrebu (a kako ćemo vidjeti, mnogi to naglašavaju kao izvor vlastite snage u teškim trenucima). Naposljetku, edukativne i kulturno-umjetničke radionice i programi također su važni. Nerijetko su osigurani kroz djelatnost organizacija civilnog društva i drugih humanitarnih aktera, nešto se češće vezuju uz djevojke, ali su (ili bi trebali biti) jednako dostupni za sve.

U odgovorima na set pitanja o *potrebama odgojitelja i drugih stručnih suradnika* stručnjaci iskazuju kako su pohađali pojedinačne i sporadične edukacije, ali ne svi. Te su edukacije uglavnom organizirali UNICEF, UNHCR, Hrvatski Crveni križ, Hrvatski pravni centar i neki drugi provedbeni partnera na nekima od projekata. Znanja i vještine koje su na taj način usvajali odnosile su se na upoznavanje zakonskog i institucionalnog okvira, na specifičnosti u radu s djecom u pokretu, na teme rodno uvjetovanog nasilja, trgovanja ljudima i drugo. Među temama koje su izdvojene kao one za koje su potrebna dodatna znanja ili vještine za rad s djecom bez pratnje na prvom je mjestu istaknuta potreba za učenjem i usvajanjem bazičnih znanja o kulturama i religijama kojima pripada najveći broj djece bez pratnje koja dolaze. Potom su tu i socijalno i kulturno osjetljivi pristupi etničkim, jezičnim, kulturnim i drugim

razlikama, odnosno potreba za upoznavanjem s osnovama interkulture komunikacije i ophođenja. Jedan je sugovornik istaknuo da bi trebao bazičnu edukaciju o tome koje etničke skupine smiju zajedno u inicijalni smještaj kako bi se prevenirale situacije koje su se događale zbog animoziteta, pa i sukoba djece iz različitih kulturnih krugova „koji ne mogu zajedno” (Afganistanaca i Sirijaca, Marokanaca i Alžiraca, sunita i šijita te drugih potencijalno antagoniziranih etno-religijskih skupina).

Djelatnici organizacije World Vision u Bihaću su imali internu edukaciju kroz nekoliko modula, u kojima su se upoznavali sa specifičnostima rada s djecom migrantima. Edukacija je obuhvatila sljedeće teme: rodno uvjetovano nasilje, sigurnost, zaštitu djece, prijevare i korupciju. Ono što svi iskazuju kao potrebu bolje je upoznavanje s novim Paktom o migracijama i azilu, te kontinuirani rad i treninzi za teme koje su već prošli, poput postupovnih koraka u radu s djecom bez pratnje (ovo i radi izmjene samih odgojitelja i socijalnih radnika na ovim poslovima), rodno uvjetovanog nasilja, prepoznavanja znakova trgovanja ljudima i slično.

Uvijek je naglašena potreba za osiguravanjem prevoditelja, što ne smije ovisiti o entuzijizmu i privatnim vezama i kontaktima s prevoditeljima ni o posuđivanju prevoditelja od drugih tijela (npr. Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske) i organizacija civilnog društva. Prevoditelji i interkulturalni medijatori mogu itekako pomoći u procesu prepoznavanja rizika u kojima se djeca nalaze, ali posredno i u aktivnostima osnaživanja djece bez pratnje kroz informiranje, radionice i podršku. Stručnjaci izjavljuju da im je za svakodnevni rad s djecom bez pratnje potrebno nekoliko razina podrške. Prva se odnosi na pravovremeno informiranje o broju i sastavu djece koja dolaze na prihvata, kako bi se izbjegle situacije smještaja iznad utvrđenih kapaciteta, te djeci osigurao adekvatan inicijalni prihvata i smještaj. Druga su vrsta podrške bitne za osnaživanje stručnjaka dodatne i osvježene, aktualizirane edukacije i treninzi, koji bi im olakšali rad s djecom bez pratnje, omogućili da lakše prepoznaju faktore rizika s kojima se susreću i da njima učinkovitije upravljaju. Također je bitna i financijska komponenta, tj. kompenzacija za rad, koja znači bolje materijalne uvjete i veću plaću za stručnjake. Potom je navedena i potreba za supervizijom u radu, ali istaknuto je da ona ne smije biti nametnuta stručnjacima koji rade s djecom kao vrsta obvezne grupne terapije, nego ponuđena kao način individualnog nošenja sa stresom u poslu i sindromom profesionalnog sagorijevanja (*burnout*).

Naposljetku, u vezi s dodatnim zaključcima i preporukama koje su se javile kroz fokus-grupe i intervju s odgojiteljima i drugim stručnjacima koji rade s djecom bez pratnje, domaći sugovornici slažu se oko toga da očekuju veći angažman, smjernice i pomoć nadležnog ministarstva u smislu osiguravanja prevoditelja i hitne i kompetentne telefonske linije na koju mogu prijaviti probleme i dobiti podršku. Vide bitnom i ulogu Međuresornog povjerenstva za zaštitu djece bez pratnje, iako su kritični spram dosadašnjeg rada povjerenstva, jer se ono prerijetko sastajalo i nudilo je malo praktične operativne moći, dijelom i s manjkom stvarnog interesa za rad na poboljšanju sustava skrbi za djecu bez pratnje. S druge strane, stručnjaci iz Privremenog prihvatnog centra Borići zabrinuti su zbog sporosti procesa tzv. tranzicije i transformacije bosanskohercegovačkog sustava skrbi za djecu bez pratnje kojim bi se trebale prebaciti bitne nadležnosti prihvatila, smještaja i skrbi s dosadašnjih aktera – organizacija civilnog društva i humanitarnih organizacija – na državnu, tj. entitetsku razinu ministarstava, tijela, ureda i službi Federacije Bosne i Hercegovine u relativno kratkom roku – do jeseni 2025.

Jedan se prijedlog odnosio na to da je uputno izraditi kartice s QR kodom koje bi sadržavale sve bitne informacije prevedene na mnoge jezike. Te bi kartice trebale stati u džep ili novčanik, a sadržavale bi opće informacije o Republici Hrvatskoj, o sustavu azila i skrbi, telefonske brojeve za hitne slučajeve i sl. Jedna je preporuka išla i u smjeru korištenja potencijala vršnjačkog mentoriranja (*peer-mentoring*), s kojim stručnjaci nemaju puno iskustava, no bilo je nekih slučajeva u Prihvatalištu za tražitelje međunarodne zaštite u Zagrebu za vrijeme postojanja Balkanskog koridora, kada su djeca bez pratnje pomagala (uglavnom oko prijevoda) drugoj djeci bez pratnje. Čini se da ovo još ne može biti uspostavljeno kao održivi model podrške zbog nedostatka financijske i logističke potpore.

Stručnjaci iskazuju da nemaju vremena za međunarodna i transnacionalna umrežavanja i učenja po modelu, ali bi cijenili prijenos iskustava i upoznavanje s primjerima dobre prakse iz drugih nacionalnih sustava. Prepoznaju da država i nadležna tijela trebaju imati sustavnija programska usmjerenja u vezi s aktivnostima za djecu bez pratnje i djelovati sinergijski u radu za boljitak djece u migracijama – kao kritiku jedna sugovornica ističe: „Sudbina te djece previše ovisi o projektima.” Stručnjaci iz Bihaća imali su puno više prilika surađivati s međunarodnim organizacijama, sugovornici iz World Visiona i sami su zaposlenici iNGO-a, a u Privremenom prihvatnom centru Borići bili su još prisutni i Danish Refugee Council, Medicines du Monde i UNFPA. Suradnja je bila ostvarena i kroz projekt „Brat: Balkanska ruta – prihvati u tranziciji”, koji se implementirao u Tuzlanskom, Sarajevskom i Unsko-sanskom kantonu, pa je prilike za razmjenu znanja i iskustava bilo, dok je sad, u doba tranzicije sustava, to smanjeno.

Rad s lokalnom zajednicom istaknut je kao jedan od preduvjeta za opće poboljšanje položaja djece migranta: „Našem društvu treba senzibiliteta i još malo podizanja svijesti o tome da nisu migranti samo loši, da su to ljudi kojima treba pružiti priliku.” Lokalna bi se zajednica, ovisno o kapacitetima, mogla uključiti, i uz pomoć organizacija civilnog društva pružiti neke usluge inicijalne integracije u smislu organiziranih pouka i tečajeva hrvatskog, bosanskog ili engleskog jezika, pri čemu bi se prednost davala poučavanju nekim osnovama jezika, tj. praktičnim frazama koje mogu pomoći u svakodnevnim situacijama i komunikaciji na ulici, u dućanu, s ustanovama. Prema riječima jedne sudionice, poseban se pristup i podrška pružaju djeci izbjeglicama iz Ukrajine: „Za Ukrajinke imaju poseban tretman, ne muče se toliko, jezik je sličniji, ovdje kod nas nema uopće djece iz Ukrajine, oni imaju poseban tretman.”

4.3.2. Intervjui s djecom bez pratnje

Kroz intervju s djecom bez pratnje doznali smo o njihovim razmišljanjima i refleksijama o raznim temama: o razlozima i motivima napuštanja države porijekla, načinima putovanja do Bosne i Hercegovine i Hrvatske, o rizicima i opasnostima koje su iskusili putem, zadovoljstvu s uvjetima smještaja na lokacijama na kojima se trenutačno nalaze, o potrebama koje imaju i načinima na koje ih ispunjavaju, o planovima za budućnost, usmjerenju na ostanak ili na nastavak putovanja, načinima budućih kretanja, očekivanjima od života u europskim društvima i o drugim temama.

Što se tiče razloga napuštanja države porijekla, sugovornici govore o raznim, ali umnogome sličnim razlozima odlaska. Gotovo svi imaju slično iskustvo u vezi s odlaskom iz zemalja porijekla, koje napuštaju jer u njima nemaju preduvjete za siguran, stabilan i normalan život. Iako svi govore o svojim državama porijekla s azijskog i afričkog kontinenta kao o područjima koja su politički nesigurna i nestabilna, to su ujedno i područja u kojima oni osjećaju ekonomsku nesigurnost i besperspektivnost, pa se dolazak u Europu čini kao spas iz začaranog kruga rata, ili ratu sličnog stanja, i siromaštva. Neki su razlozi i mnogo intimniji, vezani uz obitelj i kućanstvo: „Najstarije je dijete u kući, tata je jako bolestan, kao najstariji je preuzeo odgovornost da nešto napravi, sam je donio odluku jer kaže stvarno nije imao drugi izlaz.”

Načini dolaska sve djece vrlo su slični. Sva su djeca, osim jednog djeteta, iz svojih država porijekla kopnenim ili zračnim putem došla do Turske, gdje su provela dio vremena prije nego što su se balkanskom rutom zaputila prema zapadnoj Europi. Najopasnije je bilo putovanje u Europu jednog dječaka, koji je preko Libije krenuo srednjomediteranskom rutom morskim putem do Grčke, a odande balkanskom rutom prema zapadu. Iz jedne su srednjoazijske države dječaci bez pratnje etapno putovali preko Irana do Turske, a dvojica iz dvije afričke države došla su zrakoplovom do Turske, te potom krijumčarskim kanalima preko balkanske rute. Razlog zbog kojeg su, primjerice, čak i oni iz područja Magreba odabrali prvo dolazak u Tursku, pa nastavak preko balkanske rute, jest taj što je put, iako duži i opasniji, ipak podosta jeftiniji nego primjerice pokušaj prelaska Gibraltara ili dolazak u španjolske enklave Ceutu i Melillu na sjevernoafričkom tlu.

Svi kao najopasnije zemlje koje su prošli navode Libiju, Iran i Bugarsku, jer su u njima mislili da će izgubiti život, i čini se da su tamo pretrpjeli najteže strahove i rane – zbog brutalnosti graničnih policajaca, pljačkaških bandi s kojima su se suočili (Iran), loših uvjeta u zatvorima u koje bi ih smjestili (u Bugarskoj), trgovaca robljem koje su morali izbjeći (Libija). Dječak iz jedne države u središnjoj Africi pričao je o tome kako je put preko Sahare dugo trajao, uključivao često mijenjanje rute i prijevoznih sredstava te kako se čitavo vrijeme osjećao ugroženim i u strahu. Djeca su iskusila nasilje policije, krijumčara, pljačkaša, razbojničkih bandi, i drugih kriminalaca, ali i drugih članova grupe s kojom su putovali. Slično su iskustvo neka djeca doživjela i na bosansko-hrvatskoj granici u mnogim pokušajima „gejma” s kojeg su vraćeni nazad u Privremeni prihvatni centar Borići. Ipak, nakon svih opasnosti koje su prošli, neki smatraju da ponašanje hrvatske policije znači „samo to” da će im eventualno uzeti novce i mobitele te da će iskusiti fizičko nasilje (batinanje i grubo fizičko postupanje) kod protjerivanja (*push-backa*), no to je nemjerljivo sa strahom i maltretiranjem koji su prolazili u Iranu i Libiji. Jedan dječak bez pratnje kaže da je pokušao desetak puta prijeći granicu i ući Republiku Hrvatsku i da ga je „policija tukla bez milosti, kao magarca”.

Prijavljuju da su u Turskoj proboravili od nekoliko tjedana do nekoliko godina, jedan od njih skoro pet godina. Dvojica dječaka iz srednjoazijske države posebno su bila voljna i ostati u Turskoj, ali kako nisu mogla dobiti dozvolu za privremeni boravak, morali su je napustiti. Razlog relativnog zadovoljstva potencijalnim ostankom u Turskoj jest to što su tamo mogli raditi, makar „na crno”, premda su (iako djeca) obavljali zahtjevne fizičke poslove, poput rada u tvornici tekstila, krojačkoj radnji, na građevinskim poslovima, kao pomoćnik mesaru, što su u biti izrabljivačke prakse dječjeg rada.

Nitko od njih nije na put krenuo posve sam – ili su išli u grupama svojih sunarodnjaka, koje su bile mješovite u smislu da je bilo i odraslih i djece, ili su krenuli s nekim od svojih srodnika, najčešće s braćom ili s bratićima, ponekad sa susjedima ili znancima. Za neke od njih grupa se transformirala po kretanju iz Turske balkanskom rutom, kao što se uglavnom i remodelira putem, ovisno o mogućnostima plaćanja krijumčarima po odrađenoj dionici puta – oni koji nemaju sredstava zaostaju na putu, pa potom budu uključeni u novoformljenu grupu. Jedan je dječak rekao da svaki način prelaska, individualni ili kolektivni, tj. s grupom, ima svoje prednosti i mane: „U grupi su prednosti što ti ona daje podršku i tjera te naprijed, ali vas lakše policija uoči, a ako putuješ sam, onda te više strah samog u šumi, pogotovo za vrijeme noći, bojiš se zvukova, mraka, divljih zvijeri.”

Sva djeca sugovornici u Bihaću istaknula su kako im Bosna i Hercegovina i Hrvatska nisu bile ciljne destinacije. Neki su „zapeli” ovdje spletom okolnosti i zbog graničnih režima, neki su ipak odlučili ostati i okušati sreću sa zahtjevom za azil (pa sad čekaju rješenje statusa u proceduri odobrenja međunarodne zaštite), a neki su se privremeno pritajili prije pokušaja novog „gejma”. Svima je prvo mjesto dužeg zadržavanja u Bosni i Hercegovini bilo Sarajevo; prije nego što su, najčešće preko Velike Kladuše, pokušali prijeći granicu. Nakon što bi bili presretnuti, vraćeni su u Privremeni prihvatni centar Borići. Prije odlaska u „gejm” sugovornici su znali boraviti u napuštenim kućama ili u nedovršenoj gradnji, te u nekim praznim halama, napuštenim tvornicama. Općenito su to bila (ne)mjesta koja su im organizirali krijumčari, koji bi ih instruirali i naredili im da se pritaje i čekaju na znak za početak „gejma, dajući im upute oko prvog ili ponovnog pokušaja neregularnog prelaska granice. Ako bi prelazak bio uspješan, to bi značilo da ih s druge strane preuzima novi u lancu krijumčara, koji ih vodi do iduće postaje puta. Djeca ovu fazu daljnjeg tranzita nekim za to predviđenim prijevoznim sredstvom (najčešće neoznačenim kombijem ili automobilom) nazivaju „*taxi-game*”. Smještaj u napuštenim i neadekvatnim objektima, u kojima se djeca hrane i u kojima spavaju, nosi dodatne rizike – ponajviše od mogućih bolesti, trovanja i infekcija zbog loših sanitarno-higijenskih uvjeta.

Njihove ciljne zemlje uglavnom su zemlje zapadne Europe (Velika Britanija, Belgija, Njemačka, Francuska) ili južnomediteranske zemlje, poput Španjolske i Italije. Razlozi odlaska baš u te

zemlje uvijek su, ili gotovo uvijek, vezani uz postojanje migrantske mreže tj. to što tamo živi netko njima blizak, netko „njihov” – oni koje zovu braćom ili sestrama, tetkama, ujacima, stričevima i slično. Ponekad su tamo sunarodnjaci, prijatelji, poznanici. O mnogima govore kao o onima koji su se već uspjeli snaći u destinacijama, ponekad na zakonit način s nekim statusom, ponekad poluzakonito ili nezakonito, no da ih „čekaju”, „pozivaju” da im se pridruže. U svakom slučaju, put je naporan i težak, a mogućnost komuniciranja svedena je na minimum nakon što se krene u „gejm” (djeci je zbog nepoznavanja jezika vrlo teško izraziti vlastita stanja i potrebe): „Teško je za sve, hodaš po dvanaest sati, u šumi se ne može stati, vodič je jedina osoba koja zna put i njega samo treba pratiti, ali on je stranac ili domaći koji pomaže, koji radi za agenta, u svakoj državi je to neko drugi, ali problem je što ne razumije moj jezik, a zaustavljanja nema.”

Djeca bez pratnje izjavila su da bi se nakon dugotrajnih i iscrpljujućih putovanja osjećala premoreno i slabo, da su imala ozljede (najčešće po nogama i stopalima), uganuća i lomove, ponekad su imala i otvorene rane zadobivene od hodanja ili probijanja kroz gust teren, šume i šikare, te preko stjenovitih predjela. Puno su puta bila gladna i neispavana, ponekad i ekstremno žedna zbog dugotrajnog pješaćenja i nepostojanja izvora pitke vode. Poseban problem bila je i pothlađenost, koju bi djeca osjetila u noćnim satima ili prilikom prelaska rijeka ili potoka, jer bi im se smočila i odjeća i obuća koju nose, ali i ona zamjenska, a u jesenskim i zimskim uvjetima ne bi se mogle osušiti.

Spavanje u opasnim uvjetima na otvorenom, noću, bez paljenja vatre kako ih ne bi uočila policija otežavalo im je održavanje tjelesne temperature. Posebnu skupinu ozljeda čine one koje su im nanijeli granični policajci ili pljačkaške bande (modrice, posjekotine, nagnječenja). Dječaci kažu da bi ponekad na putu sreli i djevojčice koje su putovale bez pratnje. Ali njih je malo jer je taj put iznimno opasan i iscrpljujući, pa je vjerojatno da roditelji puno rjeđe šalju djevojčice na taj put jer znaju da bi teže podnijele dugotrajna pješaćenja. Jedan od dječaka svjedočio je, prilikom prelaska morskom rutom, i seksualnom zlostavljanju jedne od djevojčica u brodici, u čemu su sudjelovali i krijumčari, ali i drugi odrasli muškarci migranti.

Koliko je god pod pritiskom zapadnih zemalja praksa Bacha Bazija u Afganistanu od 2018. godine zakonski strogo zabranjena, čini se kako se opasnost krije među krijumčarima koji je još uvijek upražnjavaju u smislu seksualnog iskorištavanja dječaka bez pratnje na putu. Slikovito je svjedočanstvo jednog od sugovornika: „Ja sam spavao u kampu, pa u krijumčarskoj kući, bili su i neki odrasli ljudi, valjda im je jedan od nas bio simpatičan, pa je htio da ga poljubi, ali on se bio probudio i odmaknuo, vidio sam to. Ali neki kad vide zgodne dječake, onda krijumčari iskorištavaju njih, sjećam se i u Turskoj i u Bugarskoj, ponekad, i ako znaš da svašta se događa, ne možeš uvijek utjecati na to, onda kasnije kad odrasteš onda te to muči, imaš probleme mentalno, neće ti pomoći s tom traumom niti psiholog i bolnica, ponekad ti to baš držiš u sebi.” Iako se činilo da govori o nekom drugom, možda je zapravo metaforično govorio o vlastitom iskustvu. Svi ovi događaji i situacije ostavili su traga na dječjoj psihi. Pa iako se fizičke rane mogu zaliječiti (neka su djeca izjavila da se sama liječe tijekom putovanja ili po dolasku u prihvatni centar), duševne boli ostaju, mada o njima ne stignu i ne žele razmišljati.

Ipak, za neke od njih dolazak u Europu značio je svojevrsno olakšanje u usporedbi s prelaskom Sahare, putešestvijima kroz Libiju ili pak s nepristupačnošću iranskog terena koji je trebalo prijeći na nogama. U Bugarskoj su problem bili zatvaranje i policijska brutalnost, jednako kao i na bosansko-hrvatskoj granici, no smatraju da bi im sve bilo lakše kada bi se domogli Austrije ili Italije, jer bi to značilo da su pred samim ciljem. Ipak, riječima jednog dječaka – sve što je prošao neusporedivo je s onim što je iskusio kod kuće, i sad u Privremenom prihvatnom centru Borići uopće ne razmišlja o tome hoće li ili neće uspjeti, samo je pitanje vremena kada će uspjeti „prijeći” [hrvatsku granicu i dalje], da ga je cijeli put očvrstnuo i da se nimalo ne boji smrti, jer je najgore već prošao, i od najgoreg je iz zemlje porijekla pobjegao.

Usmjerenost na cilj prioritet je u odnosu na sve druge potrebe, iako su mentalne posljedice vidljive. Primjerice, prilikom intervjua s dječakom iz jedne srednjoazijske zemlje u Privremenom prihvatnom centru Borići, koji je noć prije vraćen iz „gejma“ i koji je ponovno iskusio brutalnost hrvatske policije (koja je upotrijebila nasilje), on se činio posve odsutnim i distanciranim, do mjere disocijativnosti. Posve je bez emocija govorio o svojem putu, o svim rizicima i opasnostima te o nasilju koje je iskusio. Kada je tijekom intervjua bio upitan treba li pomoć, ima li kakve loše misli u glavi, odgovorio je da mu je „mozak umoran, da se mora odmoriti“. Rekao je i da ga nitko ne može razumjeti osim mame i tate, da bi odmah potom izrazio bojazan da ga ni oni neće razumjeti, tj. neće razumjeti zašto je još uvijek u Bosni i Hercegovini. Muči ga to što još uvijek nije uspio doći do Njemačke, ali „sad mora ići samo naprijed, nema odustajanja, mora do finalne destinacije, bratić je dugo tamo, pomoći će mu da stane na svoje noge, no misli da sam neće moći odavde iz Bihaća, čekat će druge prijatelje da nastavi put, zna da je teško, da će bit još i dalje teško, ali mora dalje, druge opcije nema“.

Od šestorice dječaka s kojima sam razgovarao u Privremenom prihvatnom centru Borići samo je jedan bio tražitelj međunarodne zaštite, no i on bi ostao u Bosni i Hercegovini jedino pod uvjetom da tu nađe posao koji bi mu omogućio da šalje novac obitelji. Drugi žele izbjeći uzimanje otisaka prstiju, mada su otiske već dali – neki u Bugarskoj, neki u Bosni i Hercegovini. Žele izbjeći traženje azila jer se boje vraćanja u državu putem Dublinske uredbe, što donekle ukazuje na to da su djeca bez pratnje dijelom već upoznata sa sadržajem, tj. nekim odredbama dosadašnje azilne regulative ali i odredbi novog Pakta o migracijama i azilu. Dječak iz srednjoafričke države rekao je da je pokušao zatražiti azil na hrvatskoj granici, ali je svejedno bio protjeran *push-backom* natrag u Bosnu. Ima veliku grižnju savjesti jer osjeća da je razočarao svoju majku time što je „zapeo“ u Bosni i Hercegovini, a još više time što je na nezakonit način pokušao doći do jedne mediteranske europske zemlje: „Moja je briga bila da nisam dobro dijete, ona [majka] me pitala jesam li učinio što krivo, pitala me za putovnicu. Žalio sam zašto sam se time bavio [pokušajem nezakonitih prelazaka], žalio sam zašto sam na ovaj način došao u Europu... Sve se urušava, možda je moja mama razočarana sa mnom.“

Jedan od djece sugovornika izjavio je: „Ti si izmanipuliran, nemaš znanja, nemaš informacija, tek kad sam došao u drugi grad sam spoznao koliko je teško biti odvojen od svoje obitelji, ali ne možeš nazad to je sramota, ti moraš nastaviti zbog svojeg muškog ponosa, i zbog očekivanja drugih.“ Drugi dječak iz srednjoazijske države rekao je da ga roditelji svakodnevno na telefon pitaju kada će nastaviti put, da je tata ljut, da mu ne vjeruje da se ne može pomaknuti odavde, sumnjiči ga da to zapravo ne želi. Ali dječak se nada da će ipak nekako stići do Velike Britanije, pa će tada pokušati dovesti i svojeg brata. Smatra da će, ako dođe do Hrvatske (jer je Hrvatska u Europskoj uniji), biti lakše dovesti i brata. Međutim, problem je taj što brat namjerava povesti i ženu sa sobom. Dva su brata iz područja Magreba prinuđena putovati sami, u paru, jer nemaju novaca. Drže se šumskog puta koji prati cestu, putuju noću uz pomoć Google Mapsa. U nekoliko su navrata, prije nego što se pojavila policija, uočili dronove koji su ih snimali. S obzirom na to da su ostavili otiske prstiju u Bugarskoj, boje se da će tamo biti deportirani, a odatle natrag u državu porijekla.

Dojam je da o Europi i europskom stilu života, vrijednostima i mentalitetu europskih naroda ne znaju puno, i da bi po dolasku na odredište i dalje zapravo nastavili živjeti segregirano i izolirano, okruženi svojim sunarodnjacima i sličnim kulturnim praksama kao u državi porijekla. Dva su bitna momenta koja bi ipak značila nešto drugačije iskustvo i potencijal za integraciju u željenim odredištima – nada da ih na destinacijama očekuje posao koji bi im omogućio slanje novaca obitelji koja je ostala u domovini, makar taj posao bio i u zoni crne ili sive ekonomije. I drugo, očekivanje nekolicine njih (konkretno, dvojice u Bihaću i dvojice u Zagrebu) da nastavak školovanja znači promjenu, tj. napredak u socioekonomskom i socioprofesijskom statusu, jer očekuju da bi im omogućio bolji život. Ovo je, dakako, u potpunosti vrijedilo za dvije punoljetne muške osobe koje su u Hrvatsku bile došle kao djeca bez pratnje. Obojica su u Zagrebu, i nastavili su svoje školovanje, jedan i na razini visokog obrazovanja.

Ni jedno dijete ni iz Bihaća ni iz Zagreba ne smatra da bi ikome svome (prijatelju, bratu, rođaku) preporučilo da dođe u Europu na način na koji je samo došlo, jer je to preopasno, s previše rizika i ugroza. Put je skup, težak, pogibeljan, sa svih strana vrebaju opasnosti. Ostavljaju dojam da su i oni zažalili, ali da moraju dalje; da su ih put i loše stvari koje su se dogodile nepovratno promijenili, no istovremeno su nekako očvrstnuli i postali otporniji („sad sam puno jači“, „put ilegalni je tako da čovjek postane kao kamen, da nema ništa više što mu je prepreka“), iako je, realno gledano, cijena svega možda previsoka za tako mlade živote i zdravlje. Riječima djece sugovornika: „Mi smo sebe bacili u smrt kad smo odlučili krenuti iz svoje zemlje.“, „Vidio sam kako mi je jedan prijatelj poginuo na moru, nikad to neću zaboraviti.“, „Ne preporučujem nikome da ide ovako kao mi, nikome, gledali smo smrti u oči.“, „Ne bih preporučio nikome od svojih prijatelja da dođe putem kao što sam ja prošao. (...) preopasno je, možeš se ozlijediti, policija te može pretući. Bježim od policije i padnem, policija me udari, vidio je samo mene, rekao sam mu da sam sam, iako su se moji prijatelji tamo skrivali, ali dronovi su vidjeli moje prijatelje, pa je rekao ‘Lagao si mi’, a onda me opet jako udario.“

Djeca ostavljaju dojam da nisu u mogućnosti čak ni roditeljima, u koje imaju povjerenja, reći za sve ove rizike, jer su, kako smo vidjeli, nerijetko upravo roditelji ti koji inzistiraju na nastavku putovanja. U slučaju mladića koji je ostao u Zagrebu radilo se o tome da nakon svih opasnosti koje je bio prošao na putu do Hrvatske nije više imao snage, ni fizičke ni mentalne, za nastavak putovanja, pa je zatražio azil u Republici Hrvatskoj, premda mu to nije bila ciljna destinacija. Ponekad se i sustežu da rade na omogućavanju spajanja obitelji pa ih se sumnjiči od strane najbližih u roditeljskom domu da za sebe žele neke povlastice koje ne mogu osigurati i za druge članove svoje obitelji: „Neću moći imati šansu da ih dovedem svejedno, jer oni [braća] nisu više maloljetni, rekao sam svojoj braći nemojte ilegalnim putem, i on je jedan probao, ali je vidio da je teško, pa odustao, mada misle ‘Ti nas odvrćaš jer ti tamo lijepo živiš, a nas odvrćaš’.“

Bez obzira na to što nikome ne bi preporučili da prođe put kojim su oni prošli, i dalje misle da je odlazak iz njihove zemlje nešto što bi mnogi mogli i trebali poduzeti: „Tko živi u Afganistanu ja ću reći bježi, nema nešto vrijedno ostajanja, nemaš slobodu, posao, preporučio bih da odu.“ Svjesni su, čini se i puno više nego stručnjaci s kojima smo razgovarali, da treba gledati i zagovarati sigurne/sigurnije i zakonite načine dolaska, bilo preko viza (koliko god znali da je to problem i da je neizvedivo), bilo preko nekih drugih modela i komplementarnih putova (odobrenje dolaska u svrhu studija ili zapošljavanja, spajanje obitelji). Ponekad čak i policijsko nasilje opravdavaju time što su oni, djeca bez pratnje, koristili nezakonite putove i načine dolaska, kao npr. dječak iz srednjoafričke države koji kaže: „Hrvatski policajac je rekao ‘Ja nisam rasist, ali mi se ne sviđa što ilegalno dolazite u moju zemlju.’ Nije me udario zato što sam bio dijete, već zato što sam pokušao ilegalno prijeći granicu.“ Lažni dokumenti, uništeni dokumenti ili nepostojanje dokumenata samo su dio problema putovanja krijumčarskim rutama, a promišljanje o tome da ne želi dalje nastaviti neregularnim načinom do destinacije ujedno je dječaka iz srednjoafričke države odvratilo od pokušaja novog „gejma“, a Bosna i Hercegovina ostaje mu druga opcija u slučaju da se ne uspije spojiti s tetkom u jednoj zapadnomediteranskoj zemlji. Po njegovim riječima, Bihać je zasigurno prva destinacija koju želi ponovno posjetiti na nekom budućem godišnjem odmoru, jer mu se svidjela otvorenost i humanost ljudi u njemu.

Koliko god zagovarali sigurne, uredne i regularne načine dolaska, sukladno i Globalnom sporazumu UN-a iz 2018. godine, administrativne su blokade putem viznog i graničnog režima još uvijek prevelike i nepremostive čak i za bazične procedure (poput spajanja s članovima obitelji), koje su preskupe, predugo traju i ne uspiju se uvijek realizirati. Što se tiče eventualnog povratka, djeca bez pratnje s kojom smo razgovarali ili ne razmišljaju o tome ili to smatraju neizvedivom i dalekom, svakako ne prioritarnom opcijom.. Pa ipak, riječima jednog sugovornika: „Da znam da se stanje stabiliziralo i da imam bar 200 eura plaće tamo [u državi porijekla], ja bih se vratio. Hrvatska je lijepa, ali ponekad kad me ne prihvaćaju ja osjetim da

bih se vratio, jer ja ću ovdje uvijek biti stranac. Ovdje ima prepreka, mentalitet je takav, ne svih, ali kad dođe do osobe koja ne prihvaća, onda mi dođe da se vratim. Ne mogu baš vječno živjeti u tuđini, tu sam integritan, ali ipak je svoja zemlja svoja zemlja, jer ovdje uvijek pitanje od kud si ti, što radiš tu, zašto si tu.”

Što se tiče zadovoljstva uvjetima smještaja na lokacijama na kojima trenutačno borave, prijavljuju da su zadovoljni uvjetima u Privremenom prihvatnom centru Borići, da se osoblje i službenici za zaštitu djece prema njima odnose ljubazno, ljudski, da imaju sve što im treba, da se poštuju specifičnosti njihove prehrane. Shodno tome, jedan dječak bez pratnje čak razmišlja o sljedećem: „Kad smo već kod kampa [Borići], prvi kompliment ide ljudima koji ovdje rade. Izuzetno sam motiviran ako bih jednog dana mogao raditi za humanitarni sektor. Oni su tu za mene, učinili su da se osjećam kao kod kuće.” Dok, pomalo začudno, drugi, koji je nekoliko puta iskusio nasilje na putu od svoje udaljene države porijekla do hrvatske granice, izjavljuje da bi, u slučaju da nastavi školovanje, volio završiti policijsku akademiju.

U bihaćkom centru su zadovoljni u smještajem koji je osiguran u privremenom kontejnerskom naselju. Kao djeca bez pratnje druže se međusobno, ali i s drugom djecom koje su tu s obiteljima. Dvojica braće iz sjevernoafričke zemlje u tzv. „muškoj obitelji” sprijateljila su se s djetetom iz druge sjevernoafričke države, a prije toga s nekom djecom iz jedne bliskoistočne države, koja su bila u prolazu. S njima igraju nogomet, odbojku, šah, stolni tenis (dok je smještaj bio u centralnoj zgradi). Dječak koji bi htio završiti policijsku školu izjavio je da bi htio imati mogućnost vježbanja s vrećom za boks. Djeca izjavljuju da se u prihvatnom centru brinu za njih primjereno, da dobivaju lijekove protiv bolova ako ih zatrebaju, da su organizirani posjeti liječniku i zubaru u hitnim slučajevima (uz to što tri puta tjedno liječnik dolazi u kamp). Preko dana neki vrijeme krata pohađanjem tečajeva srednjoškolske strukovne škole u kondenziranom programu (dva mjeseca individualne nastave s učiteljem, uz prevoditelja), a najveću vrijednost vide u tome što će steći nova znanja i po uspješnom završetku tečaja dobiti certificirani dokument, tj. diplomu.

Mnogu ističu da im je vjera važna u životu i da su u najtežim trenucima zazivali boga (Allaha) za pomoć, no fascinantno je kako stoički podnose sve udarce sudbine, tj. da vjeruju da je sve baš kako treba biti ili kako se treba dogoditi sukladno božjoj volji, „ako bog da”, tj. *inšalah*. Djeci u Bihaću drago je što tamo postoje džamije, odazovu se na poziv za molitve – barem petkom na *jummu*, mada su otvoreni prema svim ljudima dobre volje, neovisno o vjeri kojoj pripadaju. Vrijednost vide u vjeri bilo koje denominacije („Sretan sam što mogu sa svima pričati, sve što imam zajedničko s nekim, nebitno, i s katolikom sve što imam zajedničko me umiruje.”). Na pitanje o tome koga bi zvali da im se nešto loše dogodi na putu nisu znali odgovoriti, oklijevali su da kažu da bi zvali agenta, jer kao da su svjesni toga da su u šumi, na nepoznatom terenu prepušteni sami sebi. Pojasnio sam im broj za hitne slučajeve 112, i napomenuo da u slučaju poziva na taj broj o pozivu biva obaviještena i policija, pa to nisu uzeli kao opciju za pomoć u slučaju opasnosti, jer su policija i granična policija ono od čega imaju najveći strah i zazor. No u svrhu spašavanja života, bitno je navesti i podatke ovoga tipa.

5. SINTEZA KLJUČNIH NALAZA I ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

U sklopu projekta „Put k osnaživanju: Jačanje usluga za djecu u pokretu“ (*Pathway to Empowerment: Strengthening the services for children on the move*) provedeno je prikupljanje podataka u svrhu osiguravanja na dokazima utemeljene podloge za razvijanje specijaliziranih intervencija s ciljem osnaživanja djece bez pratnje (da bi mogla prepoznati i minimizirati rizike na putovanjima) i jačanja kapaciteta stručnjaka koji skrbe o njima (da bi im mogli pružiti kvalitetniju uslugu za vrijeme boravka u nacionalnom sustavu socijalne skrbi).

Kroz nekoliko dionica prikupljanja podataka, što je uključivalo pregled postojećih publikacija, informacija i podataka (engl. *desk review*), anketno istraživanje među odgojiteljima i drugim stručnjacima, te fokus-grupe s hrvatskim i bosanskohercegovačkim stručnjacima, kao i individualne intervju s djecom bez pratnje, prikupljena je važna terenska građa koja je poslužila kao podloga za razradu smjernica za razvijanje specijaliziranih intervencija i drugih edukativnih alata u svrhu projekta.

Ovdje sažeto donosimo prikaz ključnih nalaza i zaključaka na temelju prikupljenih podataka, što će nam omogućiti jasno tumačenje rezultata i njihovih implikacija, neophodnih za daljnji rad na osmišljavanju specijaliziranih intervencija i praktičnih smjernica za edukaciju stručnjaka koji skrbe o djeci bez pratnje, kao i same djece bez pratnje u svrhu osnaživanja.

Pregled postojećih publikacija, informacija i podataka donio je pregled niza radnih i praktičnih materijala te je ukazao na nužnost holističkog pristupa koji kombinira pružanje zaštite, podrške i osnaživanja djeci bez pratnje kako bi se smanjili rizici koje doživljavaju i kako bi se ojačala njihova otpornost na migracijskim putovima, što je potrebno ostvariti kroz koordinirane specijalizirane intervencije i participaciju djece, uz poštovanje njihovih prava i potreba te najboljeg interesa.

Niz je rizika koji su prepoznati u konzultiranoj literaturi i publikacijama na ovu temu, uključujući:

1. rizike u vezi s fizičkim zdravljem i sigurnosne rizike. Djeca su izložena opasnostima poput nasilja, trgovanja ljudima, seksualnog iskorištavanja i rodno uvjetovanog nasilja, fizičkih povreda tijekom kretanja ili onih zadobivenih u nesigurnim i neadekvatnim uvjetima smještaja.
2. psihosocijalne rizike. Migracije često izazivaju traume zbog gubitka ili razdvajanja od obitelji, doma ili zajednice, kao i općenito osjećaja nesigurnosti i izgubljenosti u vezi s budućnošću, što može dovesti do pogoršanja mentalnog zdravlja, sa stanjima anksioznosti, depresije i posttraumatskog stresnog poremećaja.
3. rizike vezane uz pravne i administrativne postupke. Nedostatak dokumentacije, ograničen pristup pravnoj zaštiti i nejasni postupci kod priznavanja međunarodne zaštite povećavaju ranjivost djece u migracijama, i snižavaju povjerenje u stručnjake koji rade s djecom.
4. rizike vezane uz prava na destinacijama, poput prava na obrazovanje i socijalnu zaštitu. Prekidi u obrazovanju, diskriminacija i marginalizacija u zemljama prihvata otežavaju integraciju i ugrožavaju razvoj i osamostaljenje djece migranata, a posebice djece bez pratnje.
5. specifične rizike i ranjivosti djece bez pratnje (u usporedbi s djecom migrantima koja putuju sa svojim obiteljima ili skrbnicima), koji ih svrstavaju u posebno ranjivu skupinu. Djeca bez pratnje uvijek su izložena većim rizicima na putu zbog izostanka neposredne

obiteljske brige i podrške, što povećava vjerojatnost izrabljivanja, zlostavljanja i zanemarivanja. Djevojčice bez pratnje posebno su ranjive, i mogu iskusiti dodatne rizike, uključujući razne vrste rodno uvjetovanog nasilja u svim fazama puta. Također, djeca s teškoćama ili s kroničnim zdravstvenim stanjima često na svojim putovima nemaju pristup adekvatnoj medicinskoj njezi i podršci.

Nekoliko je čimbenika koji pomažu razvijanju i jačanju otpornosti djece u migracijama, uključujući i djecu bez pratnje. Glavni unutarnji čimbenik svojevrsna je individualna psihosocijalna predispozicija djeteta, jer većina djece pokazuje sposobnost prilagođavanja, kroz osobnu snagu i optimizam, kroz motiviranost za učenje i nalaženje rješenja za sve izazove s kojima se nose. Često to nije nešto što su birali, ali je aktivna strategija preživljavanja i nošenja s rizicima. Od vanjskih čimbenika najvažnija je podrška uže i šire obitelji (makar i s udaljenosti), zajednice, prijatelja te obrazovnih ustanova i socijalnih službi, jer im pristup obrazovanju i zdravstvenoj zaštiti u sigurnom okruženju pomaže da izgrade i sačuvaju stabilnost, samopoštovanje i osjećaj pripadnosti. Stoga stav dobrodošlice u zajednici zemlje domaćina, inkluzivne politike i kulturna osjetljivost doprinose smanjenju ranjivosti i jačanju otpornosti djece bez pratnje.

Iz konzultiranih publikacija izdvajamo nekoliko generalnih preporuka za smanjenje rizika i povećanje otpornosti djece bez pratnje, koje su kasnije razrađene i prilagođene sukladno nalazima iz terenskog prikupljanja podataka među ciljnom populacijom:

1. Rizike na putu potrebno je minimizirati tako da se uspostave i koriste sigurni, uredni i regularni načini dolaska, da se osigura pravna pomoć te siguran i adekvatan smještaj za djecu bez pratnje.
2. Potrebno je kontinuirano i sustavno pružati psihosocijalnu podršku, savjetodavne usluge i aktivnosti za mentalno zdravlje za djecu bez pratnje u svrhu nošenja s traumama.
3. Potrebno je osigurati pristup učenju jezika i programima obrazovanja i usavršavanja za djecu bez pratnje kako bi im se pomoglo da se osamostale i integriraju.
4. Potrebno je angažirati lokalne zajednice i promovirati interkulturni dijalog da bi se smanjila diskriminacija i ojačala socijalna kohezija i da bi djeca bez pratnje razvila osjećaj pripadnosti zajednici u koju su došli.
5. Naposljetku, potrebno je poraditi i na zaštiti i zdravlju odgojitelja i drugih stručnjaka koji rade s djecom bez pratnje kako bi se spriječilo profesionalno sagorijevanje i osigurala održivost podrške koju pružaju djeci bez pratnje.

Podaci prikupljeni anketnim istraživanjem upućuju na razinu informiranosti i kvalitetu (samo) procijenjenih znanja, vještina i potreba stručnjaka koji rade s djecom bez pratnje. Od 36 ispitanika koji su odgovorili na upitnik skoro polovica stručnjaka na mjesečnoj bazi nema znatnije ili kontinuirano iskustvo u radu s djecom bez pratnje.

Među relativno bolje ocijenjenim tvrdnjama ističu se one o generalnom znanju o tome tko su djeca bez pratnje, o razlozima zašto napuštaju svoje zemlje porijekla te kako i zašto se odvajaju od roditelja. Prosječna su im znanja o rizicima koji mogu zahvatiti djecu bez pratnje na njihovu putu, o zajamčenosti prava i statusa za djecu bez pratnje u Hrvatskoj te o potrebama koje djeca bez pratnje imaju u Hrvatskoj. Najslabijim procjenjuju svoja znanja o dostupnim uslugama za djecu bez pratnje u Republici Hrvatskoj, a posve nedovoljnim znanje o Paktu o migracijama i azilu te o dostupnim uslugama za djecu bez pratnje u Hrvatskoj.

Na setu pitanja o (pr)ocjenjivanju vlastitih vještina i sposobnosti u radu s djecom bez pratnje relativno najvišom ocjenom ocijenjeno je prepoznavanje znakova nasilja, iskorištavanja i rodno uvjetovanog nasilja, a najslabijom prepoznavanje znakova krijumčarenja i trgovanja ljudima te sposobnost rada s djecom bez pratnje koja imaju teškoće u razvoju.

Zanimljiv je i nalaz koji pokazuje da, iako su u prosjeku ispitanici označili da se osjećaju sigurnima u svoje komunikacijske vještine u radu s djecom bez pratnje, kasnije kao najveći izazov s kojim se susreću pri prepoznavanju i radu na slučajevima nasilja, iskorištavanja, rodno uvjetovanog nasilja, krijumčarenja ili trgovanja ljudima među djecom bez pratnje ističu „teškoće u komunikaciji s djetetom zbog jezične barijere“. No ovaj nalaz nije kontradiktoran, jer komunikacijske vještine ne uključuju samo govorni jezik koji bi bio razumljiv za obje strane u komunikacijskom činu, nego i umješnost komunikatora te brojne druge neverbalne znakove koji se koriste u komunikaciji dviju osoba, u ovom slučaju različitih statusa, dobi i autoriteta. Tako ne čudi da je najviše izdvojena vrsta podrške koju stručnjaci trebaju u radu s djecom bez pratnje – pristup prevoditeljima i interkulturalnim medijatorima.

Kako gotovo tri četvrtine ispitanika nisu pohađale nikakvu specijaliziranu edukaciju za rad s djecom bez pratnje, te nedostatak specijalizirane edukacije smatraju drugim najvećim izazovom u svojem radu, upravo su specijalizirane edukacije (treninzi) o prepoznavanju znakova nasilja i iskorištavanja, uključujući i trgovanje ljudima, i edukacija o provedbi procjene ranjivosti i snaga djeteta prepoznate kao važne za budući rad stručnjaka s djecom bez pratnje, jednako kao i sustav podrške putem supervizija.

Terenska dionica prikupljanja podataka putem fokus-grupa i intervju s odgojiteljima i drugim stručnjacima koji rade s djecom bez pratnje ukazala je na nekoliko važnih nalaza. Domaći su stručnjaci uglavnom zadovoljavajuće upoznati s temeljnim pojmovima u djelokrugu svojega rada s djecom bez pratnje. Relativno dobro razumiju čimbenike i motivatore koji pokreću djecu na migracije, s time da prevladava stav da djeca bez pratnje dolaze iz krajnjeg siromaštva ili država u kojima su rat i progoni svakodnevnica, ali da nerijetko na mikrorazini roditelji bivaju ti koji ih šalju na opasan i neizvjestan put kako bi njima, ali i sebi, osigurali bolje prilike za život.

Tako je razdvajanje koje se dogodi u zemlji porijekla svojevrsna strategija diversifikacije šansi za preživljavanje, premda neki od sugovornika smatraju da su djeca, ali i njihovi roditelji zapravo zavedeni i izmanipulirani od krijumčara („agenata“). Krijumčari lažnim obećanjima navabe roditelje da pošalju djecu na opasan put, pa potom postaju gotovo pa „vlasnici“ djece bez pratnje na raznim dionicama njihova puta. Tu djecu zatim tjeraju na prisilni rad i na prostituciju, ili ih iskorištavaju na druge načine, a djeca postaju žrtve takvog nasilja kako bi preživjela ili otplatila dugove za nastavak svojeg putovanja do željene destinacije.

Iako stručnjaci uviđaju brojne rizike neregularnih putovanja krijumčarskim rutama, istaknuli su kako je perspektiva djece bez pratnje drugačija. Djeca, suočena s nasiljem policije, graničara i raznoraznih bandi koje ih pljačkaju i tuku na putu, u krijumčarima zapravo nerijetko vide „spas“. U tom smislu, radi ostvarenja višeg cilja – dolaska na destinaciju, djeca bez pratnje na putu trpe razne vrste nasilja, zlostavljanja, izrabljivanja, iskorištavanja i zanemarivanja. Ona su, nažalost, naviknuta na perpetuirano individualno, unutargrupno i kolektivno sistemsko nasilje i traume kao na sastavni dio puta. Djevojčice bez pratnje naročito su u riziku od rodno uvjetovanog nasilja i iskorištavanja.

Dodatan i konstantan pritisak na djecu stvara očekivanje njihovih obitelji da nastave svoj put do destinacije, u kojoj se trebaju što prije snaći, početi raditi i slati novce svojoj obitelji nazad u zemlju porijekla. Na to domaći stručnjaci ne mogu previše utjecati i ništa s tim u vezi ne mogu napraviti, osim biti tu za svako dijete i za njegove potrebe. Stručnjaci, svjesni ubrzanog tranzita i nezadržavanja velike većine djece bez pratnje u Hrvatskoj i Bosni Hercegovini, ipak žele raditi na prepoznavanju faktora rizika u kojima se djeca migranti mogu naći, a postoji potreba i za daljnjim dodatnim edukacijama, posebice o rodno uvjetovanom nasilju.

U domaćem kontekstu posebnu vrstu rizika predstavljaju neadekvatni uvjeti smještaja u centre za pružanje usluga u zajednici (tj. u domove za djecu s problemima u ponašanju) ili pak smještanje djece bez pratnje starije od 16 godina u prihvatilište za tražitelje međunarodne zaštite zajedno s odraslim osobama, što je malokad najbolji interes djeteta.

Prekratko zadržavanje djece bez pratnje u smještaju i sustavu skrbi za mnoge stručnjake predstavlja velik izazov glede uključivanja djece bez pratnje u odgojno-obrazovni sustav. Ipak, oni u tome vide potencijal, tj. još jedan mehanizam osnaživanja djece, pri čemu ističu da su važne i druge aktivnosti koje se mogu odvijati u zajednici u kojoj su djeca bez pratnje smještena. Sportske, vjerske i kulturno-umjetničke aktivnosti važne su za jačanje otpornosti, za razvijanje osjećaja pripadnosti, sigurnosti i stabilnosti te za integraciju djece.

Stručnjacima su potrebna dodatna znanja i vještine za rad s djecom bez pratnje u vidu temeljnih znanja o kulturama i religijama država porijekla iz kojih djeca bez pratnje dolaze. Osnove interkulture komunikacije, tj. socijalno i kulturno osjetljivi pristupi etničkim, jezičnim, kulturnim i drugim razlikama neophodni su u njihovu radu s djecom bez pratnje.

Intervjui s djecom bez pratnje donijeli su nekoliko važnih nalaza. Djeca bez pratnje dolaze iz ratom i siromaštvom pogođenih država, ponukana prvenstveno očekivanjima roditelja, ili šireg kućanstva iz kojeg potječu, u nadi za boljim i sigurnim životom koji ih „čeka“ negdje u zapadnoj Europi.

Njihova putovanja odvijaju se po nepristupačnim terenima, u iznimno nesigurnim, iscrpljujućim i opasnim okolnostima (koje karakteriziraju razne vrste nasilja i neizvjesnost), preko kopnenih i morskih ruta, najčešće putem krijumčarskih mreža.

Djeca su iskusila nasilje policije, krijumčara i drugih kriminalaca, ali i drugih članova grupe s kojom su putovali, pa su stoga uglavnom nepovjerljiva, nerijetko otuđena i distancirana prema stručnjacima i autoritetima.

Smještaj u neadekvatnim uvjetima sa sobom nosi nove rizike – to mogu biti bolesti, trovanja ili infekcije, čemu djeca bivaju izložena spavajući u napuštenim objektima, ili pak fizičke ozljede, koje mogu zadobiti u potencijalnom srazu s domaćom djecom s problemima u ponašanju.

Orijentiranost na cilj privremeno suspendira razmišljanje o rizicima na putu i traumama koje putem proživljavaju, a mogućnost rada na mentalnom zdravlju u prihvatnim centrima ili centrima za pružanje usluga u zajednici nije prioritet.

Dijelom se osjećaju izmanipuliranim od krijumčara i nemaju posve jasnu sliku o tome što ih očekuje na željenoj destinaciji; nadaju se prvenstveno poslu, koji bi im omogućio vraćanje dugova, a oko pronalaska posla očekuju pomoć prijatelja ili rodbine koja je već na destinaciji.

Nikome ne bi preporučili način na koji su oni došli do hrvatskih granica, a nasilje koje su iskusili uvelike su internalizirali, gotovo kao neku „normalnost“, dočim je vjera nešto što im daje snage u teškim trenucima, kao i humano i korektno ophođenje stručnjaka u centrima prihвата i smještaja.

Iako je podrška okoline ključna kako bi se mogli osjećati sigurno, te se pokušati osamostaliti i započeti novi život, većina njih još uvijek ne vidi Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu kao područje u kojem bi htjeli ostati, osim ako nisu „zapeli“ ovdje, pa onda ove teritorije vide kao relativno prihvatljivu drugu ili treću opciju.

Jezične barijere otežavaju im mogućnost da izraze svoje potrebe, mnogi nemaju osnovno obrazovanje i nepismeni su, a to može otežati i ograničiti pristup pomoći i uslugama.

Pohađanje programa školovanja i doškolovanja te sportske i vjerske aktivnosti uvelike im pomažu u popunjavanju dana i jačanju snage prije nego što ponovno krenu na put, a za neke će možda značiti i ozbiljnije razmatranje opcije ostanka.

6. SMJERNICE I PREPORUKE ZA KREIRANJE ALATA ZA SPECIJALIZIRANE INTERVENCIJE
7. NAUČENE LEKCIJE
8. LITERATURA

6. SMJERNICE I PREPORUKE ZA KREIRANJE ALATA ZA SPECIJALIZIRANE INTERVENCIJE

Na temelju prezentiranih rezultata iz različitih dionica prikupljanja podataka sljedeći je korak osmišljavanje i razrada (1) specijaliziranih intervencija za stručnjake i za djecu bez pratnje u svrhu treninga i edukacije te (2) obuke o korištenju tih specijaliziranih intervencija. Ciljevi samog stručnog osposobljavanja višestruki su. Potrebno je izgraditi i ojačati kapacitete odgojitelja i drugih stručnjaka kako bi se bolje upoznali s potrebama djece bez pratnje i kako bi proširili svoje znanje o djeci bez pratnje (počevši od njihovih obilježja, profila i razloga ranjivosti, preko općih informacija, razloga migracija, specifičnosti zemalja porijekla iz kojih dolaze, do praktičnih smjernica za treninge). U tim osposobljavanjima stručnjaci se educiraju o tome kako prepoznati faktore rizika s kojima se djeca bez pratnje na svojem putu susreću i kako raditi na njihovom osnaživanju za umanjivanje i ublažavanje posljedica tih rizika. Ciljevi su edukacije i jačanje interkulturalnih kompetencija za uspješniju komunikaciju s djecom u migracijama te usvajanje svih ostalih praktičnih znanja i vještina koje stručnjacima mogu pomoći u efikasnijem radu s djecom bez pratnje.

Glavna su ciljna skupina stručnjaci u sustavu socijalne skrbi i brige o djeci, prvenstveno odgojitelji, socijalni radnici, pedagozi, psiholozi, a među njima i oni s iskustvom posebnog skrbništva, a od specijaliziranih intervencija koristi možda može u nekim segmentima biti i za volontere koji rade s djecom u migracijama, kao eventualno i za udomitelje. Sveobuhvatni je cilj da navedeni stručnjaci koji rade s djecom bez pratnje steknu znanje o temeljnim pojmovima i pravima djece bez pratnje, kao i vještine potrebne za poštovanje i provedbu tih prava te za smisleni kontakt i komunikaciju s tom djecom.

S druge strane, specijalizirane intervencije trebaju biti usmjerene i na djecu bez pratnje u smislu općeg informiranja o tome gdje se nalaze, što mogu očekivati, koja su im prava i obveze. One trebaju poslužiti i kao set praktičnih smjernica i kontakata ustanova i organizacija civilnog društva koje im mogu koristiti, kao i za prepoznavanje rizika u kojemu se mogu naći i osnaživanja ovisno o budućim očekivanim scenarijima njihova položaja i puta. Krajnji su korisnici projekta djeca bez pratnje – i ona koja nastavljaju put (u najvećem broju slučajeva) i ona koja se duže zadržavaju (npr. djeca bez pratnje kao tražitelji ili uživatelji međunarodne ili privremene zaštite u Republici Hrvatskoj).

Za stručnjake specijalizirane intervencije mogu biti u formi *online* priručnika, za samostalno učenje prema ritmu koji osoba odabere. Prema dolje predloženim modulima i temama, za djecu bi ih možda najbolje bilo prikazati kao video isječke koji obrađuju pojedine teme, na jezicima koje djeca razumiju. Usto bi za djecu mogao biti otisnut i pisani vodič kroz njihova prava, s popisom najbitnijih kontakata.

Na temelju sve prezentirane četiri dionice prikupljanja podataka predlaže se moguća struktura alata kratkih specijaliziranih intervencija za djecu bez pratnje, koje mogu provoditi odgojitelji i drugi stručnjaci u domovima socijalne skrbi za djecu, kao i radionica za same stručnjake u sustavu socijalne skrbi u radu s djecom bez pratnje u Republici Hrvatskoj. Na temelju analitičkog izvješća ova se struktura i njezin sadržaj mogu nadopuniti, modificirati ili prenamijeniti i prilagoditi i za neke druge nacionalne ili šire regionalne kontekste.

6.1. PRIJEDLOG STRUKTURE MATERIJALA ZA STRUČNJAKE

1. Upoznavanje s pojmovima

- 1.1. Dijete bez pratnje, dijete odvojeno od roditelja, djeca u pokretu, djeca migranti
- 1.2. Razlozi migracije/odlaska/bijega iz zemlje porijekla
- 1.3. Razlozi odvajanja od obitelji i/ili skrbnika

2. Upoznavanje s kulturnim specifičnostima

- 2.1. Upoznavanje sa zemljama porijekla (Afganistan, Sirija, Somalija) iz kojih dolaze djeca bez pratnje (s obzirom na brojnost i učestalost dolazaka) te njihovim geopolitičkim i sociokulturnim specifičnostima
- 2.2. Razlike u shvaćanju obitelji i njezinih oblika
- 2.3. Razlike u rodnim ulogama unutar obitelji i društva
- 2.4. Razlike u odgojnim stilovima među različitim kulturama

3. Okvir skrbi o djeci bez pratnje

- 3.1. Međunarodni pravni okvir – osnovni pojmovi i prava
- 3.2. Nacionalni pravni okvir – prava i standardi
- 3.3. Nacionalni institucionalni okvir usluga u sustavu socijalne skrbi
- 3.4. Standardi prihvata, smještaja, procedure i kvalitete međunarodne zaštite
- 3.5. Skrb u obiteljskom okruženju ili zajednici
- 3.6. Europski pakt o migracijama i azilu

4. Ranjivost djece bez pratnje i prepoznavanje faktora rizika

- 4.1. Izloženost nasilju, iskorištavanju i zanemarivanju
- 4.2. Rodno uvjetovano nasilje
- 4.3. Trgovanje ljudima
- 4.4. Rizici koji proizlaze iz krijumčarenja
- 4.5. Krizne situacije
- 4.6. Zdravstveni rizici

5. Strategije i mehanizmi osnaživanja djece bez pratnje

- 5.1. Mentalno zdravlje i psihosocijalna podrška
- 5.2. Za svu djecu bez pratnje
  - 5.1.1. Za djecu bez pratnje s teškoćama u razvoju
  - 5.1.2. Za djevojčice bez pratnje
- 5.2. Formalno i neformalno obrazovanje – edukacije, treninzi, radionice
- 5.3. Sportske, religijske i kulturno-umjetničke aktivnosti

6. Strategije i mehanizmi osnaživanja stručnjaka

- 6.1. Komunikacijske vještine
- 6.2. Osnove interkulture medijacije
- 6.3. Utvrđivanje najboljeg interesa djeteta
- 6.4. Perspektive integracije i važnost lokalne zajednice
- 6.5. Razumijevanje strategija ostanka, povratka ili nastavka puta
- 6.6. Traženje i spajanje obitelji
- 6.7. Supervizija za stručnjake i prevencija *burnouta*

6.2. PRIJEDLOG STRUKTURE MATERIJALA ZA DJECU BEZ PRATNJE

Radni prijedlog strukture materijala za djecu bez pratnje bitno je kraći i po formatu pojednostavljen da bi ga djeca bez pratnje bolje razumjela, tim više što najčešće ne znaju ni jedan drugi jezik osim materinskog. S obzirom na to da su djeca nerijetko i nepismena, preporuka je da materijal bude prezentiran u formi kratkih videosnimki ili audiosnimki (možda i s pomoću animacija), na nekoliko djeci poznatih jezika; a materijalima bi djeca mogla pristupiti preko QR kodova na svojim mobitelima:

1. Opće informacije o Republici Hrvatskoj – o njezinu geografskom i prometnom položaju, društvenoj i demografskoj strukturi, gospodarstvu, obliku političkog uređenja, osnovnim odrednicama kulture i mentaliteta te o drugim bitnim činjenicama
2. Pojednostavljen prikaz informacija o pravima i obvezama koje proizlaze iz zakonskog okvira za vrijeme njihova boravka u Republici Hrvatskoj i/ili u proceduri odobrenja međunarodne zaštite; pojašnjenje uloge odgojitelja i skrbnika
3. Upoznavanje s općim informacijama u vezi s boravkom u centru za pružanje usluga u zajednici (informacije o nadležnosti i ulozi koju ti centri imaju, o uslugama koje tu djeca mogu dobiti, o kućnom redu i pravilima ponašanja)
4. Kraći popis kontakata drugih ustanova i organizacija civilnog društva koje im mogu pomoći svojim uslugama (besplatna pravna pomoć, vjerske zajednice i sl.)
5. Upoznavanje i prepoznavanje faktora rizika s kojima se mogu susresti na putu
  - 5.1. Izloženost nasilju, iskorištavanju i zanemarivanju
  - 5.2. Rodno uvjetovano nasilje
  - 5.3. Trgovanje ljudima
  - 5.4. Rizici koji proizlaze iz krijumčarenja
  - 5.5. Krizne situacije
  - 5.6. Zdravstveni rizici
6. Strategije i aktivnosti osnaživanja za prevladavanje tih rizika i opasnosti
7. Daljnje perspektive (nastavak puta, ostanak, povratak, spajanje obitelji).

7. NAUČENE LEKCIJE

Na samom kraju izdvojili bismo nekoliko lekcija naučenih u čitavom procesu prikupljanja podataka, koje mogu biti relevantne dionicima koji rade s djecom bez pratnje ili budućim praktičarima i istraživačima ove teme. Neke od njih proizlaze iz svrhe ovog projekta i istraživačke dionice prikupljanja podataka, te su dobrim dijelom bile i očekivane s obzirom na postavljene ciljeve. No neke su možda i pomalo neočekivani uvidi dobiveni iz odgovora djece i stručnjaka. Pomalo iznenađuje činjenica da je tek mali broj stručnjaka koji rade s djecom bez pratnje prošao neki vid edukacije i treninga za specifičnosti rada s tom populacijom. Međutim, ohrabruje podatak da gotovo svi ispitanici u anketi i svi sudionici fokus-grupa jasno artikuliraju potrebu daljnjeg stručnog usavršavanja za razvijanje vještina u radu s djecom migrantskog porijekla, uključujući djecu bez pratnje. Time se razrada specijaliziranih intervencija postavlja kao nužan edukacijski alat i platforma koja će pomoći odgojiteljima, skrbnicima i drugim stručnjacima u sustavu socijalne skrbi u budućem radu s djecom bez pratnje.

Potom smo naučili da pripremljenost stručnjaka za rad s djecom bez pratnje ovisi o brojnim faktorima – prvenstveno o institucionalnom kontekstu, učestalosti rada s djecom bez pratnje, utreniranosti stručnjaka te o karakteristikama same populacije djece migranata koja su u brzom tranzitu preko balkanske rute. Stoga ne iznenađuje što je „nedostatak vremena za osnaživanje zbog brzog tranzita” vrednovan kao drugi najveći izazov u osnaživanju djece bez pratnje, odmah nakon „jezičnih i kulturnih barijera”. No ono što je bio iznenađujući nalaz, mišljenje je stručnjaka da djeca bez pratnje na svojem neregularnom putu, punom nasilja i trauma koje doživljavaju od policije i graničnih službi, u određenom smislu krijumčare vide kao saveznike (bez obzira na to što ih oni zlostavljaju, izrabljuju i kažnjavaju), dok prema državnim organima, pa i prema stručnjacima u sustavu socijalne skrbi, nerijetko iskazuju zazor i nepovjerenje. Stoga je neophodno od početka raditi na upoznavanju i na uspostavi zdravog odnosa povjerenja, kao predujeta svakog daljnjeg i dugotrajnijeg rada s djecom bez pratnje, što posljedično neke od njih može motivirati i da ostanu.

Dodatna naučena lekcija jest i ta da djeca sama preuzimaju na sebe golem psihološki i fizički teret kretanja na put i dolaska do destinacije, s velikom nadom da će postati transnacionalni hranitelji obitelji koja je ostala u zemlji porijekla te da će, nakon što se snađu na destinaciji, omogućiti dolazak i svojoj braći, roditeljima ili rođacima. U tom procesu oni na sebe stavljaju masku „herojske (individualne) otpornosti” (Estêvão, Calado i Capucha, 2017.),²⁷ koja im, uz sagledavanje načina za učinkovitu mobilizaciju resursa koje imaju na raspolaganju i za izbjegavanje rizika, pruža praktične alate i snagu za daljnji nastavak puta. S obzirom na to, emotivna i mentalna cijena svega može biti prevelika, ali roditeljska i obiteljska „očekivanja” „tjeraju” ih dalje na put; zapinjanje na putu je „gubljenje vremena”, a povratak krajnja sramota i poraz. Specijalizirane intervencije i buduća istraživanja svakako trebaju dublje ispitati povezanost motivacija, aspiracija, takve otpornosti i mentalnog zdravlja općenito u kontekstu nasilja koje se događa na granicama, nasilja koje su djeca internalizirala i normalizirala kao sastavni dio „gejma” u kojem se nađu.

Važna naučena lekcija jest i ta da djeca bez pratnje, posebice stariji maloljetnici od 16 i 17 godina, od praktičnih znanja i vještina koje vide kao potrebne prvenstveno žele brza, kratka i usmjerena osposobljavanja koja će im omogućiti da što prije uđu na tržište rada, te počnu zarađivati novac i osamostale se, s ciljem da novce šalju svojim obiteljima u zemlju porijekla. Ovo je nešto što vrijedi dalje istraživati, te u kontekstu obrazovnog sustava vidjeti kako

---

27 Vidi: Estêvão, P., Calado, A. and Capucha, L. (2017). Resilience: moving from a “heroic” notion to a sociological concept, *Sociologia, Problemas e Práticas* 85(2017): 9-25. <http://journals.openedition.org/spp/3202>

odgovoriti na te potrebe, jer to može imati i značajan utjecaj na odluku o ostanku ili integraciji u Hrvatskoj ili u Bosni i Hercegovini. Ovo se tijekom provedbe intervju a i fokus-grupa pokazalo neočekivanim i važnim, kao nešto što bi vrijedilo u budućnosti produbiti kroz istraživanje ili razvoj ciljanih aktivnosti podrške djeci bez pratnje.

Naposljetku, naučili smo i to da postoje brojni metodološki i etički izazovi u provođenju ovakvog tipa prikupljanja podataka na terenu, te da djeci bez pratnje treba pristupiti s posebnom osjetljivošću, ali i s poštovanjem, uvažavanjem i blagošću, ne stvarajući im dodatni stres i traumu, već ih saslušati otvorena uma i srca, te čuti sve što žele podijeliti i reći. Treba biti i strpljiv i prisutan kod dijeljenja teških priča i kod dijeljenja tišine, izdržati nelagodu, pokazati razumijevanje i sućutnost, bodriti ih i uvjeriti da nisu sami na svojim putovima, i da mogu stati, predahnuti, zatražiti pomoć i zaštitu, da ne moraju uvijek biti jaki i da je dopušteno i plakati. Sve ovo u nekim trenucima možda uspije otvoriti neki novi prostor i perspektivu, mogućnost da osvijeste i artikuliraju koje su im stvarne želje, potrebe i nadanja, te im nadoda neku novu spoznaju, emociju, motivaciju ili ideju o tome kako, gdje i zašto dalje. Pritom uloga odgojitelja, skrbnika ili istraživača (p)ostaje tek sporedna, ali bitna; da bude prisutnim svjedokom i asistentom osobne promjene djeteta i mlade osobe iz umorne žrtve u osnaženog kreatora vlastite sudbine, nekoga od koga i oni mogu ponešto naučiti o snazi i otpornosti ljudskoga duha.

8. LITERATURA

---

1. Ajduković, M. i Keresteš, G. (ur.). (2020) *Etički kodeks istraživanja s djecom* (drugo, revidirano izdanje). Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike - Nacionalno etičko povjerenstvo za istraživanje s djecom. <https://fdmri.uniri.hr/wp-content/uploads/2022/03/Eticki-kodeks-istrazivanja-s-djecom.pdf>
2. Alliance for Child Protection in Humanitarian Action (2016). *Field Handbook on Unaccompanied and Separated Children*. Inter-agency Working Group on Unaccompanied and Separated Children. https://alliancecpa.org/sites/default/files/technical/attachments/handbook-web-2017-0322_3.pdf
3. Bryman, A. (2012). *Social Research Methods*, New York: Oxford University Press.
4. ECRE, Forum Refugees, COSI, ILPA, Hungarian Helsinki Committee, Vluchtelingenwerk, CIR Rifugiati (2019) *Upholding legal rights for unaccompanied children - Fostering Quality Legal Assistance in the Asylum Procedure (Training Manual)*. <https://www.publications.cjfnetwork.eu/medias/228/4-27-uprights-training-manual.pdf>
5. European Border and Coast Guard Agency – FRONTEX (2025) *Migratory Routes*. <https://www.frontex.europa.eu/what-we-do/monitoring-and-risk-analysis/migratory-routes/migratory-routes/>
6. European Commission – Migration and Home Affairs (2025). *Push back*. https://home-affairs.ec.europa.eu/networks/european-migration-network-emn/emn-asylum-and-migration-glossary/glossary/push-back_en
7. European Commission – Migration and Home Affairs (2025). EMN Asylum and Migration Glossary. (11 June 2025). https://home-affairs.ec.europa.eu/networks/european-migration-network-emn/emn-asylum-and-migration-glossary_en
8. EUROSTAT (2025). Unaccompanied minor asylum applicants by type, citizenship, age and sex - annual aggregated data. (1 September 2025). https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/migr_asyumacta/default/table?lang=en&category=migr.migr_asy.migr_asyapp.migr_asyum
9. Estêvão, P., Calado, A. and Capucha, L. (2017). Resilience: moving from a “heroic” notion to a sociological concept, *Sociologia, Problemas e Práticas* 85(2017): 9-25. <http://journals.openedition.org/spp/3202>
10. ETNA - Progetto di Etnopsicologia Analitica, Department of Psychology, Sapienza University of Rome, City of Rome (2021). Training Manual for Frontline Workers: Responding to sexual and gender-based violence (SGBV) among unaccompanied migrant children (UMC). IOM. <https://migrantprotection.iom.int/en/resources/training-material/unaccompanied-migrant-children-toolbox-responding-sexual-gender-based>
11. Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu, International Social Service, University of Cape Town – Refugee Rights Unit, UNICEF, and UNHCR (2024). *Children on the Move: Core Skills and Knowledge for Social Workers and Para-Social Workers*. (26 November 2024). <https://knowledge.unicef.org/child-protection/resource/children-move-core-skills-and-knowledge-social-workers-and-para-social-workers>
12. International Committee of the Red Cross, International Rescue Committee, Save the Children, UNICEF, UNHCR, and World Vision International (2004). *Inter-agency Guiding Principles on Unaccompanied and Separated Children*: <https://www.unhcr.org/sites/default/files/legacy-pdf/4098b3172.pdf>
13. Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike (2025). *Centar za posebno skrbništvo*. <https://mrosp.gov.hr/istaknute-teme/obitelj-i-socijalna-politika/socijalna-politika-11977/centar-za-posebno-skrbnistvo-12033/12033>

14. Milošević, T. (2021). Cross-cultural transfer of harmful traditional practices as a factor of destabilization of the European society – Bacha Bazi phenomenon case study. *Nauka i društvo* 8(2): 30-50. https://media1.naukaidrustvo.org/2022/10/Nauka-i-drustvo-Volume-8-Issue-2_2021_Milosevic_30-50.pdf
15. Mucko, B., Pleše, I. i Škokić, T. (2024). *Gejm*. <https://e-erim.ief.hr/pojam/p-gejm-p-2307ccc9-f8c2-44b8-a3e1-609ccc46f44c>
16. MUP – Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske (2025). *Statistički podaci o tražiteljima međunarodne zaštite maloljetnicima bez pratnje prema dobi i spolu zaključno do 30.6.2025. godine*. <https://mup.gov.hr/UserDocsImages/2025/7/web%20statistike%202025%20Q2.xlsx>
17. Opća skupština Ujedinjenih naroda (UNGA) (2010). *Smjernice za alternativnu skrb o djeci* (prijevod), GA Res 142, UNGAOR, šezdeset četvrta sjednica, dodatak br. 49, svezak.. I, (A/64/49 (2010.)) 376, New York, 2010. https://www.unicef.org/protection/alternative_care_Guidelines-English.pdf/
18. Pezerović, A., Sturz, M. i Krnjeta Ivanović, S. (2018). *Unapređenje kulturalnih kompetencija stručnjaka u radu s djecom bez pratnje*. Edukativno-informativni materijal za stručnjake. Centar za nestalu i zlostavljano djecu, Dom za odgoj djece i mladeži Osijek, UNHCR, Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku. https://www.researchgate.net/profile/Alma-Pezerovic/publication/328492961_Unapredenje_kulturalnih_kompetencija_strucnjaka_u_radu_s_djecom_bez_pratnje/links/5bd1040e92851cabf265b914/Unapredenje-kulturalnih-kompetencija-strucnjaka-u-radu-s-djecom-bez-pratnje.pdf
19. Republika Hrvatska – Pravobraniteljica za djecu (2025). *Izvešće Ureda pravobraniteljice za djecu za 2024. godinu*: <https://dijete.hr/hr/izvjesca/izvjesca-o-radu-pravobranitelja-za-djecu/>
20. UNICEF (2021). *Best Practices for Working with Unaccompanied Migrant Children in Humanitarian Contexts. A Guide for Staff and Volunteers in the United States*. <https://www.unicef.org/media/114286/file/Best-practices-working-with-unaccompanied-migrant-children.pdf>
21. UNICEF (2021). *Uncertain Pathways: How gender shapes the experiences of children on the move*. (27 August 2021). https://data.unicef.org/wp-content/uploads/2021/09/Uncertain-Pathways-Sep-7th_final.pdf
22. UNICEF Srbija (2021). *Zaštita dece u migracijama - udžbenik i praktikum*. <https://www.unicef.org/serbia/publikacije/zastita-dece-u-migracijama-udzbenik-i-praktikum>
23. UNICEF (2022). *Global Multisectoral Operational Framework for Mental Health and Psychosocial Support of Children, Adolescents and Caregivers Across Settings*. UNICEF, New York. <https://www.unicef.org/media/109086/file/Global%20multisectorial%20operational%20framework.pdf>
24. UNICEF – Agora (2025). *Child Safeguarding Training*. <https://agora.unicef.org/course/info.php?id=29324>
25. UNICEF – Agora (2025). *Child Protection Systems Strengthening: Approach, Benchmarks, and Interventions*. <https://agora.unicef.org/course/info.php?id=35991>
26. Žegarac, N., Perišić, N., Burgund Isakov, A., Lončarević, K. i Marković, V. (2021). *Zaštita dece u migracijama: Pristup zasnovan na pravima*. Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka. <https://www.unicef.org/serbia/media/18851/file/Ud%C5%BEbenik%20Za%C5%A1tita%20dece%20u%20migracijama.pdf>
27. Žegarac, N., Perišić, N., Burgund Isakov, A., Lončarević, K. i Marković, V. (2021). *PRAKTIKUM - Zaštita dece u migracijama: Praksa centrirana ka detetu*. Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka. <https://www.fpn.bg.ac.rs/wp-content/uploads/Praktikum-Zastita-dece-u-migracijama.pdf>
28. Župarić-Iljić, D. (2024). *Skrb o djeci bez pratnje u Republici Hrvatskoj (Care Arrangements for Unaccompanied and Separated Children in Croatia)*. UNHCR Croatia. <https://www.unhcr.org/hr/wp-content/uploads/sites/19/2024/12/UNHCR-Skrb-o-djeci-bez-pratnje-u-RH.pdf>

9. PRILOZI

PROCJENA ZNANJA, VJEŠTINA I POTREBA STRUČNJAKA KOJI RADE S DJECOM BEZ PRATNJE

---

1. OSNOVNI PODACI

1.1. Dob (Molim upišite): _____

1.2. Spol

- a) Muško
- b) Žensko
- c) Ostalo/Ne želim se izjasniti

1.3. Koja je Vaša primarna stručna uloga u radu s DBP (Molimo označite 1 odgovor):

- ☐ Posebni skrbnik
- ☐ Socijalni radnik
- ☐ Psiholog
- ☐ Socijalni pedagog
- ☐ Odgajatelj
- ☐ Nešto drugo (molim navedite): _____

–

1.4. Koliko dugo radite s DBP? (Molimo označite 1 odgovor):

- ☐ Manje od 1 godine
- ☐ 1-3 godine
- ☐ 4-5 godina
- ☐ Više od 5 godina

1.5. U kojem radnom okruženju najčešće radite na skrbi o DBP?
(Molimo označite 1 odgovor):

- ☐ U prihvatilištu za tražitelje međunarodne zaštite (Porin ili Kutina)
- ☐ U centru za pružanje usluga u zajednici
- ☐ U Hrvatskom Crvenom križu
- ☐ U jednoj od organizacija civilnog društva
- ☐ Negdje drugdje (Molimo navedite): _____

2. PROCJENA ZNANJA I VJEŠTINA U RADU DJECOM BEZ PRATNJE

2.1. Kako biste ocijenili svoje znanje o tome tko su djeca bez pratnje i djeca odvojena od roditelja?

- 1 — Nedovoljno
- 2 — Dovoljno
- 3 — Dobro
- 4 — Vrlo dobro
- 5 — Izvrsno

2.2. Kako biste ocijenili svoje znanje o razlozima i povodu njihovog napuštanja zemlje porijekla i odvajanja od obitelji?

- 1 — Nedovoljno
- 2 — Dovoljno
- 3 — Dobro
- 4 — Vrlo dobro
- 5 — Izvrsno

2.3. Kako biste ocijenili svoje znanje o pravima (zajamčenost prava, pravni status) za DBP u Hrvatskoj?

- 1 — Nedovoljno
- 2 — Dovoljno
- 3 — Dobro
- 4 — Vrlo dobro
- 5 — Izvrsno

2.4. Kako biste ocijenili svoje znanje o dostupnim uslugama za DBP u Hrvatskoj?

- 1 — Nedovoljno
- 2 — Dovoljno
- 3 — Dobro
- 4 — Vrlo dobro
- 5 — Izvrsno

2.5. Kako biste ocijenili svoje znanje o rizicima koje mogu zahvatiti DBP na njihovom putu?

- 1 — Nedovoljno
- 2 — Dovoljno
- 3 — Dobro
- 4 — Vrlo dobro
- 5 — Izvrsno

2.6. Kako biste ocijenili svoje znanje o potrebama koje DBP imaju u Hrvatskoj?

- 1 — Nedovoljno
- 2 — Dovoljno
- 3 — Dobro
- 4 — Vrlo dobro
- 5 — Izvrsno

2.7. Kako biste ocijenili svoju sposobnost prepoznavanja znakova nasilja, iskorištavanja i rodno uvjetovanog nasilja među DBP?

- 1 — Nedovoljno
- 2 — Dovoljno
- 3 — Dobro
- 4 — Vrlo dobro
- 5 — Izvrsno

2.8. Kako biste ocijenili svoju sposobnost prepoznavanja znakova krijumčarenja među DBP?

- 1 — Nedovoljno
- 2 — Dovoljno
- 3 — Dobro
- 4 — Vrlo dobro
- 5 — Izvrsno

2.9. Kako biste ocijenili svoju sposobnost prepoznavanja znakova trgovine ljudima među DBP?

- 1 — Nedovoljno
- 2 — Dovoljno
- 3 — Dobro
- 4 — Vrlo dobro
- 5 — Izvrsno

2.10. Kako biste ocijenili svoju sposobnost rada s DBP s teškoćama u razvoju?

- 1 — Nedovoljno
- 2 — Dovoljno
- 3 — Dobro
- 4 — Vrlo dobro
- 5 — Izvrsno

2.11. Kako biste ocijenili svoje razumijevanje utjecaja spola djece bez pratnje na njihovu ranjivost, rizike i potrebe?

- 1 — Nedovoljno
- 2 — Dovoljno
- 3 — Dobro
- 4 — Vrlo dobro
- 5 — Izvrsno

2.12. Kako biste ocijenili svoju sposobnost rada specifično s djevojčicama bez pratnje?

- 1 — Nedovoljno
- 2 — Dovoljno
- 3 — Dobro
- 4 — Vrlo dobro
- 5 — Izvrsno

2.13. Koliko ste sigurni u svoje komunikacijske vještine u radu s DBP?

- 1 — U potpunosti nesiguran
- 2 — Nesiguran
- 3 — Niti siguran, niti nesiguran
- 4 — Siguran
- 5 — U potpunosti siguran
- 0 — Ne znam / Ne mogu procijeniti

2.14. Koliko ste sigurni u svoju sposobnost procjene potreba i najboljeg interesa DBP?

- 1 — U potpunosti nesiguran
- 2 — Nesiguran
- 3 — Niti siguran, niti nesiguran
- 4 — Siguran
- 5 — U potpunosti siguran
- 0 — Ne znam / Ne mogu procijeniti

2.15. Koliko ste sigurni u svoje vještine za rad s DBP u vezi Vaše procjene kriznih situacija u kojima se DBP mogu naći?

- 1 — U potpunosti nesiguran
- 2 — Nesiguran
- 3 — Niti siguran, niti nesiguran
- 4 — Siguran
- 5 — U potpunosti siguran
- 0 — Ne znam / Ne mogu procijeniti

2.16. Koliko ste sigurni u svoje vještine u pružanju podrške mentalnom zdravlju i psihosocijalnoj podršci djetetu bez pratnje?

- 1 — U potpunosti nesiguran
- 2 — Nesiguran
- 3 — Niti siguran, niti nesiguran
- 4 — Siguran
- 5 — U potpunosti siguran
- 0 — Ne znam / Ne mogu procijeniti

3. SPECIFIČNA ISKUSTVA U RADU S DBP

3.1. S koliko DBP prosječno radite tijekom jednog mjeseca?

- ☐ S nijednim ili s jednim
- ☐ 2—5
- ☐ 6—10
- ☐ 11—15
- ☐ 16—20
- ☐ Više od 21

3.2. U svom radu s jednim djetetom bez pratnje koliko često ste u kontaktu s njim?

- ☐ Jednom mjesečno
- ☐ Jednom tjedno
- ☐ Par puta tjedno
- ☐ Svaki dan ili gotovo svaki dan
- ☐ Više puta dnevno

3.3. Jeste li ikada prošli specijaliziranu edukaciju za rad s DBP?

- a) Ne
- b) Da, jednom prilikom
- c) Da, u više prilika

Ako je odgovor na prethodno pitanje "Da" - koliko su ukupno trajale edukacije?

(Molimo upišite broj dana trajanja) _____

Ako ste prošli specijaliziranu edukaciju/e - smatrate li da su vam one bile dovoljne za osposobljenost za rad s DBP?

- a) Da;
- b) Ne
- c) Ne znam / Ne mogu procijeniti

3.4. Koliko ste u svom radu upoznati sa sadržajem Protokola o postupanju prema djeci bez pratnje?

- 1 — Nedovoljno
- 2 — Dovoljno
- 3 — Dobro
- 4 — Vrlo dobro
- 5 — Izvrsno

3.5. Za koje od sljedećih područja smatrate da su Vam potrebna dodatna znanja ili vještine za rad s DBP? (Molimo označite sve što se odnosi na Vas)

- a) Opće informacije o razlozima i obujmu migracija u kojima sudjeluju djeca
- b) Pravni aspekti zaštite djeteta bez pratnje i procedure
- c) Prepoznavanje znakova nasilja, iskorištavanja ili trgovine ljudima
- d) Prepoznavanje znakova rodno uvjetovanog nasilja
- e) Podrška mentalnom zdravlju i psihosocijalna podrška
- f) Kulturna osjetljivost i komunikacija s djecom
- g) Postupanje s ranjivim skupinama (npr. djeca s teškoćama, žrtve mučenja, rodne manjine)
- h) Tehnike i metode rada u kriznim situacijama
- i) Vještine koordinacije s drugim akterima u sustavu skrbi za djecu
- j) Nešto drugo (molim navedite): _____

4. IZAZOVI U RADU I VRSTE PODRŠKE

4.1. Koji su najveći izazovi s kojima se susrećete pri prepoznavanju i radu na slučajevima nasilja, iskorištavanja, rodno uvjetovanog nasilja, krijumčarenja ili trgovine ljudima među DBP? (Molimo rangirajte prvih pet opcija s kojima se najčešće susrećete povlačenjem pojedinih tvrdnji na vrh, pri čemu prvorangirana označava najveći izazov)

- ☐ Nedostatak specijalizirane edukacije o ovim temama
- ☐ Teškoće u komunikaciji s djetetom zbog jezične barijere
- ☐ Teškoće u uspostavi odnosa povjerenja s djetetom
- ☐ Teškoće koje proizlaze iz razlika u kulturi ili razumijevanja kulturnog miljea iz kojeg dijete dolazi
- ☐ Teškoće koje proizlaze iz spolnih/rodnih specifičnosti
- ☐ Teškoće u pružanju podrške mentalnom zdravlju i psihosocijalnoj podršci
- ☐ Nedostatak informacija o situaciji djeteta (o obitelji, porijeklu, obrazovanju)
- ☐ Ograničena suradnja s policijskim i drugim službenicima sustava unutarnjih poslova
- ☐ Ograničena suradnja s posebnim skrbnicima i drugim službenicima sustava socijalne skrbi

- ☐ Ograničena suradnja sa sustavom obrazovanja
- ☐ Ograničena suradnja sa zdravstvenim sustavom
- ☐ Emocionalno opterećenje i profesionalno sagorijevanje („burnout“)

4.2. Koja vrsta podrške bi Vam najviše pomogla u prepoznavanju ovih rizika i upravljanju njima? (Molimo rangirajte prvih pet opcija koje Smatrate najkorisnijima povlačenjem pojedinih tvrdnji na vrh, pri čemu prvorangirana označava najveći stupanj korisnosti)

- ☐ Edukacija o provedbi procjene ranjivosti i snaga djeteta
- ☐ Edukacija o prepoznavanju znakova nasilja, iskorištavanja, uključujući i trgovinu ljudima
- ☐ Edukacija o rodno uvjetovanom nasilju
- ☐ Edukacija o kulturnoj osjetljivosti i kulturnim specifičnostima
- ☐ Alati za procjenu najboljeg interesa djeteta prilagođeni djetetu bez pratnje
- ☐ Pristup prevoditeljima i kulturnim posrednicima
- ☐ Smjernice za procjenu rizika i intervenciju
- ☐ Supervizija u radu
- ☐ Edukacija o pružanju podrške mentalnom zdravlju i psihosocijalnoj podršci djetetu
- ☐ Direktna podrška mentalnom zdravlju i psihosocijalna podrška meni kao stručnjaku
- ☐ Bolja koordinacija s pravosudnim i policijskim službenicima
- ☐ Bolja koordinacija sa posebnim skrbnicima i drugim stručnim radnicima u sustavu socijalne skrbi
- ☐ Bolja koordinacija sa stručnjacima u sustavu obrazovanja
- ☐ Bolja koordinacija sa zdravstvenim stručnjacima

4.3. Koliko često sudjelujete u provedbi procjene najboljeg interesa djeteta u svom radu s DBP?

- 1 — Nikada
- 2 — Rijetko
- 3 — Povremeno
- 4 — Često
- 5 — Vrlo često

4.4. Koji su najveći izazovi u provođenju procjene najboljeg interesa djeteta? (Molimo rangirajte prve četiri opcije koje Smatrate najvažnijima povlačenjem pojedinih tvrdnji na vrh, pri čemu prvorangirana označava najveći izazov)

- ☐ Nedostatak informacija o djetetovoj obitelji
- ☐ Nedostatak informacija o djetetovom ranijem djetinjstvu, obrazovanju ili kulturnoj pozadini

- ☐ Ograničeno vrijeme za detaljnu procjenu
- ☐ Nedostatak standardiziranih alata ili smjernica za procjenu
- ☐ Jezične ili kulturne barijere u komunikaciji s djetetom
- ☐ Procjena dobi djeteta
- ☐ Procjena veza i odnosa s odraslim osobama u grupi s kojom je zatečeno dijete
- ☐ Sukob između pravnih zahtjeva i djetetovih potreba
- ☐ Nešto drugo (Molim navedite): _____

4.5. Koja vrsta podrške bi Vam olakšala provođenje procjene najboljeg interesa djeteta? (Označite sve što se odnosi na Vas)

- ☐ Edukacija o metodologiji procjene najboljeg interesa djeteta
- ☐ Pristup standardiziranim alatima i smjernicama
- ☐ Više vremena za individualni rad s djetetom
- ☐ Suradnja s drugim stručnjacima u procesu procjene
- ☐ Pristup prevoditeljima ili kulturnim posrednicima
- ☐ Nešto drugo (Molim navedite): _____

5. OSNAŽIVANJE DBP

5.1. S obzirom na njihov ubrzani tranzit, koliko često imate priliku raditi na osnaživanju DBP tijekom njihova boravka u Hrvatskoj?

- 1 — Nikada ili gotovo nikada
- 2 — Rijetko
- 3 — Povremeno
- 4 — Često
- 5 — Vrlo često

5.2. Koje aktivnosti ili pristupe smatrate najučinkovitijima za osnaživanje DBP? (Molimo rangirajte prvih pet opcija koje smatrate najučinkovitijima povlačenjem pojedinih tvrdnji na vrh, pri čemu prvorangirana označava najveći stupanj korisnosti)

- ☐ Pružanje informacija o njihovim pravima i dostupnim uslugama
- ☐ Podrška mentalnom zdravlju i psihosocijalna podrška
- ☐ Edukacija prilagođena djetetu o prepoznavanju rizika u kojem se mogu naći
- ☐ Grupne radionice s vršnjacima
- ☐ Povezivanje s udrugama ili s lokalnom zajednicom
- ☐ Pristup obrazovanju i školovanje
- ☐ Individualni razgovori prilagođeni dobi
- ☐ Korištenje kreativnih alata (npr. crteži, priče)
- ☐ Sportske i rekreacijske aktivnosti

- ☐ Nešto drugo (Molim navedite): _____

5.3. Koji su najveći izazovi u osnaživanju djece tijekom njihovih putovanja i boravka u Hrvatskoj? (Molimo označite četiri koje smatrate najvažnijima)

- ☐ Nedostatak vremena za osnaživanje zbog brzog tranzita
- ☐ Jezične i kulturne barijere
- ☐ Nedostatak povjerenja djece prema stručnjacima
- ☐ Emocionalna stanja djece
- ☐ Ograničeni resursi za programe osnaživanja
- ☐ Osjećaj nesigurnosti djeteta zbog uvjeta u zemljama kroz koje prolazi
- ☐ Zajednički smještaj s odraslima osobama koje mu nisu srodnici i koje nisu odgovorne za njega
- ☐ Snižena motivacija djeteta
- ☐ Nedostatak koordinacije raznih tijela koje se bave njima u Hrvatskoj
- ☐ Nedostatak koordinacije između zemalja kroz koje prolaze
- ☐ Nešto drugo (Molim navedite): _____

6. POTREBE STRUČNJAKA ZA UČINKOVITIJI RAD NA AKTIVNOSTIMA SKRBI

6.1. Kao stručnjak koje specifične potrebe imate kako biste učinkovitije pomogli DBP? (Molimo označite pet opcija koje se odnose na Vas)

- ☐ Smanjenje administrativnog opterećenja, za više vremena za individualni rad s djecom
- ☐ Specijalizirani trening za rad s DBP
- ☐ Pristup alatima za procjenu ranjivosti, rizika i snaga djeteta
- ☐ Sustavnija suradnja s drugim stručnjacima
- ☐ Protočnija razmjena informacija s nadležnim ministarstvima
- ☐ Pristup prevoditeljima i kulturnim medijatorima
- ☐ Redovita supervizija za stručnjake koji neposredno rade s djecom bez pratnje
- ☐ Uključivanje dodatnih stručnjaka (npr. interkulturni medijatori, asistenti, vršnjački mentori)
- ☐ Edukacija o prepoznavanju zdravstvenih potreba djeteta
- ☐ Edukacija o specifičnostima rada s djecom s teškoćama u razvoju
- ☐ Edukacija o specifičnostima rada s obzirom na spol djeteta
- ☐ Nešto drugo (Molim navedite): _____

6.2. Koji su najčešći zdravstveni problemi s kojima se susrećete kod DBP? (Molimo označite sve što proizlazi iz Vašeg iskustva rada s DBP)

- ☐ Fizičke ozljede
- ☐ Iscrpljenost

- ☐ Teškoće mentalnog zdravlja (npr. osjećaj nemira, tjeskobe, anksioznost, i sl.)
- ☐ Neprocijepljenost i nedostatna imunizacija
- ☐ Kronična zdravstvena stanja
- ☐ Neuhranjenost ili pothranjenost
- ☐ Zloupotreba sredstava koja izazivaju ovisnost (alkohol, droge)
- ☐ Nešto drugo (Molim navedite): _____

**6.3. Koji su najveći izazovi u integraciji DBP u Hrvatskoj?
(Molimo označite sve što je primjenjivo)**

- ☐ Nesigurnost pravnog statusa djeteta
- ☐ Neadekvatnost smještaja
- ☐ Nedostatak programa za učenje jezika
- ☐ Ograničen pristup obrazovanju
- ☐ Predrasude ili diskriminacija u zajednici
- ☐ Nešto drugo (Molim navedite): _____

6.4. Koliko često radite na slučajevima spajanja DBP s njihovim obiteljima?

- 1 — Nikada
- 2 — Rijetko
- 3 — Povremeno
- 4 — Često
- 5 — Vrlo često

**6.5. Koji su najveći izazovi u procesu traženja i spajanja obitelji?
(Molimo označite sve što je primjenjivo)**

- ☐ Nedostatak informacija o lokaciji obitelji
- ☐ Pravne prepreke (npr. vize, dokumenti)
- ☐ Upitna sigurnost obiteljskog okruženja
- ☐ Ograničena suradnja s ustanovama u drugim zemljama
- ☐ Emocionalne poteškoće djeteta
- ☐ Nešto drugo (Molim navedite): _____

7. INFORMIRANOST O PAKTU O MIGRACIJAMA I AZILU I STANDARDNIMA PRIHVATA

7.1. Kako biste ocijenili svoju upoznatost s Paktom o migracijama i azilu?

- 1 — Nedovoljno
- 2 — Dovoljno
- 3 — Dobro

4 — Vrlo dobro

5 — Izvrsno

7.2. Kako biste ocijenili svoju upoznatost s primjenom ovog Pakta u Hrvatskoj u području standarda za prihvata tražitelja međunarodne zaštite?

1 — Nedovoljno

2 — Dovoljno

3 — Dobro

4 — Vrlo dobro

5 — Izvrsno

7.3. S obzirom na standarde za prihvata tražitelja međunarodne zaštite, rangirajte oblike smještaja djeteta bez pratnje prema prikladnosti povlačenjem tvrdnji prema vrhu (pri čemu onaj na vrhu označava najprikladniji, a onaj na dnu najneprikladniji standard prihvata)?

- ☐ S odraslim srodnicima
- ☐ U udomiteljsku obitelj
- ☐ U centar za smještaj s posebnim mogućnostima zbrinjavanja djece
- ☐ U druge smještajne objekte prikladne za DBP (npr. samostalno stanovanje uz podršku)
- ☐ U centar za smještaj za odrasle tražitelje međunarodne zaštite, ako imaju 16 godina ili više

8. ZAKLJUČNA PITANJA I PREPORUKE

8.1. Koje specifične vještine ili znanja smatrate ključnima za rad s DBP te za njihovo osnaživanje za vrijeme boravka u Hrvatskoj?

Molimo navedite: _____

8.2. Imate li dodatne prijedloge kako poboljšati sustav podrške za DBP i stručnjake koji s njima rade?

Molimo navedite: _____

8.3. Ako imate bilo što dodati što smatrate važnim a nije bilo pokriveno pitanjima, slobodno dopišite: _____

_____
_____

Hvala vam na vašem vremenu i doprinosu!

Informirani pristanak (za fokus grupe)

Hvala Vam što ste pristali ste sudjelovati u istraživanju „Znanja, vještine, potrebe i alati stručnjaka u osnaživanju djece bez pratnje za prepoznavanje i smanjenje rizika s kojima se suočavaju djeca u pokretu“ na projektu ***Pathway to Empowerment: Strengthening the services for children on the move***, kojeg provodi Centar za nestalu i zlostavljanu djecu u sklopu programa „Podrška djeci i obitelji u migracijama u procesu zaštite i integracije u Hrvatskoj“, financiranog sredstvima Državnog tajništva za migracije Švicarske Konfederacije i podržanog od strane Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike.

Projekt ima za cilj jačanje kapaciteta pružatelja socijalnih usluga kako bi osigurali da djeca bez pratnje imaju pristup integriranoj, inkluzivnoj i visokokvalitetnoj zaštiti te uslugama podrške i specijaliziranim intervencijama u obitelji i zajednici. Očekuje se da će aktivnosti temeljene na terenskom prikupljanju podataka rezultirati nizom specijaliziranih intervencija, odnosno sveobuhvatnog alata koji će pružati praktične smjernice i jednostavne resurse pružateljima socijalnih usluga i drugim organizacijama u radu s djecom bez pratnje, s ciljem osnaživanja djeteta da prepozna rizike i informira se gdje potražiti pomoć na svom putu prema zemlji destinaciji.

Vaše sudjelovanje u prikupljanju podataka koji se vodi metodom grupnog intervjua (fokusne grupe) doprinijet će ostvarenju svrhe projekta. Pozvani ste, zajedno s drugim stručnjacima, sudjelovati u fokusnoj grupi zbog svoje stručnosti, znanja i iskustva o ovoj temi. Svrha fokusnih grupa je prikupiti kvalitativne podatke o sljedećim temama: uloga odgajatelja i drugih stručnih suradnika u rad s djecom bez pratnje; prepoznavanje rizika s kojima se na svom putu do određene zemlje susreću djeca bez pratnje; upravljanje tim rizicima; strategije i mehanizmi osnaživanja djece bez pratnje; potrebe odgajatelja i drugih stručnih suradnika u smislu edukacije i treninga za učinkovitiji rad na osnaživanju djece bez pratnje; ostale teme.

Fokusne grupe provodi suradnik na projektu Drago Župarić-Iljić, koji ujedno radi i transkripciju i analizu podataka. Očekuje se da će prosječno trajanje fokusne grupe biti 120 minuta. One će biti snimane digitalnim diktafonom, a tijekom razgovora će se voditi bilješke. Audio zapisi, transkripti fokusnih grupa te potpisani obrasci informiranog pristanka bit će pohranjeni u sigurnom okruženju kod voditelja istraživanja i u Centru za nestalu i zlostavljanu djecu, a sudionici fokusnih grupa mogu zatražiti pristup ili brisanje svojih podataka u bilo kojem trenutku. Pristup podacima imat će samo članovi projektnog tima. Centar će zadržati Vaše osobne podatke samo onoliko vremena koliko je potrebno u svrhu obrade prikupljenih podataka te će biti uništeni sukladno dogovorenom okviru, najviše pet godina nakon završetka projektnih aktivnosti. Audio zapis fokusne grupe će se transkribirati (djelomično ili u cijelosti), a podaci će se koristiti isključivo u analitičke svrhe pisanja i objavljivanja projektnih radnih dokumenata, za izradu edukativnih materijala te eventualno za objavu u znanstveno-stručnim publikacijama.

S obzirom na Vašu funkciju i ulogu u ustanovi u kojoj radite jamčimo Vam anonimizaciju, tj. Vaši anonimizirani osobni podaci bit će tretirani s povjerljivošću i tajnošću, te će se koristiti u dobroj vjeri i u skladu s najboljim praksama i pravilima ponašanja u društvenim znanostima. Povjerljivost vaših osobnih podataka bit će osigurana na sljedeći način: Vaše ime neće biti uključeno u transkript, već će biti zamijenjeno generičkom šifrom; bilo koji objavljeni citat iz fokusne grupe neće biti potpisan Vašim imenom, već anonimiziran s uopćenim podacima o poslu ili zanimanju ili statusu (npr. odgajatelj, socijalna radnica, posebni skrbnik, i slično). Vaši podaci bit će obrađeni u skladu s Uredbom EU 2016/679 (GDPR) i Uredbom (EU) 2018/1725 (o zaštiti pojedinaca u vezi s obradom osobnih podataka u institucijama, tijelima, uredima i agencijama Unije). Ovo istraživanje je dobilo pozitivno mišljenje Povjerenstva Odsjeka za sociologiju za prosudbu etičnosti istraživanja Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Vaše sudjelovanje u ovoj fokusnoj grupi je dobrovoljno i možete ga prekinuti u bilo kojem trenutku. Imate pravo povući svoj pristanak tijekom ili nakon obavljene fokusne grupe, a ovo povlačenje uključuje i pravo uskrate korištenja podataka koje ste podijelili tijekom fokusne grupe. Vi nam pomažete da bolje razumijemo navedenu temu i da dobijemo potrebne podatke za izradu naznačenih edukativnih alata, za koje se nadamo da će i Vama olakšati rad s djecom bez pratnje u budućnosti. Jedan ispunjeni i potpisani primjerak ovog Informiranog pristanka ostaje Vama, a jedan zadržava voditelj istraživanja.

Ispunjavanjem podataka u nastavku i potpisivanjem ovog obrasca pristajete na audio snimanje fokusne grupe i korištenje podataka u skladu s gore navedenim ciljevima i postupcima.

IME: _____ PREZIME: _____

ORGANIZACIJA / AFILIJACIJA: _____

TELEFON / MOBILNI TELEFON: _____

E-MAIL ADRESA: _____

Stavljanjem potpisa i datuma dajem suglasnost da se gore navedeni osobni podaci čuvaju i koriste od strane Centra za nestalu i zlostavljaju djecu, pod gore navedenim uvjetima:

U : _____, __ / __ / 2025.

Potpis: _____

Ako imate bilo kakvih pitanja ili nedoumica, želite dodatne informacije o programu ili ako želite naknadno povući svoj pristanak, kontaktirajte Draganu Tubić na:
dragana.tubic@cnzd.org

Protokol fokusne grupe (za stručnjake)

UVOD

---

0. Molim Vas da se ukratko predstavite i u generalnim crtama opišete Vaš rad i angažman u sustavu prihvata, zaštite i skrbi o djeci bez pratnje i djeci odvojenoj od roditelja u Hrvatskoj.
1. *Alternativno, proširena verzija pitanja:* Molim Vas da se ukratko predstavite. Koliko dugo radite s djecom bez pratnje kao odgajatelj ili stručni suradnik u sustavu socijalne skrbi ili prihvatilištu za tražitelje međunarodne zaštite? Molim opišite ukratko svoj rad i nadležnost u postupku prihvata te kasnije skrbi o djeci bez pratnje.

RAZUMIJEVANJE POJMOVA I PROCESA

---

2. Možete li na svoj način opisati termine koji se najčešće koriste u ovom području, poput: „dijete u pokretu“, „dijete bez pratnje“, „dijete odvojeno od roditelja“? Nalazite li neke razlike ili specifičnosti u odnosu kako vi razumijete ove pojmove naspram toga kako su definirani u zakonima, pravilnicima i protokolima? Molimo pojasnite.

NAPOMENA (navesti po potrebi):

U kontekstu ove fokusne grupe/intervjua prvenstveno mislimo na djecu bez pratnje i djecu odvojenu od roditelja ili skrbnika koji su u Hrvatskoj zatečeni ili u statusu neregularnog kretanja/boravka ili pak kao tražitelji međunarodne zaštite, ili s nekim oblikom odobrene međunarodne zaštite (azil, supsidijarna zaštita ili privremena zaštita), kao i djecu žrtve trgovine ljudima. Primarno nas zanimaju postupci prihvata i skrbi koji se odnose na njih sukladno međunarodnim i europskim standardima, no posebice prema nacionalnom Obiteljskom zakonu (NN 156/2023), Zakonu o socijalnoj skrbi (NN 156/2023) te Zakonu o međunarodnoj i privremenoj zaštiti (NN 17/2025) i nekim stavkama Zakona o strancima (NN 40/2025), kao i prema trenutno važećem Protokolu o postupanju prema djeci bez pratnje iz 2018.

3. Sukladno Vašim iskustvima iz prakse, koji su najčešći razlozi i povod napuštanja zemlje porijekla djece bez pratnje s kojima ste radili? Kada se i zašto događa odvajanje od obitelji ili drugih srodnika koji skrbe o njima? Prepoznajete li razlike u povodu napuštanja zemlje i porijekla djece s obzirom na njihov spol i rodni identitet?
4. Sukladno Vašim saznanjima s terena, koji su najčešći načini dolaska djece bez pratnje do Hrvatske i najučestalija mjesta ulaska u Hrvatsku? Prepoznajete li razlike u načinima dolaska djece s obzirom na njihov spol i rodni identitet?
5. Smatrate li da ste sustavno i kvalitetno informirani od strane nadležnih službi (policijske uprave/postaje, ili lokalnog ureda Hrvatskog zavoda za socijalni rad) o dolasku, prisutnosti i profilu djece bez pratnje za koje ćete biti zaduženi? Što bi moglo i trebalo bolje u svrhu poboljšanja ove procedure?
6. Koliko ste upoznati s Paktom o migracijama i azilu, kao i s EU Direktivom 2024/1346 o utvrđivanju standarda za prihvata tražitelja međunarodne zaštite u Hrvatskoj za djecu bez pratnje?

PREPOZNAVANJE RIZIKA

---

7. S kojim sve rizicima se suočavaju djeca bez pratnje na svom putu? Nastavljaju li se neki od tih rizika i nakon što je dijete bez pratnje identificirano na hrvatskom teritoriju i upućeno u daljnju proceduru smještaja i skrbi? Molim pojasnite.
8. Kako prepoznati znakove da su djeca bez pratnje bila izložena nasilju, iskorištavanju i zlostavljanju? Koji su najčešći slučajevi tj. primjeri izloženosti svemu tome s kojima se susrećete u svom radu s djecom bez pratnje? *(Naglasiti da nipošto ne iznose osobne identificirajuće podatke o djeci, nego generalno dojmove i razmišljanja)*
9. Koji je utjecaj spola i rodnog identiteta djece bez pratnje na njihovu ranjivost i rizike kojima su izloženi? Koliko često se susrećete s rodno uvjetovanim nasiljem među djecom bez pratnje? Molim pojasnite.
10. Koji su najčešći zdravstveni problemi s kojima se susrećete u radu s djecom bez pratnje? Kako pristupiti i raditi s djecom bez pratnje s teškoćama u razvoju?
11. Sukladno Vašim iskustvima iz prakse, kako uočavate i procjenjujete znakove rizika u smislu toga da je dijete bez pratnje potencijalna žrtva trgovine ljudima? Što radite u slučaju kada prepoznate da je dijete krijumčareno ili da će eventualno nastaviti svoj put krijumčarskim mrežama?
12. Prepoznajete li rizike u prihvatu i smještaju djece u centrima za pružanje usluga u zajednici ili prihvatilištima za tražitelje međunarodne zaštite? Ako da, koje rizike tu prepoznajete? Molim pojasnite.

UPRAVLJANJE RIZICIMA

---

13. Na koji način sudjelujete u procjeni potreba djeteta bez pratnje za vrijeme smještaja i donošenju individualnog plana/odluke o trajnijoj skrbi i statusu djeteta? Što sve obuhvaća takva procjena i koja su najčešća rješenja?
14. Kako u praksi procjenjujete najbolji interes djeteta i koji su najveći izazovi u ovoj proceduri? Na temelju rezultata iz anketnog upitnika pokazalo se da su tri najveća izazova u ovom smislu *(navesti nakon obrade ankete)*. Kako to komentirate?
15. Što u slučaju da sumnjate na iskazanu dob djeteta bez pratnje? Koji su primjeri iz prakse oko ovoga? Kako postupate u slučaju sumnje da osoba iskazuje da je odrasla, a evidentno se radi o djetetu?
16. Imate li iskustva s traženjem i spajanjem obitelji za djecu bez pratnje? Imate li iskustva rada na Dublinskim povratcima? Koji su u oba ova slučaja najveći rizici i izazovi i kako ih rješavate?
17. Što smatrate najvećim izazovima oko uključivanja djece bez pratnje u odgojno-obrazovni sustav? Kako surađujete sa stručnjacima iz škola na prepoznavanju i ublažavanju rizika kojima su izložena djeca bez pratnje?

18. Imate li uspostavljene procedure ili saznanja o postupanju u slučaju kriznih situacija (npr. u slučaju masovnijeg priljeva na granice)? Koja je uloga Vaše ustanove u tim situacija? Koje su specifičnosti takvog rada? Kako upravljati rizicima koji proizlaze iz sigurnosnih i humanitarnih zahtjeva u takvom kontekstu?

STRATEGIJE I MEHANIZMI OSNAŽIVANJA DJECE

---

19. Koje specifične vještine ili znanja smatrate ključnima kako biste mogli raditi na osnaživanju djece bez pratnje za vrijeme njihovog boravka u Hrvatskoj, posebice s obzirom na situaciju njihovog ubrzanog tranzita kroz Hrvatsku?
20. Koje pedagoške pristupe i konkretne aktivnosti smatrate praktičnim i učinkovitim za smanjivanje ranjivosti djece bez pratnje koji su u pokretu, i rizika koji ih ugrožavaju na putu?
21. Koji je najbolji način da djeca bez pratnje doznaju informacije o pravima i uslugama koje imaju u Hrvatskoj i zajednici u kojoj su smješteni?
22. Na koje načine u svom radu gradite odnos povjerenja i sigurnosti između Vas i djeteta bez pratnje? Koji je način najbolji za motivirati dijete bez pratnje da se zadrži u ustanovi u kojoj je smješteno i da razmotri opciju ostanka u Hrvatskoj?
23. Koje su najbolje aktivnosti koje se mogu provoditi u svrhu psihosocijalne podrške i podrške mentalnom zdravlju za djecu bez pratnje?
24. Koje su aktivnosti učinkovite za osnaživanje djevojčica bez pratnje? A koje za osnaživanje ranjivih skupina djece u pokretu, posebice žrtava nasilja i djece s teškoćama?
25. Imate li iskustva s osnaživanjem djece bez pratnje koja su se dulje zadržala u Hrvatskoj u smislu asistencije kod njihove integracije u život lokalne zajednice? Što tu funkcionira, a što ne?

POTREBE ODGAJATELJA I DRUGIH STRUČNIH SURADNIKA

---

26. Jeste li pohađali edukacije o rizicima kojima mogu biti izložena djeca bez pratnje poput nasilja, iskorištavanja i zlostavljanja, krijumčarenja i trgovine ljudima? Koje su vam bila najkorisnija znanja i vještine koje ste tamo usvojili? Za koje teme su Vam potrebna dodatna znanja ili vještine za rad s djecom bez pratnje?
27. Kako u radu s djecom bez pratnje rješavate problem prevođenja? Jesu li dostupni i kako prevoditelji i interkulturalni medijatori mogu pomoći u procesu prepoznavanja rizika u kojima se djeca mogu nalaziti, i u aktivnostima osnaživanja djece bez pratnje?
28. Koje dodatne moguće aktere prepoznajete kao važne za pitanja osiguranja prihvata, zaštite i skrbi o djeci bez pratnje? Koje su njihove uloge i nadležnosti koje mogu pomoći u osmišljavanju boljih modela prepoznavanja faktora rizika i osnaživanja djece bez pratnje i stručnjaka za rad s njima?
29. Koja vrsta podrške bi najviše pomogla u osnaživanju Vas kako biste bolje prepoznali faktore rizika s kojima se susreću djeca bez pratnje i učinkovitije upravljali njima? Na koje načine se nosite sa stresom i eventualnim profesionalnim sagorijevanjem koje se događa u Vašem radu?

ZAKLJUČNA PITANJA I PREPORUKE

---

30. Ako već nismo pokrili to u dosadašnjim pitanjima, možete li izdvojiti neke primjere dobre prakse oko prihvata, smještaja, zaštite i skrbi o djeci bez pratnje u Hrvatskoj? Koje su vaše konkretne preporuke za poboljšanje nacionalnih praksi oko prepoznavanja i smanjenja rizika s kojima se djeca bez pratnje susreću i rada na osnaživanju djece u pokretu?
31. Molim Vas, podijelite s nama svoja završna razmišljanja, nedoumice ili komentare, one koji bi mogli doprinijeti poboljšanju nacionalnog sustava skrbi o djeci bez pratnje na zakonodavnoj, institucionalnoj ili praktičnoj razini. Slobodno dodajte sve što smatrate važnim, ako nije bilo pokriveno našim pitanjima. Hvala Vam na sudjelovanju!
32. Molim vas na samom kraju još jednom potvrditi da se podaci izrečeni u ovom razgovoru mogu koristiti u predviđene svrhe i na način koji Vam je bio objašnjen.

Set dodatnih pitanja za provedbu fokusne grupe u Bihaću

---

1. Kako biste opisali tipičan dan u Privremenom prihvatnom centru?
S kojim grupama migranata najčešće radite?
2. Koje su najčešće potrebe djece migranata i posebice djece bez pratnje, s kojima se susrećete u kampu? Kako bolje odgovoriti na potrebe djece bez pratnje u uvjetima tranzitnog kampa? Koje specifičnosti prepoznajete u načinu dolaska i potrebama djece bez pratnje s obzirom na spol?
3. Na koji je način osigurana pomoć i podrška za djecu bez pratnje u kampu?
Koje su sve usluge osigurane za djecu bez pratnje u kampu?
4. Postoje li specifične usluge za djevojčice bez pratnje, kao i za djecu bez pratnje s teškoćama u razvoju i za druge ranjive skupine?
5. Kako se Vi osobno nosite s poteškoćama i izazovima u radu s djecom migrantima bez pratnje u tranzitnom kampu? Koji su specifični izazovi u tom kontekstu?
6. Možete li opisati jednu od stvarnih situacija koju ste u proteklih godinu dana imali u kontekstu prepoznavanja rizika, postupanja i izazova u radu s djecom bez pratnje u privremenom prihvatnom centru?
7. Kako uvjeti u tranzitnim kampovima u Bosni i Hercegovini (npr. prenapučenost, nedostatak resursa) utječu na mentalno zdravlje djece bez pratnje?
Kako se nosite s tim izazovom?
8. Kakva je suradnja s lokalnim vlastima i međunarodnim organizacijama (npr. IOM, UNHCR, UNICEF) u kampu?
Gdje vidite prostor za poboljšanje te suradnje?
9. S obzirom na to da je Bosna i Hercegovina tranzitna zemlja na Balkanskoj ruti i s obzirom na nesigurnost daljnjih kretanja migranata, kao i s obzirom na nasilje na granicama, kako to utječe na dinamiku Vašeg rada s djecom bez pratnje u kampu?
10. Koju vrstu podrške smatrate najpotrebnijom za Vaš rad u tranzitnom kampu na prepoznavanju faktora rizika s kojima se suočavaju djeca bez pratnje?
Kako upravljati tim rizicima?
11. Što bi, prema Vašem mišljenju, najviše poboljšalo uvjete za djecu bez pratnje u tranzitnim kampovima u Bosni i Hercegovini? Što bi najviše pomoglo da ih se osnaži, bilo za ostanak, bilo za daljnji put, ako je to ono što oni žele?

Uvodni tekst za intervju i Informirani pristanak (s djecom bez pratnje)

Dobar dan, ja se zovem Drago i radim sa studentima kao učitelj, profesor na jednom fakultetu u Zagrebu, u Hrvatskoj. Hvala ti što si našao vremena da se vidimo i pristao da porazgovaramo. Sa mnom je moj prevoditelj XY, koji će direktno prevoditi sve što mi budemo razgovarali, sve točno onako kako ti kažeš. Ne moraš nam reći svoje ime, no ako želiš možeš nam reći kako bi htio da te zovemo. To može biti tvoj nadimak, ako ga imaš, ili neko izmišljeno ime koje ti se sviđa, koje možda znaš iz priča ili filmova, iz sporta, ili iz svijeta glazbe. Volio bih te pitati par pitanja o tome kako si, kako ti se sviđa u ovom gradu, kako je živjeti tu gdje si sada i želiš li nastaviti živjeti ovdje ili bi više volio otići odavde i živjeti negdje drugdje. Volio bih te pitati i par pitanja o tvojoj obitelji, o načinima na koje si došao u Hrvatsku (ili u Bosnu i Hercegovinu), o dobrim i lošim stvarima koje si doživio putem, ako mi budeš mogao pričati o tome ili o svemu što mi ti budeš htio reći i s čim ćeš se osjećati ugodno da mi ispričaš.

Naš razgovor može potrajati oko pola sata ili malo više od toga, no možemo raditi i pauze ako bude potrebno. Ovdje smo samo da razgovaramo i ako ti se to ne sviđa možemo prekinuti razgovor u bilo kojem trenutku. Ili ako ti neke teme i pitanja stvaraju nelagodu možemo ih jednostavno preskočiti. Ni ja ni prevoditelj nećemo nikome drugome reći o čemu smo ovdje razgovarali, i nitko neće moći povezati ovaj razgovor s tobom osobno, da si to baš ti rekao. No bitno mi je da te saslušam jer želim naučiti nešto o tome kako žive djeca i mlade osobe poput tebe. Ovaj naš razgovor možda ne može pomoći na neki značajniji način tebi osobno, ali će možda pomoći nekoj djeci bez pratnje koja će ubuduće doći u Hrvatsku/BiH da imaju bolje uvjete boravka, ili ako se odluče da ne žele ostati u Hrvatskoj/BiH da onda nastave svoj put na neke sigurnije načine, bez straha da će im se na tom putu dogoditi nešto loše.

Osim što možemo preskočiti teme i pitanja koje ti stvaraju nelagodu, u svakom trenutku možemo prekinuti razgovor. O sadržaju našeg razgovora neće znati ništa ni tvoj posebni skrbnik ni tvoji odgajatelji. Ipak, u slučaju da tijekom našeg razgovora budeš osjetio neku uznemirenost i potištenost, tada ćemo se zajedno obratiti (*ime i kontakt lokalne socijalne radnice ili psihologinje u domu/prihvatilištu/prihvatnom centru u kojem boravi*) i porazgovarat ćeš s njim/njom o tome što te čini uznemirenim ili neraspoloženim. Molim te pokušaj razumjeti i ovo: ako će nešto od onoga što ćeš mi reći upućivati na to da si za vrijeme boravka ovdje iskusio nešto jako loše, ja ću morati to reći nekim osobama koji će ti onda pomoći. Ali nemoj se plašiti, ako ćeš trebati bilo koju vrstu pomoći tvoja će dobrobit uvijek biti na prvom mjestu, sve će biti učinjeno da te se zaštiti i da ti se pomogne, i da više ne doživiš loše stvari, barem dok si ovdje, a nadamo se ni na tvom daljnjem putu.

Sada kada sam ti sve pojasnio, volio bih da porazgovaramo i da snimim naš razgovor ovim audio uređajem (*pokazati diktafon*), ali samo ton, zvuk, bez slike. To mi je bitno za kasnije kada ću slušati snimku i iz nje izvlačiti neke bilješke o tome što smo razgovarali, kako bih još bolje razumio što si mi rekao. Obećavam ti da nitko drugi neće slušati snimku ovoga što ćemo pričati, nego samo ja. Imaš li ti neko pitanje za mene prije početka?

Možemo li početi s razgovorom i sa snimanjem ako se slažeš?
(*pričekati potvrđan usmeni odgovor*)

Protokol intervjuja (za djecu bez pratnje)

---

1. Možeš li mi reći koliko imaš godina? (*u intervjuima s mladim, punoljetnim osobama prilagoditi pitanja u prošlom vremenu, npr. Koliko si imao godina kada si bio došao u Hrvatsku?*) Koliko si već dugo ovdje u Hrvatskoj/Bosni i Hercegovini?
2. Molim te ako mi možeš reći imaš li mamu i tatu i gdje su oni sad? A drugu braću i sestre? Znaš li gdje su oni i da li su dobro? Imaš li neki način da razgovaraš s njima i koliko često? Znaju li oni da si ti sada ovdje? Možeš li mi reći zašto si odlučio otići iz svoje zemlje? Što te je ponukalo na to? Je li te netko nagovorio na to? Tko te podržao u toj odluci?
3. Jesi li došao ovdje sam ili si putovao s nekim? S kim si putovao? Kakvo je bilo to putovanje? Jesi li se plašio putem? Jesi li na svom putu upoznao djevojčice koje putuju same bez roditelja (*„upoznala druge djevojčice“ u slučaju da razgovaramo s djevojčicom*)? Misliš li da je njima bilo teže nego tebi (*„Misliš li da je dečkima koji putuju sami teže nego tebi“ u slučaju da razgovaramo s djevojčicom*)? Zašto tako misliš?
4. Jesi li na putu do ovdje prošao kroz neke druge zemlje? Koliko dugo je trajao tvoj boravak tamo? Gdje si tamo bio smješten, u tim zemljama, prije nego si došao u Hrvatsku/Bosnu i Hercegovinu i kako ti je bilo tamo? Zašto si napustio ta mjesta?
5. Ako ti nije preteško prisjetiti se puta do ovdje, jesi li se osjećao sigurnim tijekom svoj putovanja? U kojim trenucima si osjećao nesigurnost, možeš li kratko opisati neke od situacija? Kako si se snašao u toj situaciji, jesi li imao nečiju pomoć ili podršku u tim trenucima? Što prepoznaješ da ti daje snagu na putovanju?
6. Gdje su te prvotno bili smjestili kad si došao u Hrvatsku/Bosnu i Hercegovinu? Kako si se osjećao? Je li bio netko da pomogne da ti prevede na jezik koji razumiješ?
7. Kada si tek došao jesu li ti dali ručak koji je u skladu s onim što inače jedeš i u skladu s tvojom vjerom? Jesi li imao priliku okupati se, odmoriti se i naspavati? Kako ti se svidio taj smještaj u kojem si bio? (**pitati u prezentu ako je još uvijek u toj ustanovi*)
8. Znaš li tko ti je skrbnik i kako mu se možeš obratiti ako trebaš informaciju ili podršku? Jesu li po tvom dolasku u ovaj dom/prihvatilište/prihvatni centar skrbnik i odgajatelji pričali s tobom i pružili ti podršku i pomoć koju si trebao? Što je još (bilo) potrebno da bi se osjećao sigurno i smireno ovdje gdje si sada smješten? Kako bi želio da se skrbnik ili odgajatelji, a i druge odrasle osobe ovdje odnose prema tebi?
9. Jesi li imao razgovor i pregled kod liječnika? Jesi li trebao ići kod zubara i je li ti to bilo omogućeno? Jesi li se obratio nekome za pomoć ako si imao nekih loših i teških misli? Ako da, kako su ti oni pomogli? (*pitati za ginekologa u slučaju djevojčice*)
10. Što ti je najviše potrebno ovdje gdje si smješten? Što je ono što ti najviše nedostaje ovdje u ovom domu/prihvatilištu/prihvatnom centru? Ima li nešto čega se plašiš ili te uznemiruje dok si ovdje?
11. Osjećaš li da su ljudi koji se ovdje za tebe brinu da ti u svemu pomognu? Možeš li ih pitati što trebaš i sve im reći što te muči? Dobiješ li od njih sve informacije koje te zanimaju o mjestu gdje se nalaziš i o prilikama za novi život ovdje?
12. Želiš li ostati i živjeti ovdje u ovom gradu? Imaš li prijatelja ovdje? Jesu li prijatelji tvoji znanci s kojima si putovao do ovdje? Što radiš preko dana, što ti pomaže da se opustiš? Koliko imaš mogućnosti za sport, zabavu i rekreaciju? Jesi li stekao nove prijatelje u domu, u školi, na igralištu, u kvartu?

13. Misliš li da bi ti u ovom gradu bilo bolje negdje drugdje nego ovdje gdje si sada, u ovom dom/prihvatilište/prihvatni centar? Gdje bi ti bilo bolje? S kim bi tamo htio živjeti i zašto?
14. Možda sad ne možeš o tome jasno razmišljati, ali što ti se čini da će se prije dogoditi – hoćeš li se ponovno vidjeti i naći sa svojom obitelji negdje u svojoj zemlji iz koje si otišao, ili negdje drugdje gdje su se oni u međuvremenu preselili? Ili bi radije za sebe htio da ovdje u Hrvatskoj/Bosni i Hercegovini imaš nekoga s kim želiš živjeti i tko će se za tebe brinuti? Što bi te učinilo sretnim?
15. *(Ako iskazuje želju/namjeru/plan da nastavi putovanje)* Možeš li mi reći koji su razlozi zbog čega želiš ići dalje, u drugu zemlju? Što očekuješ baš od te zemlje gdje bi želio doći? Imaš li tamo nekoga tko te već čeka? Usmjerava li te ta osoba na bilo koji način da dalje nastaviš putovanje? Pomaže li te u ikojem drugom smislu da nastaviš putovati dalje?
16. *(Ako iskazuje želju/namjeru/plan da nastavi putovanje)* S kime planiraš nastaviti put, sam ili zajedno s nekim? Znaš li koje su sve opasnosti s kojima se na tom putu možeš suočiti? Što bi ti pomoglo da se snađeš i nadvladaš sve te moguće opasnosti? Znaš li kome se možeš obratiti ako se nađeš u opasnosti?
17. Kada se prisjetiš gdje si sve bio i što si sve prošao, bi li rekao nekom svom prijatelju koji je tvojih godina, tvoj vršnjak, i koji je iz tvoje zemlje porijekla da i on krene na put kojim si ti prošao? Bi li mu preporučio da bude baš u ovom gradu i u ovom domu kao i ti, ili bi mu rekao da ide negdje drugdje, i gdje?
18. Bez obzira na tvoje moguće planove o odlasku dalje, dok si sada ovdje, u ovom gradu - želiš li krenuti/nastaviti školu, ili ako već jesi kako ti ide? Je li te itko pitao što želiš postati kad porasteš i čime bi se volio baviti? Što je neka lijepa stvar koja će ti ostati u sjećanju na tvoj boravak u Hrvatskoj/Bosni i Hercegovini?
19. Puno ti hvala što smo razgovarali, bilo je jako zanimljivo, nadam se da je i tebi bilo ugodno. Ako želiš još bilo što mi reći slobodno možeš, a možeš i ti mene pitati štogod želiš.

Hvala ti što smo pričali, puno si mi pomogao! Molim te primi ovaj poklon kao mali znak zahvalnosti što si našao vremena da malo porazgovaramo. Ako nakon našeg razgovora budeš osjećao neku uznemirenost i potištenost žao mi je ako se tako osjećaš, ali te molim te da se obavezno javiš (*ime i kontakt lokalne socijalne radnice ili psihologinje u domu/prihvatilištu/prihvatnom centru u kojem boravi*) i porazgovaraš s njim/s njom o tome što te čini uznemirenim ili neraspoloženim. Sigurno će ti pomoći.

Dakle, ovaj naš razgovor će možda pomoći nekoj djeci bez pratnje koja će ubuduće doći u Hrvatsku/BiH da imaju bolje uvjete boravka, ili ako se odluče da ne žele ostati u Hrvatskoj/BiH da onda nastave svoj put na neke sigurnije načine, bez straha da će im se na tom putu dogoditi nešto loše. Smijem li koristiti informacije koje sam dobio u razgovoru s tobom za ostvarenje upravo te svrhe, uz to da se ne moraš brinuti kako bi te itko mogao prepoznati iz onoga što si ovdje rekao?

Želimo ti svu sreću na tvom daljnjem putu i da pronađeš za sebe mir i sigurnost.

IZJAVA O POVJERLJIVOSTI

Ja _____, dolje potpisan/a, potvrđujem da ću kao osoba upoznata s povjerljivim podacima vezanima za provedbu znanstveno-stručnog istraživačkog projekta „Znanja, vještine, potrebe i alati stručnjaka u osnaživanju djece bez pratnje za prepoznavanje i smanjenje rizika s kojima se suočavaju djeca u pokretu“, kojeg provodi Centar za nestalu i zlostavljenu djecu i Ured UNICEF-a u Hrvatskoj, pod vodstvom izv. prof. dr. sc. Drage Župarića-Iljića, glavnog istraživača na projektu, postupati **povjerljivo, nepristrano i u skladu s načelom izbjegavanja sukoba interesa**, te stoga izjavljujem da ću:

1. tijekom prikupljanja podataka s diskretnošću i uvažavanjem pristupati svim sudionicima istraživanja, u svrhu njihove zaštite i dobrobiti;
2. u skladu s nacionalnim propisima i propisima Europske unije, čuvati kao povjerljive sve podatke kojima u ovom istraživanju raspolazem;
3. postupati s istraživačkim podacima sukladno načelima radne i profesionalne etike te pravilima prevoditeljske struke, a s ciljem što kvalitetnije realizacije projekta.

Potvrđujem sve navedeno te sam svjesna da će se u slučaju davanja lažne izjave i/ili lažnih podataka primijeniti za to propisane kazne i sankcije sukladno zakonodavstvu Republike Hrvatske ili zakonodavstvu Bosne i Hercegovine.

U _____, dana _____.

Ime i prezime: _____

Vlastoručni potpis:

_____

